SAYI: 318

19 EYLÜL

Duruşmaların Son Hazırlığı

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Partiler Yelpazesi

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ
DAHA İYİ
TEMİZLER
ÜSTELİK —
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XIX, Sayı: 318
Kazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18998 P. K. 582 - Ankara
•
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221
*
İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 01
*
Başyazar
Metin Toker
•
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
*
Klişe :
Doğan Klişe
*
Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları:

3 aylık	(12 nüsha)	: 10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha)	: 20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	: 40.00 lira

İlan şartları:
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlân işleri :
Telefon : 15221
•
Dizildiği yer:
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer:
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih : 18.9.1960
FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
Partiler Yelpazesi
Yeni teşebbüsler

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta AKİS'in projektörü bir müddetten beri lâfı edilen, çeşitli çevrelerde çeşitli rivayetlere yol açan bir konuya çevrilmiş bulunuyor: Yeni parti kurma gayretleri! AKİS'in Ankaradaki ve İstanbuldaki ekibi zihinlerde istifhamlara yol açan konuyu dikkatle incelemiş, gayretlerin nasıl başladığını tesbit etmiş, birinci derecedeki alâkalılarla temas ederek etraflı bilgi edinmiştir. Yeni parti kurma gayretleri aynı zamanda bu haftaki kapak konumuzu da teşkil etmektedir. Yeni parti, bilhassa D.P. nin kapatılacağı rivayetlerinin alıp yürüdüğü bugünlerde Türk umumi efkârını birinci derecede alâkalandıran bir husus halini almıştır. Bu nokta etrafında söylenen o kadar çok söz, yapılan o derece bol yorum vardır ki AKİS konuya ışık tutmak suretiyle bir takım asılsız şayiaları boşa çıkarmış olmaktadır. "Demokrasi" başlıklı yazımız okunduğunda görülecektir ki yeni parti kurma gayretleri henüz teşebbüs safhasındadır ve doğrusu istenilirse sunilikten kurtulamadığı müddetçe fiyaskoyla neticelenmesi mukadderdir. Nitekim, evvelce kurulmuş ve bâzılarının isimleri hâlâ mevcut partiler bu sunilik etiketi dolayısıyla iflâs etmişler veya başarı kazanamamışlardır. Sosyal hâdiselerin ancak sosyal kanunların çerçevesi içinde incelenmesi gerektiği kanaatini kuvvetle muhafaza eden AKİS, meseleye o zaviyeden bakmakta ve istihbarat teşkilâtının elde ettiği bilgiyi bu kanaate eklediğinde okuyucularımızın "Demokrasi" yazısının sonunda bulacakları hükme varmaktadır.

Geçen haftanın son günü iki AKİS muhabiri, Devlet Başkanı Cemal Gürselin basın toplantısında hazır bulundular ve cereyan eden her hâdiseyi dikkatle takip ettiler. Bu basın toplantısının hususiyetleri, salonda cereyan eden eğlenceli hâdiseler, sualler ve cevaplardan alâka uyandırıcı olanlar YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızın başında, "Millet" başlığı altında anlatılmaktadır. "Millet" yazısı aynı zamanda, bu defa hüsrana uğrayan eski D.P. kuyruklarının da hayal sukutunu nakletmekte, onların gayretlerinin bir hikâyesini gözler önüne sermektedir. Hakimiyet veya Havadis gibi gazetelerin Başkan Gürselin en iyi niyetlerle tertiplenmiş basın toplantılarından nasıl faydalanmak istediklerini aynı yazıda bulacak, fakat Devlet Başkanının böyle tertiplere karşı mukabelesini okuduğunuzda memnun, gülümseyeceksiniz.

Devlet Başkanının basın toplantısında, İnkılâp Hükümetinin Devlet Bakanlığına Menderes Hükümetinin bir meşhur Ankara savcısının getirilmesindeki garabet de belirtilmiştir. Dünya gazetesi Başkana söyle bir sual sormuştur: "İkinci kabinenizde Devlet Bakanlarından birinin düşük iktidar devrinde Ankara savcılığı gibi bir görevde bulunduğu ve şiddet tedbiri kanunlarını tatbik ettiği basında ileri sürülüyor. Bu konuda kanaatiniz nedir?" Cemal Gürsel suale şu cevabı vermiştir: "Bu arkadaşımız hakkındaki kanaatimiz müsbet olmasaydı kendisine işbirliği teklif etmezdik."

Hayri Mumcuoğlu ile alâkalı neşriyat bu mecmua tarafından yapıldığı için belirtmek isteriz ki Devlet Başkanının bu cevabı bizi tatmin etmemiştir. Kanaatler, elde edilen bilgi temelleri üzerine yükselir. Bilgi eksikse, kanaatin hatalı bulunmasından tabiî şey olamaz. İddia ediyoruz ki Hayri Mumcuoğlu ile alâkalı tahkikat noksan yapılmış, Milli Birlik Komitesi bu şahsın hüviyeti mevzuunda iyi aydınlatılmamıştır. İnkılâp idaresi şimdiye kadar daima, elinde olmayan hataların düzeltilmesi yoluna gitmiş ve Komite, bir heyet olarak her zaman basiretin yolunu bulmuştur. AKİS'in kanaati, Menderesin Ankara Savcısının İnkılâp Hükümetinde yer almasının bir "Tahkikat eksikliği" neticesi olduğudur. Mumcuoğlu üzerinde durulduğu takdirde, Gürselin bahsettiği "müsbet kanaat" bir anda duman haline gelecektir.

AKİS, bu hafta içinde Mumcuoğlu hakkında kâfi bilgi edinilemediği takdirde kendisinde mevcut malûmatı iktidarın emrine sunmaktan sâdece memnunluk duyacaklar.

Saygılarımızla AKİS

Cilt; XIX, Sayı: 318

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

19 EYLÜL 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Kuyruklar üzgün

Gardrobundaki sivil iki elbisesinden açık rengini giymiş olan babacan tavırlı General, Bakanlar Kurulunun toplandığı salonun kapısından içeri girdiğinde elindeki Samsun sigarası henüz yakılmıştı. Ağır ağır ve kendine has temkinli adımlarla uzun masanın ucuna yerleştirilmiş koltuğa poturdu. Evvelâ masanın etrafına sıralanmış, traşları itinalı, gömlekleri kolalı ve ekserisi genç olan adamlara sevgi dolu bir nazar atfetti. Sonra, tebessümünü genişleterek kollarını masaya dayadı:

"— Galiba bugün o kadar çok gayret sarfetmiyeceğiz" dedi ve ilâve etti:

"— Zira sualler önünüzde, okuyorsunuz. Başka soracak sualiniz varsa, buyrun.."

Hâdisenin, Başbakanlık binasının Bakanlar Kurulu toplantı salonunda cereyan ettiği sıralarda saatler 10'u gösteriyordu. Günlerden Cumartesiydi. Devlet ve Hükümet Başkanı General Gürsel muayyen zamanlarda yapmağı vaad ettiği basın toplantılarının ikincisini yapmaktaydı Generalin sağında, resmî elbiseyle Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş, solunda ise Basın - Yayın Umum Müdürü Yarbay Ahmet Yıldız yer almıştı. Salon önceki basın toplantısına nazaran daha tenhaydı. Zira bu sefer tedbir alınmış, gazetelere birkaç gün önceden telefon edilerek toplantlya iştirak edeceklerin isimleri istenmişti. Her gazeteden iki kişi gelecekti. Uzun masaya gazetelerin isimleri yazılmıştı. Herkesin yeri belliydi, Ancak, ne kadar gayret edilirse edilsin gene de sızmalar olmuştu. Bâzı kimseler, listede adları olmadığı halde salonda en tatlı tebessümleriyle yer almışlardı. Ama her şeye rağmen ayakta kalan yoktu. Doğrusu istenirse organizasyon iyiydi. Anlaşılan Başbakanlık Basın Bürosu, aradan geçen zaman zarfında plânlamayı, ihtilâli yapanlardan az da olsa öğrenmişti.

Gazeteciler kısa bir müddet, önceden verilmiş suallerine ait cevapları önlerindeki matbu broşürden tetkik ettiler ve fazla vakit geçirmeden hücuma geçtiler. İlk sual bir Alman Ajansının Türkiye muhabiri olan sevimli hanım gazeteciden geldi. Sual Dışişleri Bakanı Selim Sarperin Yunanistan Seyahatinin tehiriyle alâkalıydı ve bu tehirin Le Monde gazetesindeki bir yoruma göre iki memleket arasında kırgınlık tevlid edebileceği mânası üzerine bina edilmişti. Sevimli hanım gazeteci bu endişesini açığa vuruyor ve Devlet Başkanından bu konuda düşündüklerini soruyordu. Gürselin cevabı hanım gazetecinin yüreğine herhalde su serpti.

Başkan:

"— Yunanistan ziyareti eskiden hazırlanmış, fakat muhtelif sebep-

Başkan Gürsel basın toplantısında
Eski camlar, bardak oldu, D.P. kuyruklarının benzi soldu

Haftanın içinden

Sevimli Mübalâğalar

Metin TOKER

27 Mayıs hareketinden bu yana, çeşitli kimselerden çeşitli fikirler dinliyoruz. Söz konusu kimseler arasında hususi maksat taşıyanlar, bir belirli hedefe ulaşmak isteyenler, kendilerini temize çıkarma veya zedelenmiş menfaatlerini tamir etme gayretinde olanlar var. Bunlar, suniliği hemen sırıtan, işite işite gına getirmiş bulunduğumuz havaları, sanki ilk defa söylüyorlarmış gibi okuyup duruyorlar. Aldananlar oluyor mu? Şüphesiz! Zaten bu türkülerin hiç müşteri bulamaması, insan tabiatının icabına aykırıdır. Şarkıcılar melodiyi zamana ve zemine uyduruyorlar, muhatapları o an neden hoşlanacak sanıyorlarsa notaları portenin üzerine öyle diziyorlar. Curcuna sürüp gidiyor.

Asıl, bu grubun yanında yüreği memleketin dertleriyle dertli, vatanın muhtaç olduğa hamlenin ateşiyle sıcak, hareketli ve iyi niyet dolu bir zümre daha sesini işittiriyor. Ama o sesin sahipleri acelecidirler, o sesin sahipleri hadiseleri basite irca temayülündedirler, o sesin sahipleri meselelerin esasını değil, sathım gördüklerinden bir takım klişelere bağlıdırlar, o sesin sahipleri, belki de bütün bunlardan dolayı hükümlerinde dikkatsiz, isabetsiz ve mübalâğacıdırlar. İhtimal ki sebep Türkiyenin davalarıyla uzaktan, kendi köşelerinde meşgul bulunmuş olmalarıdır. Köy kahvelerinde halledilmeyecek dünya meselesi mi vardır? En karışık diplomasi kördüğümlerinin orada nasıl hal çâresi bulduğu herkesin malûmudur. Hattâ o münakaşaların pek hoş üslûbu ne kadar tebessüme yol açmıştır, "İngiliz Caponu bir kenara çekip te Amerikalının kendisiyle birlik olduğunu, Moskofun üzerine yürüyeceklerini söyledi mi herifeioğluda şafak atar. Almanı da göndereceksin Çinin tepesine. Bak, gör!" Her şey bu derece basittir, her şey böylesine sâdedir. İş, kolları sıvamaktan ibarettir. Bunu, diplomat denilen o karıştırıcıların nasıl olup ta beceremedikleri büyük bir takaza vesilesidir.

27 Mayıstan bu yana, biraz köy kahvesi üslûbu içinde nutuk atma meraklılarının aramızda belirdiğini görmemeye imkan yoktur. Öyle görünüyor ki memleketin her derdinin devası bir reçete halinde ceplerindedir. Bir takım sihirli kelimeler, sanki ilk defa kendileri tarafından bulunmuş gibi ortaya atılıyor ve bunların tatbik mevkiine şimdiye kadar konmamış olması gelmiş geçmiş bütün idarecilerin başarısızlığının, hiçliklerinin, hattâ bencilliklerinin delili sayılıyor. Göz yaşları içinde bir vatan ve lakayt idareciler! Bu sevimli müba lâğacılara bakarsanız 27 Mayıs böyle bir tablonun yırtılıp parçalanması mânası taşımaktadır. 1960 hareketini 1919 ihtilâline benzetenler, bir milletin tarih içindeki akışının istikametini değiştiren o yaman dönemeci bugünkü dümeni doğrultma ameliyesiyle bir tutanlar, hattâ 1919'un muvaffak olamadığını 1960'ın başarı kazanacağını tatlı tatlı, sevimli bir mübalâğayla anlatanlar eksik değildir. "Kardeşim, memleketi batı memleketleri seviyesine mi çıkaracaksın? Alırsın eline toprak reformunu, kırarsın derebeyinin nüfuzunu, ekonomik temeli kurdun mu, ilân edersin eğitim seferberliğini, sosyal adaleti de sağlayıp çalışanın istismarına mâni oldun mu elli sene ileri gittin bile.. Ondan sonrası iş gücünü arttırmaya kalır. Derhal bir seferberlik daha.. Tamam! Ah! ah!. İş başına geçenlerin hepsi uyumuş. Hem beş sene, on sene, otuzyedi sene değil. Tam üç asırdır mütemadiyen geriliyoruz da hiç kimse çıkıp bizi silkelememiş. Olmak ya da olmamak! Bugün, karşımıza dikilmiş sual budur. Bunun cevabını biz vereceğiz."

Politika için bir "İmkânlar Sanatı" derler ve bu tarif, belki de politikaya konulan en başardı teşhistir. İmkânların ötesine uçmak, imkânları hiç hesaba katmamak, sâdece kalbin ve iyi niyetin sesini dinlemek eğer sâdece böyle bir hayale kapılanları hüsrana uğratmış bulunsaydı omuz silkilip geçilebilirdi. Ama tarih, bu neviden tecrübelere tahta yapılan milletlerin ve memleketlerin politikanın, yâni devlet idaresinin bir "İmkânlar Sanatı" olduğunu bilmeyen amatör ruhlular elinde çok ağır zararlara uğradığını en kalın çizgilerle kaydeder. Bugün devleti yeniden kurmaktan, devletin bağımsızlığını sağlamaktan, devleti sağlam temeller üzerine oturtmaktan bir vazoyu rafına koymak derecesinde kolaylıkla, fütursuzlukla bahsediliyor. İhtimal ki, 1960'ı 1919 ile kıyaslamaya kalkışmak da bu neviden mübalâğaların neticesidir. İhtiyaçlarımızın ne olduğunu bilmezsek, gerimizde kalanın envanterini ciddiyetle çıkaramazsak, bize düşen vazifenin hududunu çizemezsek, merhaleleri mümkün en büyük süratle katetmeye çalışacak yerde üzerlerinden sıçrayıp uçmaya kalkışırsak, sosyal hâdiselerin kendine göre kuralları bulunduğunu unutursak iyi niyetliniz ancak bir handikap olur. "Niçin"ler, "Neden"ler devlet idaresinde "Nasıl"lar derecesinde önemlidir ve birincilere verilen cevaplarda hata edildi mi, ikincisi içinden çıkılmaz bir arap saçı olur. Bugün sihirli kelimeler halinde ortaya atılan mefhumlar cemiyetimizde daima tartışma konusu olmuştur ve bunların tatbik kabiliyetleri göz önünde tutulmuştur. "Batıyı şekil olarak aldık, ruh olarak alamadık" ıstırabının bizzat Atatürk tarafından duyulmadığını ve ona çârenin bizzat Atatürk tarafından aranmadığını sanmak Türkiye Cumhuriyetinin tarihi mevzuunda hiç bir şey bilmemek demektir. Atatürkü takip eden iyi niyetli, vatansever idarecilerin de, bugün genç sözcülerin "Eureka" diye salladıkları fikir bayraklarını ilk defa onların ellerinde gördüklerini sanmak pek hoş bir tafra olur. Evet, İngiliz Caponu bir kenara çekecek ve Alman Çinin tepesine gönderilecek! Ama kahvehane masalarında konuşulurken hiç bir güçlüğü bulunmayan bu gibi diplomasi manevralarının, profesyoneller tarafından ele alındığında ne çetin cevizler teşkil ettiğini o cevizlere kafayı vurmaksızın anlamak hakiki diplomasinin başlıca meharet ölçüsüdür. Bizim son en yıllık tarihimizde elinde kudret tutan böyle bir amatör, memleketin bundan sonraki bütün idarecileri için ibret vazifesi görmelidir. O ahlâksızdı, o bilgisizdi, o sefihti, o deliydi. Tamam! Ama asıl hatası "Yaparım, olur!" sanmasıydı. Yaptı ve hiç bir şey olmadı. Ahlâksızca yaptı, bilgisizce yaptı, sefihçe yaptı, delice yaptı. Doğru! Ancak, başka türlü de yapsaydı olmayacaktı ve olmadığını görüme gene divaneye dönecekti.

Politikayı küçümsemek kaabildir. Ne fayda? O, bir sanat olduğunu, tıpkı kurmaylık gibi ihtisas istediğini, tecrübe istediğini, amatörce yapılamayacağını kendisi, her seferinde en büyük açıklıkla ve bir çırpıda hayal sahiplerine ispat ediverdikten sonra..

lerle -sebeplerden biri ihtilaldir- yapılamamış bir ziyarettir. Biz iktidarı alınca memleketteki şartların bu ziyareti yapacak tarz ve ahvalde olmadığını gördük, tehir ettik. Müsait zamanı bekliyoruz. İki memleket arasında kırgınlık doğuracak bir sebep mevcut değildir." diye cevap verdi.

Başkana sorulan ikinci sual dış borçlarımızla alâkalıydı. Bunların ödenmesi için Bakanlar Kurulunda bâzı kararlara varılmıştı, Ancak, yapılan daha bâzı anlatmalarla bu borçların tasfiyesi bir şekle bağlanmış bulunuyordu. Gazetecinin merakı, bu ödeme şeklinde bir değişiklik yapılıp yapılmayacağı hususundaydı. Sualini bunun üzerine bina etmişti. Gürsel, suali dikkatle dinledi. Sigarasından derin derin iki nefes aldı, yüzünü buruşturur gibi bir hareket yaptı. Canı sıkılmışa benziyordu. Belli ki Devlet Başkanı, üzerlerine kalan mirasın içinden çıkılmaz en önemli meselesi olan borçlar aklına gelince ister istemez düşünceye dalıyordu. Bu üzüntüsünü şöyle ifade etti:

"— Bir milyar dolardan fazla -dikkat ediniz, dolar- dış borç var. Bir basit hesaba göre her yıl 147 milyon dolar borç ödememin gerekiyor. Bütçesi 7 milyar lira olan hükümetin, bu borçları ödemesinde elbette müşkülât var. Biz bütün toplantılarımızda bu müşkülâtı halletmeğe gayret sarfediyoruz."

Babacan General gri-yeşil gözlerini biraz daha açarak sağ elini hafifçe salladı ve basın mensuplarına, kelimelerin üzerine basa basa:

"— Dâvamız çok. Bunların başında ekonomik kalkınma geliyor. Bunu halletmek için Devletin gayreti lâzımdır. Millî Birlik Komitesinin programı içinde geçen Devletçilik kelimesinden dolayı kulağıma hoşa gitmeyen dedikodular geldi. Mülkiyet ve serbest teşebbüs esastır. Bununla beraber Devletin bâzı meselelere el atması lâzımdır. Hususi Sektöre el atamayız. Fakat bâzı mevzularda Devletin gayretlerini tahrik etmek niyetindeyiz. Biz hususi teşebbüslere yardımcı olmak niyetini taşıyoruz" dedi.

Sözlerinin bitmediği, bu konuda daha bâzı şeyler söyliyeceği belliydi. Üstelik kulağına gelenlerin iyi niyetli, babacan Generalin keyfini adamakıllı kaçırdığı da anlaşılıyordu. Devam etti:

"- Bizim devletçiliğimizin, katı bir iktisadi hayata hâkim devlet nizamı olarak kabul edilmemesi lâzım."

Bu esnada bir gazeteci müdahale etti. Gazeteci, bu devletçi nizamın hudutlarının tâyin edilip edilmediğini soruyordu. Gürsel bu suale mütebessim bir çehreyle cevap verdi:

"— Hudut, hususi teşebbüsün yetişemiyeceği noktalardır. Plânlama dairesi buna bir nizam verecektir. Hususi teşebbüs yardım istemektedir. Biz de elimizden geleni yapacağız."

General sözünü bitirip, bitmek üzere olan Samsun sigarasından bir nefes daha aldığında içini dökmüş insanların rahatlığındaydı. Koltuğun arkasına serbestçe yaslandı.

Piyaz!

Aşağıdaki satırları lütfen okur musunuz?

Sayın Devlet Başkanı konuştuğu zaman bir yakınlık duyuyoruz. Bulunduğu yerde bir ferahlık duyuyorum. Hava baskısını kaybediyor, hafiflrşiyor, tatlılaşıyor... Bunun sırrı anlatılamaz. Ben bu hükümet teşkilâtından pek az kimseyi tanırım. Fakat hangisiyle konuştumsa içimde beni kendisine çeken bir şey sezdim. Gönülleri fethetmek siyasi hayatta kazanılacak zaferlerin en büyüğüdür.

Bu satırların yazarı, D.P. kasidecisi Orhan Seyfi Orhondur.

Durun, durun! Celâl Bayarın kasasından çıkmış yeni bir vesika açıklamıyoruz. Satırlar, Orhan Seyfi Orhonun 17 Eylül 1960 tarihli Havadis gazetesindeki fıkrasından alınmıştır!..

Temsilciler Meclisi gerçekleşiyor

Gürsel bir-iki saniye dinlendikten sonra gene doğruldu ve masaya kollarını dayayarak başka bir konuya atladı. Konu Vatan gazetesinin sualiydi. Sual, Ahmet Emin Yalmanın Vatanda yayınladığı bir seri makaleyle ilgiliydi ve bu makalelerden İnkılâp idarecilerinin müstefit olup olmadığını soruyordu, Yalman bu makalelerinde, normal idareye geçişi kolaylaştıracak bir formül ileri sürmekteydi. Bu formüle göre, siyasi partiler temsilcilerinin de katılacağı bir Temsilciler Meclisi kurulmalı ve doğrudan doğruya inkılâbın emniyetini ilgilendiren meseleler hariç, diğer bütün meseleler evvelâ bu Mecliste müzakere edilip, varılacak neticeler teklif halinde Milli Birlik Komitesine getirilmeliydi.

Başkan Gürsel sualin mealini anlattıktan sonra tatlı tatlı gülümsedi. Başını hafifçe sağa eğerek, uzun masa etrafındaki basın mensuplarını bir kere daha dikkatlice süzdü ve şöyle dedi:

"— Biz iki aydan beri Kurucu Meclis üzerinde çalışıyoruz. Zannederim yakında bu hususta daha kati bilgilere sahip olacağız. Ahmet Emin beyin irşat edici yazılarını da elbette okuyoruz. Bunun için Ahmet Emin beye teşekkür ederim. Üzerinde durduğumuz meselelere teması bizi ilgilendirdi. Kurucu Meclisin şeklini şemailini, kurulduğunda görürsünüz. Şimdilik bunu size haber diye veriyorum."

Gazetecilerin Kurucu Meclis hakkında sordukları sualler, Başkandan biraz daha lâf alabilme gayretleri boşa gitti. Gürsel bu konuda daha fazla bir şey söylemek istemiyordu. Her suale tatlı tatlı gülümsiyerek "Sırası gelince öğrenirsiniz" diyor ve ısrar etmemelerini zımmen ifade ediyordu.

Suçlu ayağa kalk

Sual yağmurundan kurtulur kurtulmaz babacan General hücuma geçti. Mukabil taarruz oldukça sert ve yıpratıcıydı. Taarruza uğrayanlar daha ilk cümlede mahkûm olmuşlardı. General şöyle dedi:

"— Vatan gazetesinde geçenlerde çıkan ve 55 kişinin idam talebiyle mahkemelere sevkedileceğini bildiren haberi yazan gazetecileri, Basın Ahlâk Divanına önünüzde şikâyet ediyorum".

Salon bir anda sessizliğe gömüldü. Sinek uçsa duyulacaktı. Bu arada masanın ortasında oturan gözlüklü esmer, şişmanca bir gazeteciyle onun hemen arkasında ayakta duran, esmer, güler yüzlü arkadaşı başlarını öne eğdiler. Gözlerini yere indirenler Vatanın Ankara muhabirleriydi. General biraz hiddetli, biraz heyecanlı, daha çok kırgın, salvoya devam etti:

"— Mahkeme yok, savcı yok, 55 kişinin idamını isteyen kim? Bu haber eğer bir maksada matuf ortaya atılmamışsa, çok büyük bir gaflet eseridir. Bu, inkılâbın ilk gününden beri adalete karşı beslediğimiz itimat hissini zedeler. Çok fecidir, çok fenadır. Bir İngiliz gazetecisi bu haber üzerine, böyle büyük idamlar yapıp yapmıyacağımızı bize soracak kadar cüret göstermiştir. Bunu yazan arkadaşlara önünüzde teessüf ediyorum."

Teessüf edilenler biraz daha başlarım öne eğdiler. Yüzlerindeki kırmızılık ve vücutlarındaki sıcaklık biraz daha arttı. General, kaslarını çatarak devam etti:

"- Böyle bir haber, (Bk. Yurtta olup bitenler - Soruşturma) hepiniz düşünebilirsiniz ki, bizim dürüstlüğümüzün, adalete olan bağlılığımızın şüphelerle gölgelenmesini intaç eder.

Sizden rica ediyorum Böyle haberleri ait olduğu makamlardan sorunuz, öğreniniz."

General sözlerini bitirir bitirmez, gözlüklü arkadaşının arkasında duran Vatanın genç ve heyecanlı muhabiri, heyecanını zor zaptederek bir sual için müsaade istedi. Sual şuydu:

"— Sayın Sıddık Sami Onar bundan evvelki bir bayanında, İnkılâbın Üniversite ve Ordu tarafından yapıldığını söylemişti. Sizin buna ilâve edecek bir sözünüz var mı?"

Sual, Başkan Gürselden evvel di--er bir genç gazeteci tarafından cevaplandırıldı. Genç gazeteci Generale hitaben:

"— Efendim, Basını da ilâve ettirmek istiyor" dedi.

General, tatlı tatlı gülümseyip târizkar sualin cevabını ilk sorana verdi:

"— İhtilâlin birinci günü de söylediğim gibi, İhtilâli Ordu, Üniversite, Basın değil, Millet, Türk Milleti yaptı. Onlar, sâdece vazife aldılar. Ben bu ulvi hareketi hiç bir zümreye mal etmek istemem, Buna gönlüm yatmaz."

Genç gazeteci yorulan ayağını değiştirdi ve ellerini bağlıyarak toplantıyı takibe devam etti.

Söz gümüşse..

Basın toplantısının yarım saatlik müddeti dolmak üzereydi. Gerçi böyle bir takyit evvelden konulmuş değildi. Ama Türkeşin, toplantının hitama erdiğini anlatan "Paşam, yarım saat doldu" sözü, Generalin başından aşkın işleri arasında basın mensuplarına ancak yarım saatini ayırabildiğini, ortaya koyuyordu.

İşte bu sırada uzun boylu, lâcivert elbiseli bir gazeteci, sesi titreye titreye Başkandan bir sual sordu. Sual hakikaten alâka çekiciydi ve son günlerin hâdisesi sayılabilecek bir meseleye temas ediyordu. Gazetecinin suali şöyleydi:

"— Son günlerde C.H.P. Genel Başkanı İnönü, Milli Birlik Komitesi üyesi Numan Esin ve Muzaffer Özdağ bâzı konularda çeşitli fikirleri savundular. Bu hususta siz ne düşünüyorsunuz? Komitenin Başkanı olduğunuza göre Milli Birlik Komitesi üyeleriyle aynı fikirde misiniz? Veya bu beyanatlar Komitenin fikri midir?"

Başkan gene yüzünü buruşturdu. Birkaç saniye durakladıktan sonra cevap verdi:

"— Şahıslar istedikleri gibi düşünebilirler. Bunun burada münakaşasını yapmağa hiç niyetli değilim. Gazetelerinizde siz münakaşasını yapın."

Gürsel bunları söyledikten sonra kaşının birini hafifçe kaldırdı ve yü-

Uğurlar ola Ekselans, uğurlar ola!.

Amerikanın Ankaradaki Büyük Elçisi Fletcher Warren gidiyor. Arkasında esefin, üzüntünün, iyi hatıraların zerresini bırakmadan.. İstifa etmiştir ve istifası Birleşik Devletler Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmiştir. Geç kalmış bir istifa ve geç kalmış bir tadilât. Amerika Türkiyeyi hiç bilmeyen, Türkleri hiç tanımayan, milletlerin hürriyet mücadelesinden bir şey an lamayan ve siyasî görüşlerini Orta Amerika diktatörlerinin çevrelerinde edinmiş bir temsilciyi evvelâ Ankaraya göndermek, sonra uzun yıllar Ankarada tutmakla ihtiyatsızlıkların en büyüğünü yapmıştır. Eğer Türk - Amerikan dostluğu Büyük Elçi Warren'e dahi mukavemet edebilmişse, bu onun kudreti, kuvveti sayesinde olabilmiştir. Bir de, hâdiselerin Büyük Elçi Warren'in hiç beklemediği tarzda neticelenmiş bulunmasının.. Türkiyeyi Jimenez Venezuellası sayan ve Jimenez'e beslediği hislerin eşini Menderese besleyen -tabiî hem Venezuellada, hem Türkiyede hayal sukutuna uğrayan- uzun boylu diplomat, kariyerini mutantan bir başarısızlıkla tamamlayarak Teksasına dönüyor. Güle güle gitsin ve ömrünün geri kalan kısmını Jefferson'u okumakla geçirsin.

Şimdi, mesele Amerikayı Türkiyede kimin temsil edeceği meselesidir. Elbette ki bu, sâdece Amerikalıları alâkadar eden bir husustur ve gönderecekleri her temsilci Ankarada son derece dost, son derece sıcak bir çevre bulacaktır. Ancak yeni Büyük Elçinin şahsiyetinin, Türk - Amerikan dostluğunun daha gelişmesi bakımından bir ehemmiyet taşıyacağı, üzerinde durulması bile fuzuli bir gerçektir. Türkiyeyi ve Türkleri iyi anlamak, onların dâvalarını iyi bilmek, bu topraklar üzerinde cereyan eden hâdiselere doğru teşhis koymak yeni Büyük Elçinin başarı çareleridir. Elbette ki milletçe tutulan bir idareyle iş görmek, yabancı temsilciler için, kendi milletlerine antipatik idarelerle münasebet peydahlamaktan kolaydır. Bu bakımdan yeni Büyük Elçi eski Büyük Elçinin handlkapına mâruz bulunmayacaktır. Ama dâva, sâdece resmî hükümetle temastan ibaret değildir. Diplomasinin dış yüzü nasıl görünürse görünsün, Amerika Büyük Elçilerinin bugünün siyasi konjonktürü içinde müstesna bir mevkiye sahip bulundukları aşikârdır. Bayrağı hürriyet olan bir topluluğun içinde bu topluluğun liderini bir takım âdi diktatörlerin arkasında, onlara desteklik eder görmek, itiraf etmek lâzımdır ki hazin bir manzaradır. Hele bu zihniyette bir temsilciyi seneler senesi kendi içinde, arasında yaşatmak, Amerika Büyük Elçisinin hareket tarzını hiddetle seyretmek Türk milletini yüreğinden üzmüştür. Türk milleti Amerika hakkında bir görüşe sahiptir ve bu görüşün sembolü, her şeyden çok New York limanında yabancılara hoş geldiniz diyen Hürriyet; heykelidir. Eğer Amerikanın Ankadadaki temsilcileri kendilerini bu sembolle tekvücut hale sokamazlarsa misyonlarında başarı kazanmış sayılamazlar. Bunun yolu ise demokrasiye, hürriyete hakikaten inanımış insan haklarına sâdece Amerikalılar bahis mevzuu olunca değil, insan sıfatını taşıyan herkes bakımından saygılı, idealist ve sevimli bir temsilciyi seçmek, Ankaraya onu göndermektir,

27 Mayıs hareketi, ümit olunur ki State Department'i Ankaranın buna layık bulunduğa hususunda artık ikna etmiştir.

zündeki ifade tatlüaşarak şakacı bir hal aldı:

"— Hem canım, bir başyazar bir yazı yazsa ve ben size bu yazılanlar bütün basının fikri mi diye sorsam doğru olur mu? İşte onun gibi bir şey, sorduğunuz" dedi.

Mevzu Esin ve Özdağ meselesine dökülünce gazeteciler ucunu bırakmak istemediler ve bu sefer hep birden hücuma geçtiler. Anlaşılan Milli Birlik Komitesinin bu iki çok genç üyesine basın mensupları biraz kırgındılar. Biri, Başkan Gürsele hitaben ve tane tane:

"— Özdağ, Atatürk İnkılâplarının tamamlanmamış bir inkılâp olduğunu ifade etti. Bu, Millî Birlik Komitesinin görüşü müdür?"

General, koltuğunda bir iki kıpırdadı. Doğrusu gençler babacan Generali iyi sıkıştırıyorlardı. Başını mûtadı veçhile hafifçe, sağa eğip bir iki salladıktan sonra genç gazeteciye döndü:

"— Sen bunu Muzaffer Özdağdan sorsan daha iyi yapmaz mısın? Herkesin bir fikri var. Bu da Özdağın fikri".

Gürsel, sözlerini tamamladıktan sonra ferahlamış gibi bir hareket yaptı. Ancak iş bununla bitmemişti. Bir başka genç gazeteci, Devlet Başkanını bu suale cevap vermeğe mecbur eden bir tarzda suali değiştirdi ve dedi ki:.

"— Öyleyse suali başka şekilde soralım. Atatürk İnkılâpları başarılmış mıdır?"

Başkan lahavle çeker gibi başını salladı. Yüzü ciddileşti ve şöyle cevap verdi:

"— İnkılâp mükemmel olarak doğmaz. Daima son hedefine yönelir, İnkılâbın ve tekâmülün son hedefi ise yoktur. Atatürk inkılâbı yapmış ve bize yürüyeceğimiz yolu göstermiştir. Çalışmakla, gayret sarfetmekle inkılâbı kemale götürmek milletin ve münevverin vazifesidir. Atatürk yolu çizmiştir. Bize düşen, güzele, daha güzele yürümektir. Atatürk bize durun dememiştir".

Genç gazeteciler Başkanı tonga-- bastıramıyacaklarını anladılar.

Biraz da gülelim

Başkan, şayet bu suallerden sonra kendisini ve toplantıda bulunanları pek eğlendirecek bir sualle karşılaşmasaydı belki de üzülecekti. Ama kenarda oturan, beyaz elbiseli, kısa boylu, mahviyetkâr tavırlı ve meslekdaşları tarafından tanınmıyan bir gazeteci birdenbire parladı:

"— Sayın Paşam.. Gazetelerde sabıklara ait mektup, hâtıra defteri gibi şeyler neşrediliyor. Şayet Hükümet bunların yayınlanmasını istiyorsa, böyle taraf tutmasın da hepimize birden versin!"

Gürsel suali galiba evvelâ anlıyamadı. Sonra, işin esasını kavrayınca gevrek bir kahkaha attı. Cevabını, ayakta bekleyen ve adının İhsan Yazman olduğu sonradan anlaşılan zata şöyle verdi:

"— Vallahi, bu işle Hükümetin alâkası yok. Açıkgöz gazeteciler bulup buluşturup yazıyorlar. Ben size burada açıkgözlük dersi veremiyeceğim için, başınızın çaresine kendiniz bakın" dedi.

Kahkahalar salonu doldurdu. Saat 10.30 olmuştu. General yerinden hafifçe doğruldu:

"— Eh, artık kalkalım" diye Türkeşe ve Yıldıza döndü.

Kapıdan çıkıldığında gazeteciler memnun ve neşeliydiler. Memnuniyetleri yeni bilgiler almaktan, neşeleri de Başkanın esprilerinden ötürüydü.

Oyun yok

Gazeteciler ellerine verilen ve suallerle cevapları taşıyan 36 sayfalık broşürü ancak bürolarına döndüklerinde etraflıca tetkik ettiler. Broşür, bir evvelki toplantıda yapıldığı gibi Gürsel tarafından okunmamıştı. Broşürün tetkiki, maksatlı sual sahiplerinin bu sefer kelimenin tam manasıyla hava almış bulunduklarını gösterdi. Eski D.P. şakşakçıları, keskin bir yeni Millî Birlikçi edasıyla Gürseli yeniden C.H.P aleyhinde istismar edecekleri sözler sarfına teşvik etmişlerdi. Ama Gürsel, onlara sâdece alayla mukabele etmişti. Bu, tecrübeden ders alındığının mükemmel deliliydi. Meselâ Ankarada çıkan ve ileri Demokrat Hikmet Yazıcıoğluya ait

Zeyyat Ebüzziya
Fikr-i icad

Hakimiyet gazetesinin bir suali şuydu:

"C.H.P. Genel Başkanı son beyanatında (9 Eylül tarihli) 1961 seçimlerinde iş başına gelecek olan her hangi bir iktidarın inkılâbı yapmış idealistler için bir emniyet idaresi olacağını, belirtmek lüzumunu hissediyor. Kendisini iktidara namzet gören CHP. nin bu bir nevi açık teminatıdır. Bu teminatın verilmesine sizce lüzum var mıdır?

Siyasî çevreler bu şekilde bir teminatın verilmesini, Ordudan ayrılmış bulunan şahsiyetlerin kurmak üzere oldukları yeni bir siyasî teşekkülün gelişmesini önlemek maksadiyle yapılmış siyasî bir beyanat olduğu ihtimali üzerinde duruyor. Siz Devlet Reisi olarak ne düşünüyorsunuz?"

Başkan şöyle cevap vermişti: "Sorunun birinci kısmına sayın İnönünün, ikinci kısmma ise yorumu yapan gazetelerin muhatap olmaları icap eder. Bunun için beyan ve yorumların mucip sebeplerini lütfen kendilerinden sorunuz."

Hakimiyetin başka bir suali daha vardı:

"Seçimlerin yapılış tarihi ile en fazla meşgul görünen siyasî teşekkül muhakkak ki CHP. dir. Hükümet veya M. B. Komitesi tarafından C H.P. ne seçimlerin kesin olarak yapılış tarihi üzerinde bir teminat verilmiş midir? Herhangi bir dış hâdise seçimlerin yapılış tarihini geciktirebilir mi?"

Bu seferki cevap bir de azar ihtiva ediyordu:

"Sorunuz, M.B.K. nin fonksiyonunu anlamamış gibi bir mâna ifade etmekte. Komite tarafından teminatlar şu veya bu teşekküllere değil, ancak Türk Milletine verilebilir. Bugün için emaresi bile mevcut değil iken seçimlerin yapılış tarihini değiştirebilecek herhangi bir dış hâdise tahayyül etmek kehanet sayılmaz mı?"

Böyle bir sual öncü tarafından da sorulmuştu. Deniliyordu ki: "İsmet İnönünün 9 Eylül günü verdiği demeçte görüş ayrılığı hâlinde olduğunuz nokta varsa, lütfen tasrih eder misiniz?"

Başkanın cevabı, gene eğlenceliydi: "Memleket dâvaları hakkındaki düşüncelerimizi durmadan ifade ediyoruz. Sayın İnönünün 9 Eylül beyanları da meydandadır. Bir zahmet edip bunları karşılaştıracak olursanız, sorunuza cevap aramak lüzumunu hissetmezsiniz".

Bütün derdi İnönüyü konuşturmamak olan -Yassıadaya gönderilmesini de zımnen teklif etmişti ama, teklifi pek iltifat görmeyince hiç olmazsa susturulmasını istemektedir-

meşhur Havadis şu sualle ortaya çıkmıştı:

"Geçen basın toplantınızda, parti liderlerinin konuşma ve hareketlerinde daha titiz olmaları lüzumunu belirtmiştiniz. Buna rağmen Sayın İnönünün Partisinin kuruluş yıldönümü, vesilesiyle verdiği şümullü ve bilhassa D.P. mensuplarını topyekûn suçlandıran beyanatı, tavsiyelerinizle kabili telif görüyor musunuz?"

Gürselin cevabi kesindi: "Bu hususta takdir kullanılması icâp ediyorsa, bunu lütfen kullanacak olana bırakınız". İhtimal ki toplantıyı terkederken D.P. kuyruklarının suratlarının asık bulunmadı bu yüzdendi. İstediklerini elde edememişler, fiskos gazetesine sermaye bulamamışlardı. Gürsel cevaplarının hepsinde son derece dikkatli ve ihtiyatlıydı. Bunlar, devlet adamı cevaplarıydı.

Hele kuyruklar hepsi de yağlı kuyruklardır ya..- basın toplantısından sonra cereyan eden bir hâdiseyi duymuş olsalardı itinayla besledikleri karakedinin başka diyarlara göç etmek üzere olduğunu daha iyi anlarlardı. Başkan Gürsel, C.H.P. nin Merkez Gençlik Kolu idare kurulunu kabul etti ve bu ateşli çocuklarla tam yetmiş dakika hasbıhal etti. Konuşma son derece samimî, sıcak geçti, Başkan Gürsel en iyi hisler ifade etti. Gençler salondan çıkarken yürekten memnundular.

Evet, basın toplantısı mükemmel hazırlanmıştı. Belki bir tek kusuru vardı: Sual - Cevap broşürü imlâ bilmeyen bir musahhihin eline bırakılmıştı. Ayrı yazıldığı ilkokulda öğretilen bütün sual ekleri, broşürde kelimelere bitiştirilmişti!

Ama bu, kadı kızında bile mubah görülen bir kusurdu.

Demokrasi

Bir parti peşinde

(Kapaktaki yelpaze)

Geçen haftanın sonlarında bir gün, Milliyet gazetesinde "İnkilâp Partisi İstanbulda müteşebbis arıyor" başlığını görenler bunun, son zamanlarda moda haline gelen garip ilânlardan biri olduğunu sandılar. Halbuki başlık birinci sayfanın birinci sütunundaydı ve altındaki metin, bir kaç satırlık da olsa, ilân değil haberdi. Gazete, kurulacağı Ankarada bir basın toplantısında açıklanan İnkılap Partisinin İstanbulda idareci bulmakta sıkıntı çektiğini, C.KM.P. ve C.H.P. teşkilâtında yapılan sondajların pek sonuç vermediğini, bu yüzden partinin resmen faaliyete geçme zamanının "bir müddet gecikecegi"ni bildiriyordu. Haber pek çok kimse

Fuat Köprülü
Benzini bitti

nin dudaklarında tebessüm uyandırdı. Ankaradaki basın toplantısına bundan bir hafta kadar evvel bir emekli subay yapmış ve son gençleştirme hareketi dolayısıyla ordudan ayrılmış bulunanları bir parti kurmaya davet etmişti, öyle ya, yağ vardı, şeker vardı, un vardı. Üstelik, herkes helva istiyordu. O halde, vakit geçirmenin mânası neydi? Emekli subaylar mükemmel bir kadroydu. Ee, bunların eline toplu para da geçmişti. Derhal bir parti kurarlar, siyasete atılırlar ve memleketin hasretini çektiği olgun teşekkülü meydana getirirlerdi. Hareketin başındakiler, son günlerin modasına uyarak "tarafsız aydın"ları partilerine çağırıyorlardı. Böylece, aşınmamış bir zümre memleket hizmetinde vazife almış olacaktı.

Fakat, geçen haftanın sonlarındaki o gün Milliyette çıkan havadis evdeki hesabın pek çarşıya uymadığını gösteriyordu. Hakikaten, emekli subayların hir parti kurması fikri Ankaranın belirli çevrelerinde desteklenmiş olduğu halde fazla rağbet bulmadı. Kendilerine başvurulan emekli subaylardan çoğu mazeret beyan ettiler. Bir kısmı politika hayatına karışmak istemiyordu, Politikayı sevenler ise, arabalarını bu yıldız müstakbel İnkılâp Partisine bağlamak niyetinde görünmüyorlardı. Bilhassa genç kurmayların ve kendi sahalarında iyi yetişmiş olup bir dünya görüşüne sahip bulunan diğer sınıflardan arkadaşlarının zaten belirli bir siyasî kanaatleri vardı. O kanaatlerini hangi partinin saflarında gerçekleştirebilecekleri hususunda realist bir karara varmışlardı. Üstelik "Biz emekli olduk, ellinizde de para var, haydi parti kurup politikaya atılalım" tarzında bir düşüncenin, ne kadar iyi niyetle dolu bulunursa bulunsun fazla başarı vaat etmediğini seziyorlardı.

İşte bu yüzdendir ki Ankarada basın toplantısını yapan emekli subay Enver Tuncalp ve arkadaşları, daha ilk adımda giriştikleri işin kolay bir iş olmadığını anladılar. Bilmedikleri, aynı anda kendileri gibi daha bir çok kimsenin bir siyasî parti kurma gayreti içinde bulunduğudu. Fakat geçen haftanın sonlarında onların da teşebbüslerinin ilk neticesi İnkılâp Partisi fikrinin şampiyonlarının aldıkları neticeden daha fazla ümit verici değildi. Vasat, görünüşte yeni partilere son derece müsait bulunduğu halde fikirler fiili sahasına döküldüğünde ortada fazla şey kalmıyordu,

Basübadelmevt

Yeni bir parti fikri, denilebilir ki Mayıs sabahı İnkılâp harekat haberiyle birlikte bâzı kafalarda şimşek gibi çaktı. D.P. bitmişti. Ama C.H.P. bir miras bırakıyordu. Bu mirastan hisse edinmek pek âlâ kabul C.H.P. memleketteki siyasi kutlardan biriydi. Ona karşı terazi öteki kefesine şimdiye kadar D.P turmuştu ve 1957'e kadar ağır basmıştı. Tabii, bir de C.K.M.P. var ama, onun müşterileri belirli çevrelere aitti ve bu parti hem lideri, hem yürütücüleri, hem iskeleti itibari ile "küçük üçüncü parti" hüviyetinden sıyrılıp bir "büyük parti" olmayı pekala başaramayacaktı. O halde, partinin manevi varisi, daha doğrusu ailesinin "iyi çocuk"u mevkii mehaldi ve bunu talihsiz Hür. P. nin sübadelmevti mükemmelen doldurulabilirdi. Bu yüzdendir ki. belki de Mayıs hareketinden sonraki ilk teşebbüs bir eski Hür. P. liden, zantrik Zeyyat Ebüzziyadan geldi

Zeyyat Ebüzziya politikaya gazetecilikten geçmişti. Ailesi Tasvir Erkâra sahipti. 1946 senesi, genç gazeteciyi Tasvir gazetesinin başında bulmuştu. Bir de ortağı vardı:C. Baban. İki gazeteci de hem ideal sahibiydiler, hem ihtiras. Bunların nesini de D.P. nin mânevi safları

tatmin edeceklerine inanarak o zamanlar hemen herkesin yaptığı gibi ayarı ve arkadaşlarım desteklediler. Cihat Baban 1946 da D.P. nin İstanbul listesinden müstakil olarak milletvekili seçildi. Zeyyat Ebüzziya ve Meclise girebilmek için 1950 yi beklemek zorunda kaldı. 1950 Meclisinde Konyayı temsil ediyordu. Fakat meşhur İspat Hakkı hareketi esas ortakları bir defa daha aynı çatı altında buluşturdu. İkisi de Menderese karşı bayrak açmışlar, ikisi de hür. P. saflarına katılmışlardı. Fakat yolları bu partinin feshinde ayrıldı. Cihat Baban C.H.P. ye geçti ve siyahayatına orada devam etti. Zeyyat Ebüzziyaya gelince, o daha ziyade Catin Rüştü Zorlu ile yaptığı sıkı ahpaplık vesilesiyle gazetelerin sosyete sütunlarında adından bahsettirdi, her hangi bir politika faaliyetinde bulunmadı. Ama siyasetten hâlâ hoşlanıyordu. Eski Hür. P. li arkadaşlarıyla zaman zaman buluşuyor ve tartışmalar yapıyordu.

1946 Tasvirinin başyazarı 27 Mayıstan sonra vasatın yeni bir siyasî teşekküle müsait hale geldiğini görünce kolları sıvadı. İlk başvurduğu fikrini açtığı kimseler eski Hür. P. li arkadaşları oldu. Hür. P. başarı kazanamamıştı, zira iki cephede birden savaş vermek kendisini ezmişti. şimdi, D.P. fiilen yok olunca âdeta otomatik şekilde iki büyük partiden biri haline geliverecekti. Üstelik, memlekette Hür. P. ye ait bir de teşkilât nüvesi vardı. Bu geliştirilebilir, C.H.P. ye katılmış olan Hür. P. liler tekrar eski yuvalarına dönebilirler, böylece partinin yürütücü kadrosu da hareketli isimlerle teşekkül eder, geminin yelkenleri fora edilebilirdi.

Fakat Ebüzziyanm teşebbüsü ama çekmedi. Bir defa, CH.P. ye samimiyetle bağlanmış ve orada sıcak sahit; bulmuş, partinin yüksek mevkileri kendilerinden esirgenmemiş Hür. P. liler yeni bir maceraya atılmak istemiyorlardı. Gerçi, içlerinden bazıları "Hür. P. li" vasfını hala tanıyor değildi. Ama, bunlar bile iktidarın arefesinde tekne değiştirmek yetinde değillerdi. Yeni parlâmento kurulduktan sonra siyasi tutumları arlamak düşünülebilirdi. Ama ondan evvel, her hangi bir siyasî teşekkülün âdeta "eşyanın tabiatı icabı" haline gelmiş akışın istikametini değitirebileceğine inanmıyorlardı. Bun dan başka ortada bir handikap daha vardı: Zeyyat Ebüzziyanm politik viyeti böyle bir toparlanmanın siyasini omuzlarında taşıyacak sağlamlıkta değildi.

Bu suretle, çabuk başlayan ilk teşebbüs çabuk sona erdi. Fakat yeni parti hevesi, yüreklerdeki kuvvetinden bir şey kaybetmedi.

Köprülünün durumu

O zaman gözler, böyle hallerde hemen daima olduğu gibi D.P. nin dördüncü kurucusu Fuat Köprülüye çevrildi. Doğrusu istenilirse Köprülü D.P. de ikinci kurucu olarak başlamış, dördüncü kuruculuğa düşmüş, ondan sonra sabık kurucu sıfatında karar kılmıştı. Simdi, D.P. nin mirasını o alamaz, eski partisine yeni ve temiz bir istikamet veremez onu üç çeteciden ve takındığı çete hüviyetinden kurtarıp ciddi bir siyasi teşekkül haline getiremez miydi? Bu yolda Köprülüye esaslı telkinlerde bulunuldu, teşvik edildi. Sabık kurucu hiç, ama hiç heveslenmedi değil. Fakat basında başlayan şiddetli bir kampanya, Yassıadanın üç sâkiniyle 1957 arefesine kadar ideal birliği etmiş görünen Profesörü ürküttü. D.P. yi devralmak, kollan sıvayıp mücadelenin tâ içine yeniden girmek demekti. On yıllık DP. iktidarı gerçi yaşlı hocayı namus bakımından tertemiz bırakmıştı. Ama siyasî hayat bakımından kolayca yaralanır haldeydi, zira mazideki her hareketi son derece ustalıklı, talihli ve cesur değildi. Hattâ o sıfatlardan hayli uzaktı. Mücadele başlayınca şahsı en amansız hücumlara mâruz kalacak, başkalarının eseri olan bir takım marifetleri, o esnada itiraz etmemiş bulunduğundan tekabül zorunda kalacaktı.

Prof. Köprülü vaziyeti dikkatte' gözden geçirdi. D.P. nin mirası pek kirli bir mirastı ve temizlenebilmesi ihtimali uzaktı. Siyasî hayatını kapamak ve şerefi seyyiatından fazla iken böyle bir bilançoyla tarihin huzuruna çıkmak sabık D.P. kurucusuna daha cazip göründü. Zaten karakter itibariyle büyük bir mücadele adamı değildi ve bir bakıma kaderin cilvesi olarak demokratik hayatta bilinen rolünü sırtlamıştı.

Köprülü telkinlere menfi cevap verdi.' Hayır, fiili siyaset yapmak istemiyordu. Tabiî gene memleket hizmetindeydi, tabiî gene kendisine lüzum hasıl olduğunda Millî Muhalefet Ekibi etiketi altında nasıl ideallerine inandığı C.H.P. lilerle yurdun muhtelif köşelerini dolaştıysa çarıkları ayağına geçirebilirdi. Fakat politikanın girdabına dalmak için kendisini fazla yaşlı, fazla yorgun hissediyordu. Bu karar D.P. yi açıkta bıraktı ve karara bâzı teşvikler de katılınca partinin resmî akıbetini kararttı,

Ali Fuat Cebesoy
Terk-i tahsil

İki demirbaş

Bu sırada, yeni parti kurmak için teşebbüsler başka plânlarda devam ediyordu. Harekete bayrak arayanlar bunları Rauf Orbayın ve Ali Fuat Cebesoyun şahıslarında bulmayı denediler. Hamidiye kahramanı son derece kati bir vaziyet aldı.. Hayır, siyasete, her hangi bir şekil altında dönmeyi asla düşünmüyordu. Hele bir partinin kurucuları arasına karışmak aklının köşesinden geçmiyordu. Cebesoyun tutumu ise, ilk başta daha ümit verici oldu. Politikaya meyli bilinen emekli general bâzı spektaküler temaslar yaptı, ziyaretlerde bulundu. Fakat yeni bir mücadelede fazla şansı olmadığı neticesine çabuk vardı ve o da bir açıklama yaparak faal politikadan uzak durma kararını belirtti. Böylece "yeni bir parti" denilince isimleri derhal akla gelen memleket çapında şöhret sahibi' üç şahsiyet sahneden çekiliyorlar ve bir takım ümitlerle bâzı hevesleri beraberlerinde götürüyorlardı.

"Komitenin arzusu"

Yeni parti lâfları ortada dolaşırken siyasî çevrelerde yeni bir teşvik vesilesi süratle belirdi. Bir rivayet Millî Birlik Komitesinin demokratik hayata geçildiği şuada C.H.P. nin karşısında muvazeneyi teşkil edecek ve demokrasi oyununun hemen ilk seçimde dahi tek kale oynanmasını önleyecek bir siyasî teşekkülün kurulmasına taraftar, hattâ azimli bulunduğunu kulaklara fısıldadı. Aslına bakılırsa bu, ciddi bir esasa dayanıyordu. Memleketin kaderine el koy-

muş olan Milli Birlik Komitesi, intikal devresinden sonra Türkiyede siyasî hayatın nasıl gelişeceğini düşünmemiş değildi, iktidar, "seçimlerde kazanan parti"ye devredilecekti. Ama, onun karşısında kim bulunacaktı? İrticai kuvvetler D.P. den sıyrılınca nereye bağlanacaklardı? C.K M.P. hangi reyleri sinesinde toplayacaktı? Yeni Parlâmentoda bir parti hâkimiyeti kurulursa işlerin tekrar bozulmayacağı hususunda nasıl bir garanti ileri sürülebilirdi? Müraka beyi, tenkidi kim yapacaktı? Bütün bu meseleler üzerine Milli Birlik Komitesi Üyelerinin eğildikleri kendi leriyle temas edenler tarafından derhal anlaşıldı. Doğrusu istenilirse bundan tabii hir şey de olamazdı. Milli Birlik Komitesi üyeleri bu topraklar üzerinde yaşayacaklarına göre elbette ki istikbal mevzuunda söz sahibiydiler, üstelik bu istikbalin mimarlığı vazifesini üzerlerine aldıklarından daha da titiz davranmak lüzumunu hissediyorlardı. Konuşmalar, Millî Birlik Komitesinin Türkiyede yeni partilerin kurulmasına taraftar bulunduğu ve siyasî fikirlerin o kanallar içinde istikamet almasını istediği tarzında yorumlandı. Bu gerçek bâzı başka yorumlara yol açtı.

Millî Birlik Komitesi üyeleri, vazifeleri hitama erdiğinde ne yapacaklardı? Samimî arzuları hele ilk günlerde, orduya dönmekti. Fakat zaman ilerleyip te bâzı hususlar berraklık kazandığında bunun kolay olmadığı, hattâ bir bakıma imkânsız bulunduğu ortaya çıktı. Ne söylerlerse söylesinler, kader bu 38 kişiyi getirip politikanın tâ içine, hem de idare çarkının başına oturtmuştu. Evet, üniformalarını muhafaza ediyorlardı. Hâlâ askerdiler ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin temsilcili olarak vazife görüyorlardı. Ama bu, bir takım gerçekleri değiştirmiyordu. Normal rejime geçildiğinde, memleket idaresinde mesuliyet almış 38 subayın kıtaları başına dönmeleri tarifsiz güçlükler taşıyacaktı. O yüzdendir ki bunların bir siyasî teşekkül içinde politika hayatına devam edebilecekleri fikri muhtemel bir fikir telâkki edildi ve bir kısmı profesyonel, bir kısmı amatör bâzı politikacılar Millî Birlikçilerin müstakbel partilerini kurma yarışına katıldılar. Aslına bakılırsa sor İnkılâp Partisi hareketinin şampiyonluğunu yapanlar da bu şık üzerine oynuyorlardı. Zamanı geldiğinde Komite üyeleri üniformalarından sıyrılacaklar ve milletin karşısına çıkarak oy isteyeceklerdi! Fakat böyle bir şıkka oynayanların en ciddi teşebbüsü, elbette ki bu İnkılâp Partisi teşebbüsü değildi. Ortaya çıkan ve çok büyük sermayeye sahip görünen

"Öncü"nün başlığı

Haydan gelen huya gider

bir gazete yeni partinin çekirdeğini teşkil etsin diye kurulmuş intibaını süratle verdi. Gazete, öncü idi. Gazeteyle, yeni idarenen en alâka uyandırıcı simalarından Albay Türkeşin açık bağ tesisi teşebbüsü, bunda muvaffak olunamayınca gazetenin bir nevi "Komite sözcüsü" edası takınması, nihayet öncünün başyazarlığına getirilmiş bulunan talihsiz ve başarısız Hür. P. yürütücüsü Aydın Yalçının bir partinin fikri hazırlığını yapmakta oldukları yolundaki açıklaması gözlerin bu sefer o istikamete çevrilmesine yol açtı.

Dolaşan isimler

Ancak, Başkentte süratle beliren bir nokta bâzı Komite Üyeleri istikbale ait plân sahibi de olsalar Komitenin, mânevi şahsiyet olarak ve bir bütün halinde asla siyasî parti haline, inkılâp etmeyeceği noktası oldu. Kurulacak bir partiye, işleri bittiğinde bâzı Komite üyeleri herkes gibi girebilirlerdi. Bunlar, kurulacak bir partiye değü, zaten mevcut bir partiye de girebilirlerdi. Yahut İkinci Meclise tabiî âza olarak politikada kalabilirlerdi. Her halde her hangi bir partinin Millî Birlik Komitesi ismini istismar edip, "Milli Birlik Komitesinin partisi" havasını takınarak siyaset meydanında arzı endam etnesi kaabil olmayacaktı.

Haftanın sonunda, Gürselin basın toplantısmda Başkana sorulan suallerden bir çoğu yeni parti meselesiyle ilgiliydi. Başkan bunlara verdiği cevaplarda Millî Birlik Komitesinin ilerde, ordudan ayrılan emekli subayların 27 Mayıs ruhunu devam ettirmek için bir siyasî parti kurdukları takdirde bu partiye teveccühünün mümkün olup olmadığı yolundaki suali "Şimdilik böyle bir düşünce yoktur" tarzında cevaplandırdı. Aslında, Komitenin değil ama bâzı çevrelerin böyle Dir düşüncesi vardı Milli Birlik Komitesi seçimlerde, seçimlere kadar başaracağı isleri bu plâtform diye kullanarak bir siyasi parti hüviyeti içinde millet karşısına çıkmalıydı! Millet Millî Birlik Komitesinden memnunsa bunu belli edebilmeli ve cevap müsbetse, millî irade gereğince, demokratik bir sistem gereğince İnkılâp hükümeti, mesele bir İnkılâp partisi hükümeti olarak devam edebilmeliydi 27 Mayısta, iktidarın seçimi kazanacak partiye devredileceği söylenmişti. Bu parti pek âlâ, Milli Birliğin teveccüh edeceği bir parti de olabilirdi. Böyle bir parti, iktidarı kazanmasa da milli muhalefet partisi olabilir, bir sonraki seçimlerde C.H.P. yi altederek demokrasi oyununun, kaidelerine uygun şekilde memleketin mukadderatın tekrar el koyabilirdi. Ancak, bu fakirlerin talihsizliği tek başlarısı yaptıkları denemelerde hüsrana uğramış bir takım başarısız politikaların şimdi arabalarını o yıldıza bağlamak yolunu tutmuş olmalarıydı Bunlar, Menderesin barutlaştığı devirlerde ortadan kaybolmuşlardı. Menderesle aralarına Atlantikler koyarak Türkiyede herkesin kelle koltukta dolaştığı günlerde nazik bedenrini naylonlar içinde korumuşlar, inkılâbın ertesi günü siyasî hayat -ve memlekette- yeniden biterek güzel okumaya koyulmuşlardı. Fikri iflâsı için bundan iyi yol güç bulunabilirdi. Zaten hu yüzdendir ki iyimser Türkeşçilerde bile Komite ekseriyetinin böyle bir şıkkı kabulleneceği ümidi pek ama pek hafifti.

Ankarada, Âydın Yalçın tarafından bir siyasî partinin fikrî çalışmalarının devam ettiği yolunda Öncü yapılan açıklama üzerine bu fikride

malara meselâ Alpaslan Türkeşin, mesela Sıtkı Ulayın, meselâ Muharbir Kızıloğlunun ilgi gösterdikleri, zaman Esin veya Muzaffer özdağın nın savunacağı fikirlerin esasları konuşmalarında anlattıkları bu haftanın başında dolaşan söylentiler içindeydi. Aslında, bunların içinde öylece Albay Türkeşin öncünün neşrâtıyla ilgilendiği doğruydu. Mualerinden bir tanesi gazetenin yazı kurulundaydı, Kendisine yakınlığı Yüzbaşı Fikret Ekinci ise fikri yazıyordu. Fakat bu alâka, res-ı n, platonik alâkaların hududunu yanıyordu ve doğrusu istenilirse 27 mayıs hareketinin ruhuna da aykırı görüyordu. Tabiî Aydın Yalçının, müstakbel partiye müstakbel iltihakın havasını şimdiden yaratmak itabetiyle Mili Birlik Komitesi üyenin siyaset hayatına giriş yolunu türkün yoluyla kıyaslaması pek talihsiz bir benzetme oldu. Ama, Ataürk gibi değil herkes gibi bir Türkün veya memlekete o sahada hissetmek emelinde bir Özdağın ve-Esinin evvelâ Milli Birlik Komite zırhından, sonra üniformadan sıyrıp siyaset yapması pek tabiî vatandaşlık hakkıydı. Ancak grup için seçime Gürselin liderliğindeki gölgesindeki- bir partinin saflarına katılmaktı. Bu yüzden gayret, havesli o istikamete itmek, teşvik edecekti.

Yeni parti için o cephede çalış--lar, bu işin bir de mali tarafı olbasmasını biliyorlar ve gazetelerine dün elini uzatanların partilerinne de bu "hizmet"i esirgemeyecektir' düşüncesine ehemmiyetle bel liyorlardı. Bu bakımdan fikrî ça--aların yanında malî tertipler de görülüyor ve partinin fikir plâtformuyla malî desteklerinin çatışmasıdikkatle göz önüne alınıyordu. Bu bakımdan iktisadî bakımdan nasıl bir istikamet tutulacağı, yeni partinin kurulursa- ehemmiyetli melerden biri olacaktı. Gerçi güzel modası bir salon sosyalizmiydi sosyalizm yarı aydın çevrelerde liderde deva bir sihirli ilâç muameresi görüyordu. Ama öncünün etkisinde doğabilecek bir parti, daha İlki fikirlerin müdafaasını yapacak ihtimal ki o 'yüzden bugün tarafsız sanılın bâzı genç inkılâpçıları aksinde barındırmayacaktı.

İste, siyasî faaliyete Türkiyenin kinden hazırlanmakta olduğu şu dev let yeni bir partinin kurulması yolundaki çalışmaların ciddî mahiyet edenleri bu halde bulunuyordu.

Eğlence kısmı

Dikkat memlekette vasatın, görünüşte, yeni partilere müsait bir mana arzetmesi sâdece politikaya bulasmış ve ekserisi başarı kazanamayıp "rate politika heveslisi" halinde kalmış kimseleri harekete geçirmedi. Bunların yanında daha bir takım ekzantrik, ellerinde parti tüzükleri, hattâ Anayasa taslakları kapı kapı dolaşarak **kurucu** avına **çıktılar.** Fakat bunların en eğlencelisi, "Cumhuriyetçi Parti" adını alacak partinin tüzükçüsüydü. Bahis mevzuu zat, tıpkı hazır elbise diker gibi bir parti tüzüğü hazırlamıştı. Kim talip **olur** sa, banu ona devredecekti. Ya kendisi? Hayır, o, tüzüğünü hazırladığı partiye girecek kadar akılsız değildi!. Bu neviden "müteşebbisler", başta Anayasa Komisyonunun azaları, bir çok profesörün evini aşındırdı. Bilhassa Sıddık Sami Onar ve Hüseyin Nail Kubalı o bakımdan göz dolduruyorlardı ve talipleri çoktu. Ancak iki ilim adamının İkisi de kürsülerinden ayrılmak ve siyaset maceralarına karışmak niyeti göstermediler. Bu yüzden, tüzük sahipleri hüsrana **kapıldılar.** Ancak **bunların,** pek de safdil olmadıkları ortadaydı. Zira **yeni bir** partinin, kuvvetli bir isim mânasına geldiğini mükemmeten anlamışlardı.

Güç bir iş

Belki de bu yüzdendir ki yeni parti hikâyesi bu haftanın başında eski hızını kaybetmişti. Her halde pek çok kimse bir siyasî partiyi hemen, ayaküstü kurmanın imkânsızlığını anlamıştı. Ortada bir C.K.M.P. ve Hür p, tecrübesi vardı. Bunlardan birinin bodurluğa müptelâ bulunması, diğerinir kansızlıktan ölmüş ol* ması D.P. den bir yer boşanmış dahi olsa cesaretleri ve hayalleri geniş nisbette kırıyordu. Gerçi C.K.M.P. nin ayda yaşayan lideri grene iktidar rüyaları içindeydi. Bu yüzden seçimleri» mümkün olduğu kadar geç tarihe atılmasının şampiyonluğunu yapmış, o zamana kadar seçmeni fethedeceği hesabına ümitlerini bağlamıştı. Seçim lâfından vebadan ürker gibi ürken diğer bir zümre ise yeni partilerin müteşebbisleriydi .Fakat iki haftadan beri ortada değişmez bir teali» te vardı: 1961 Ekimine kadar seçim yapılmış, millet iradesi belli olmuş ve yeni sistem işlemeye başlamış bulunacaktı. Elbette ki memleket dolmuş yapan bir otomobil değildi ve hareket etmek için müşteri beklemeyecekti. Otomobile binmek isteyenler için tek çâre zamanında gelmekti.

Aydın Yalçın

Destekli atış

Soruşturma

Son hazırlık

Geçen haftanın ortasında bir gün, yeni Büyük Millet Meclisinin iki aydır arı kovanı gibi işleyen D Blokunun kapısı önüne yanaşan kamyondan üç hamal aceleyle yere atladı. Kısa bir müddet etraflarını seyrettikte!, sonra karara varmış olacaklar ki kamyonun arkasında duran uzun, üzeri bordo rengi çuhayla kaplı bir masaya sarıldılar. Masa itinayla yere indirildi ve D Blokunun geniş kapısından içeri sokuldu.

Bu masa, Yüksek Soruşturma Kurulunun 20 Eylülde akdedeceği son ve tarihi toplantıya sahne olacaktı. Etrafına yorgun, fakat aydınlık yüzlü adamlar oturacaklar, kirli bir devrin kokmuş çamaşırlarını bir kere daha ortaya serecekler ve temizlenmek üzere ilgili mercie sunacaklardı. Asıl ondan sonra işin eğlenceli faslı başlıyacak, dosyaların muhtevasına düşüklerin birbirlerine attıkları çamurlar eklenecekti.

Soruşturma Kurulunun, eğer bir aksilik çıkmazsa 20 Eylülde ilk umumî heyet toplantısını yapabileceği anlaşıldığında bu toplantının yeri tâyin edildi. Yüksek Soruşturma Kurulu yeni Meclis binasında toplanacaktı. Bu iş için D blokunda bulunan bir encümen odası münasip görüldü. Odanın ortasına, ucuzundan temin edilen 6 metre boyundaki, üzeri bordo kadife kaplı masa yerleştirildi. Masanın etrafında maroken koltuklar

Cüceler Saltanatı

Menderes

On yıl müddetle Türkiyeyi idare etmiş olanların hususî hayatı, bazen insana ürperti veren bir çıplaklıkla gözler önüne serilmiş bulunuyor. Duruşmalar başladığında yeni ışıkların yeni aydınlıklar getireceği şüphesizdir. Böylece, "gazetecilere yatak odalarımız dahi açıktır" diyerek işbaşına gelen, fakat pek kısa zaman içinde, bırakınız yatak odalarını, makam odalarını dahi gazetecilere kapayan bir iktidar ömrünün sonunda meramına kavuşmuş oluyor. Ancak on iktidar yılı, yatak odalarını inanılmaz derecede iğrenç renklere bürümüştür. Hususi hayatları böylesine kir-- bu kadar insanın nasıl olup ta bir araya geldiği, ihtimal yarın bir çok sosyologu meşgul edecektir. Bugünden ortaya çıkan hakikat, Bayar - Menderes rejiminin Türkiye için bir cüceler saltanatı devresi teşkil ettiğidir. Sâdece kafaları, sâdece fikirleri, sâdece görgüleri değil zevkleri dahi basit bir sürü adam memleketin mukadderatına el koymuşlar ve şahıslarına ait iptidailiği vatanın alâmeti farikası haline getirmeye çalışmışlardır. Milletin, başında aydınları, bu teşebbüsü reddetmiş bulunması, asil fikirlerin, asil duyguların ve asil hislerin üstün gelmiş olması düşüklerin Türk halkının seviyesini temsil ettikleri yolundaki inancı yok etmiştir.

Hususi hayatların üzerine eğilmek, mahremiyetin hudutları içinde kalması gereken kirli çamaşırları avuç avuç ortalığa serpmek ilk bakışta haksızlık gibi geliyor. Hattâ bahis mevzuu olanlar, âmme hayatında yer almış dahi bulunsalar.. İhtimal ki çıplaklığın verdiği ürpertiyle zaman zaman itiraz sesleri yükseltmemiz bundan ileri geliyor. Hiç bir siyasî tarafı bulunmayan aşk mektuplarının, aile kadınlarına ait hatıra defterlerinin, gizli münasebet mahsûllerinin âkibetinin yayınlanması normal ölçüler içinde gücümüze gidiyor. Hattâ bunları insan haklarına aykırı dahi bulmak kaabildir.

Ancak, Bayar - Menderes rejimini bir sosyal hâdise olarak incelememiz gerekiyorsa o idarenin temsilcilerini de mikroskop altında tutmamız ve şahsiyetlerini en ince hatlarına kadar çizmemiz şarttır. Tâ ki, bir neticeye, bir teşhise varabilelim. On yıllık D.P. iktidarı, en kaim hatlarını liderlerinin karakterlerinde gözler önüne sermektedir. Bayan, Menderesi ve arkadaşlarını bütün hüviyetleriyle, her cepheleriyle tanımazsak tetkik ettiğimiz sosyal hâdisenin pek çok yeri gölgeli, hattâ örtülü kalır. Hususi hayata saygı! Amenna.. Ama, Menderesin nasıl bir insan olduğunu hususî hayatını çelik kasalar içinde muhafaza ederek anlayabilir misiniz? Bu karakterin teşekkülünde cinsi hayatın rolünü hiç kaale almazsanız vardığınız netice elbette ki eksik olacaktır. Bir haksızlık Zerrece şüphe yok. Ama Menderes ve arkadaşları bu akıbetlerini, bir

Ökmen

mikroskopun altında tahlile tâbi tutulma âkibetini elleriyle hazırlamışlardır. Tıpkı Hitler ve arkadaşları gibi.. Oniki yıllık Nazi rejimini bir sosyal hâdise olarak inceleyenler Hitlerin ve arkadaşlarının deşilmedik tek tarafını bırakmamışlardır. Hitler ile Eva'sı arasındaki mektuplar, Eva'nın hâtıraları, Goebels'in rezilâne aşk hayatı, Hess'in kadınlarla münasebet derecesi.. Bunların hepsi hususiyete saygı hatıra dahi getirmeksizin ortaya dökülmüştür. Bizde, Suzan Sözenin aşk mektuplarının Menderesin çapını, kıratını bütün icraatından fazla açıldıkla belirttiğini inkâr edebilir misiniz?

Kalafat

O mektupları okudunuz mu? Aman yarabbi, bütün görgüsü La Dam o Kamelya filmini seyretmiş olmaktan ibaret tütün işçisi kızların suni, gülünç, zoraki üslûbu içinde kaleme alınmış satırlar Menderesin cüceliğinin, görgüsüzlüğünün ve basitliğinin tarih önünde tescilidir. Bir Başbakan. Altmışına gelmiş bir aile babası. Kurduğu "hissi münasebet'e bakınız! Manakyan repertuvarından aktarma cümleler. Hiç bir asalet yok, hiç bir yüksek taraf yok hiç bir incelik yok. Sosyal hâdise olarak mikroskop altına sokulmuş büyük adamların pek çok bayağılıkları tarihe geçmiştir. Dev şairlerin hizmetçi kız peşinde koştukları görülmüştür. Ama bunlar onların miyarını değil, gönül eğlencelerini teşkil etmişler veya cinsi zaaflarının neticesi olmuşlardır. Halbuki Menderes, idealini en aşağısından bir takım "pembe romanlar" kaleme alan, kelimelerle cambazlık yapmaya kalkışan ve edebî kudreti sıfır olan dilber romancıda bulmuştur.

Ya, eşinin hatıra defterinde silueti çizilen sarhoş, kusmuktu, alüftelerin sinema önlerinde omuz vurup "Nasılsın beybaba" diye selâmladıkları Nedim Ökmen? Ya, barlarda metreslerinin ağzına fındık, fıstık veren, salyaları akan, her akşam yalpalayarak ve destekte salonlardan dışarı çıkan Emin Kalafat? Ta, kendilerinden büyüklere kadın bulup kendilerinden ufaklardan kadın isteyen muteber zevat? Hele Ferit Sözen, hele Ferit Sözen? "Beyfendi" gelirken evden ayrılan, " Beyfendi"nin çıkışını cami köşesinde gözleyip o gittikten sonra karısının ısınmış koynuna giren polis şefi? Makam masalarından, hattâ Büyük Meclisteki gözlerden çıkan "yazılması hicap veren malzeme"? Bütün bunlar, hususî hayat mefhumunun çok üstünde, bir cüce insanlar grubunun alâmeti farikalarıdır. Suzan Sözenln kolları arasından Eyüp camiinin miniberi önüne aktarmasız giden ve sonra kendisini milletine dindar diye satıp onun hâlâ kısmen muhafaza ettiği sevgisini çalan bir Başbakan mutlaka çırılçıplak teşhir olunmalıdır ki hakikat anlaşılsın, en sâde vatandaş bile teşhisinde isabet kaydetsin.

On yılın hikâyesi bu bakımdan, ilk nazarda mahremiyet sayılabilecek küçük hayat sayfalarında kayıtlıdır. On yılın "Niçln"ine ve "Neden"ine bu sayfalar inanılmaz, çaplarından beklenmez aydınlık getirmektedir. Tarının tarihçileri ve sosyologları, yazacakları piyesin kahramanlarının karakterini onlardan faydalanarak çizeceklerdir ve bu cüce karakterler pek çok şeyin izahını teşkil edecektir.

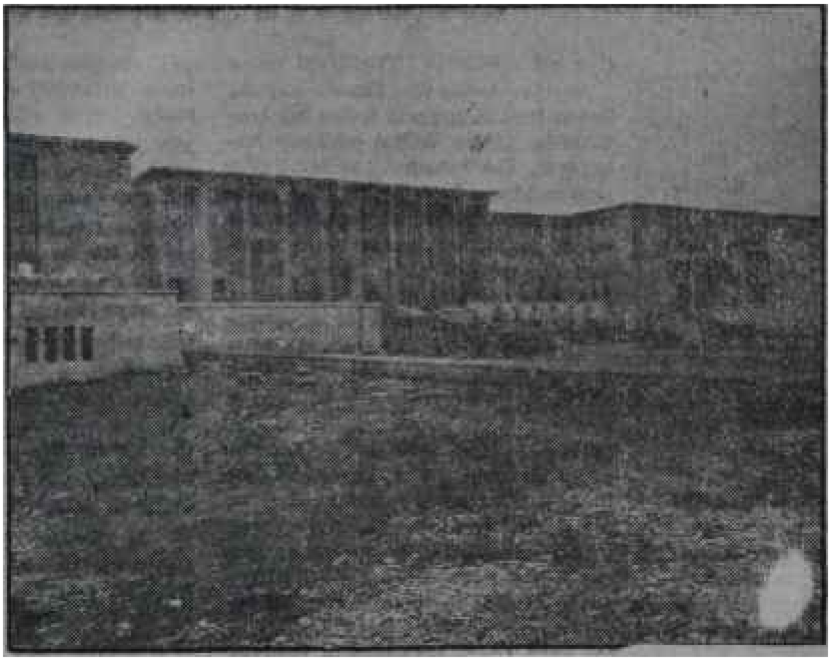
yer alıyordu. Bu koltuklara Yüksek Soruşturma Kurulunun çalışkan üyeleri son bir istişare için oturacaklar ve bir çok dosya münderecatını bir kere daha incelemeye tâbi tutacaklardı. Zamanlan bir hayli azalmıştı, Ekime kadar kararnameleri hazırlamak zorundaydılar. Gerçi bütün dosyaları teker teker elden geçirmek gibi bir külfete katlanmıyacaklardı, zira her kurul, dosyalar hakkındaki görüşünü raporlar halinde Yüksek Soruşturma Kuruluna sunacaktıama gene de işleri çoktu. Fakat, başkenti kavurucu sıcaklar istilâ etmişken, kolalı gömleklerinin kollarını sıvayıp işe yılmadan girişen bu aydınlık yüzlü hukuk adamları, işin bu safhasında da ellerinden geleni büyük bir arzu ile yapacaklardı,

Üç yoldan biri

Yüksek Soruşturma Kurulunun Yüksek Adalet Divanına tevdi edeceği raporlar -ki bunlar kararname hüviyetindedir- üç şık ihtiva edecekti. Bu üç şık şunlardı: Men-i muhakeme kararı, lüzum-u muhakeme kararı ve lüzum-u muhakeme kararı verildikten sonra ilgili dosyanın Yüksek Adalet Divanına veya ilgili mahkemelere şevki. Bu son şıkka lüzum görülmesinin sebebi, bâzı umum müürlerin, suçlu ocak başkanlarının başka mahkemelerde yargılanmasını temin etmekti. Böylece duruşmaları Yassıadada yapacak olan Yüksek Adalet Divanının işi bir nebze hafiflemiş oluyordu.

Duruşmalarda sıra

Hazırlıkların nihai safhaya girdiği sıralarda duruşmaların hangi sıraya göre yapılacağı haftanın sonundaki günlerde gün ışığına çıktı. Bu bir plânla tespit ediliyordu. Plâna göre, ilk defa Anayasayı ihlâl suçlularının duruşmalarına başlanacaktır. Bu safhada meşum ve malum "Tahkikat Encümeni" üyeleri, Bakanlar kurulu ve bütün sabık D.P. milletvekilleri duruşmaya çıkarılacaktır. Daha sonra sıra, vatana ihanet suçlarına gelmektedir ki bunun ilk suçlusu tabii sakıt Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve sabık Başbakan ile onun Bakanları olacaktır, Vatana ihanet suçlarından sonra Üniversite olaylarına geçilecektir. Bu duruşmalarda sanık mevkii pek kalabalık olacağa benzemektedir. Zira sanık sandalyesini bu duruşmalarda sakıt iktidarın mutemeder valileri işgal edeceklerdir. Tabii arada, devr-i sabıkın emniyetçilede nasiplerini alacaklardır. Bundan sonraki duruşma safhası, umumi kârın üzerinde ziyadesiyle durduğu meseleye ayrılmıştır. Yüksek Adalet Divanı, C.H.P. Genel Başkanı İnönüye yapılan suikastları incelemeğe başlıyacak ve müsebbiplerini cezalandıracaktır. Bu safhada, duruşma salonundaki sanık sandalyasında mülkî ve idarî âmirler de yer alacaklardır. Beşinci olarak duruşmaları yapılacak olanlar devr-i sabıkta nüfuz ticareti yoluyla yolsuzluklara adları karışanlardır. Yolsuzluk faillerinin arkasından döviz kaçakçıları ve haksız mal iktisap edenler yargılanacaklardır.

Yeni B.M.M. binası
Faaliyetin merkezi D blokudur

Dosyalarda neler var

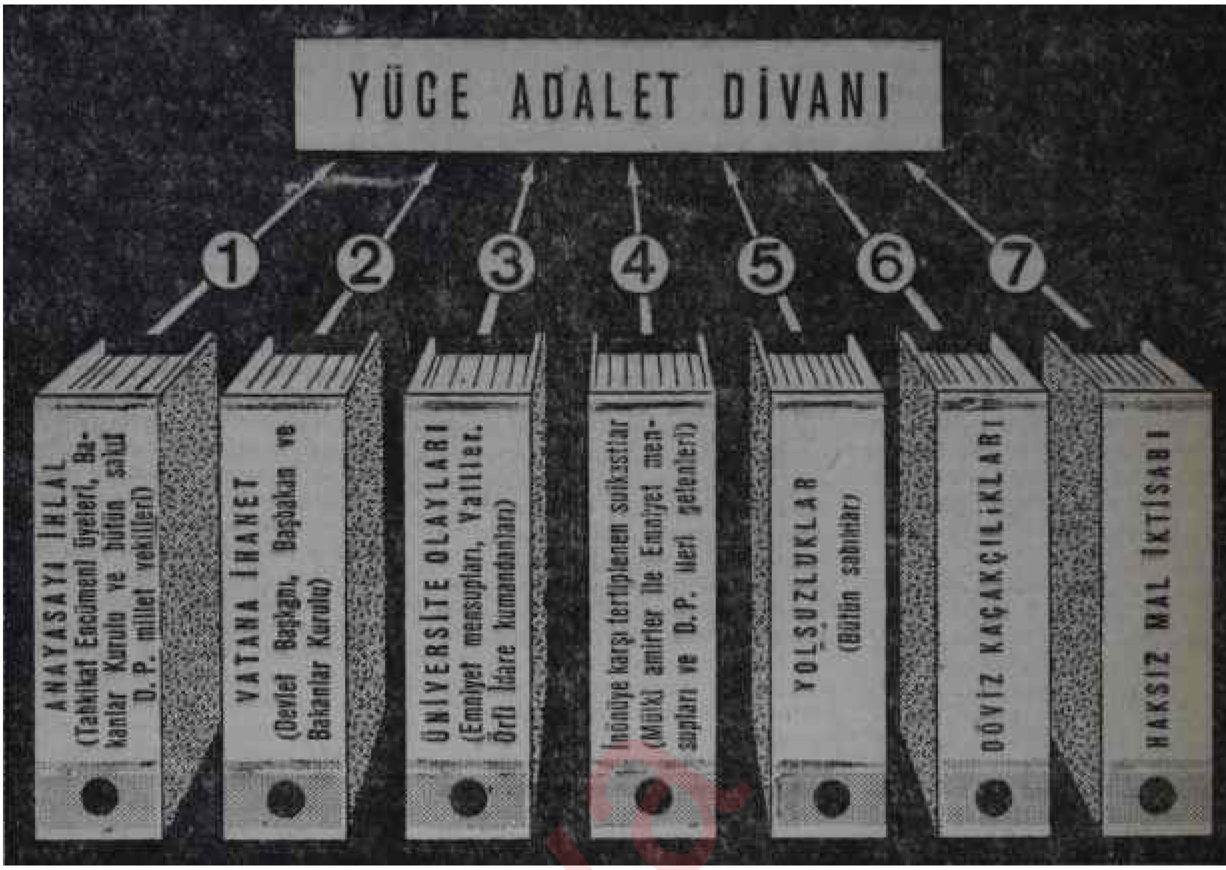
Tabiî ki, duruşmalarda delil olarak kullanılacak malûmat da bir plân dairesinde Yüksek Adalet Divanının bilgisine sunulacaktır, Bu sıraya göre, Dosyanın muhtevasını teşkil eden kâğıt tomarları arasında en başa alınan kısım, bir izahatı ihtiva edecektir. Bu izahat Yüksek Adalet Divanına bir neyi ön bilgidir. Daha sonra dosyanın ifadeler kısmı gelmektedir. Bu kısım da, sakıtlarla yakınlarının ifadeleri ayrı, şahitlerin ifadeleri ayrı mütalea olunacak şekilde tasnif edilmiştir. İfadeleri delil faslı takip etmektir ve bu kısım, tabii dosyaların en ilgi çekici kısmıdır. Son kısım, Yüksek Soruşturma Kurulunun iddianame yerine kaim olan kararnamesini taşıyacaktır. Bu kısımda Yüksek Soruşturma Kurulu uzun ve hummalı bir faaliyet devresinin meyvelerini en yüksek adlî mercie tevdi etmektedir.

Üzerinde durulan mühim meselelerden biri de duruşmaların cereyan tarzıdır. Bu da mutasavver bir plân çerçevesi içinde icra edilecektir. Muhtemelen her mevzuda ayrı ayrı neticeye gidilecek ve hükme varılacaktır.

Durulmalar hüviyet tespitiyle başlıyacak, bunu takiben Yüksek Soruşturma Kurulunun hazırladığı kararnamenin ışığı atmda düzenlenen iddianame okunacaktır. Sanık bu iddianameyi oturduğu yerden dinliyecektir. İddianamenin okunmasını müteakip, sanığa bu suçların tarafından işlenip işlenmediği sorulacak ve savunmasını yapması istenecektir. Sanık ithamları reddederse o zaman kendisine Soruşturma Kurulu tarafından alınan ifadesi okunacaktır. Bundan sonraki safha şahitlerin dinlenme safhasıdır. İfadeler okunduktan ve şahitler dinlendikten sonra sıra savcının iddialarına gelecektir. Müdafaalarda ve iddialarda zaman tahdidi yoktur. Sanık istediği şekilde kendisini müdafaa, edebilecek ve dilerse tevsii tahkikat talebinde bulunabilecektir. Müdafaalar hem sanık, hem de avukatları tarafından yapılacaktır. Savunma safhasından sonra karar safhası gelmektedir ki, bunu Yüksek Adalet Divanı Başkanı sanıkların yüzlerine karşı tefhim edecektir.

"Kardeş kardeşi vurur mu?"

Böylece Başkenti sıcakların yavaş yavaş terketmeğe başladığı bu hafta Yüksek Soruşturma Kurulu, kendine bağlı tali komisyon ve ku-

Duruşmaların cereyan şeması

rullardan gelecek dosyalan bekliyordu: Fakat bu arada soruşturma devam etmekteydi. Esasen büyük suçların, meselâ Anayasayı ihlâlin, meselâ vatana ihanetin dosyaları hazırlanmış gibi hir şeydi. Alâkalı kurullar haftanın sonunda soruşturmanın bu en kritik safhasını tamamlamışlar ve teferruat üzerinde son incelemelerini yapmağa, icap eden dosyaları tevhit etmeğe koyulmuşlardı, İşte tam bu sıralarda ortaya bir mesele daha çıkıverdi: D.P. nin devr-i sabıkta kardeşi kardeşe boğdurtmak niyetiyle kurduğu gerillâ teşkilâtının soruşturması daha da derinleştirilecekti. Gerçi bundan çok evvel bu soruşturmanın ana hatları üzerinde durulmuş ve pek çok kimsenin ifadesi alınmış, hattâ bu arada pek sok suçlu tevkif edilmişti. Ama haf tanın sonunda diğer işlerden arta kalan zamanı bu mühim mevzua tahsis etmek lüzumu ortaya çıktı. Düşüklerin 27 Mayıstan önce Üniversite gençliğini imha etmek amacıyla meydana getirdikleri bu teşkilât mensuplarının ellerine birer mal beyannamesi verildi ve bunları doldurmaları istendi. Mal beyannamelerinin kurullara tevdiiyle kimlerin bu katliam için ne miktar dünyalık aldıkları ortaya çıkacak, mesele aydınlanacaktı.

Soruşturma Kurullarında, D.P. nin kurduğu gerillâ teşkilâtının son soruşturması tamamlanırken bir başka müessesede de ifadeler alınıyor ve raporlar ilgilileriyle birlikte tâli komisyonlara gönderiliyordu. Bu soruşturma bilhassa emniyet teşkilâtı içinde, mülkî âmirler seviyesinde cereyan etti. İnkılâp öncesi devrede valilik ve kaymakamlık yapmış olanlar dinlendi, sonra bu ifadelerden soruşturmaya ışık tutacak ve düşüklerin marifetlerini ortaya koyacak malûmat istihraç edildi. Meselâ, Kayseride cereyan eden mürettep hâdiseler, üzerinde dikkatle durulan bir mesele oldu. Muhalefet lideri İnönünün bu seyahatinde düşüklerin akla hayale gelmez tertiplerinin müşevvik ve tertipçileri mevzuunda incelemeler yapıldı. Pek çokları, haftanın sonunda bu soruşturma derinleştirilirken, Yassıadayı tabu ikametgâh haline getirmiş düşüklerden başka kimselerin de yakında adli merciler önünde hesap vereceklerinde müttefiktiler.

Bu alâka çekici soruşturma, üzerinde büyük bir esrar perdesi bulunan hâdiseleri gün ışığına çıkarıyordu.

Düzenlenen dosyalar

Yüksek Soruşturma Kurulu ise bir arada dosyaların düzenlenmesi işi ile meşgul oldu. Her soruşturma konusu için takriben beş şahit dinlenmiş, bunların ifadeleri zabıtlarla tespit edilerek dosya münderecatına sokulmuştu. Haftanın sonundaki cuma günü bâzı meraklı gazeteciler, Yüksek Soruşturma Kurulunun ve ona bağlı kurulların dinlediği şahit adedini ortaya çıkardılar. Bu rakam 209 idi. Dinlenen şahitlerin arasında hususi izaz ve ikrama mazhar olanlar da bulunuyordu. Meselâ, bunların bi kısmı eskiden gazetecilerin aylar ve yıllarca ikamete mecbur edildikleri Ankara Hiltonun meşhur tahta ranzalannda misafir ediliyorlardı.

Haftanın başında başlıyan, ortalarında hızlanan, sonunda ise neticeyi doğru süratle ilerleyen tahkikat minval üzere devam ediyordu. Yeni Meclis binasının D blokunda faaliyetine durmadan dinlenmeden devam eden soruşturma kurulları işin ağır kısmını ikmal etmenin sevinci içindeydiler. Artık bir nevi iddianame hüviyetini iktisap edecek kararnamelerin hazırlanmasına geçilecekti.

Endülüs hükümdarının hazineleri

Haftanın sonunda, bir taraftan da sabıkların mallarının sayımına girişildi. Zira bunlar da Yüksek Adalet Divanına bir rapor hâlinde sunulacaktı. Sabıkların müsadere edilen malları Yeni Meclis binasının D blokunda, alt katta, üç salonda yığılı duruyordu. Malların maddi kıymeti milyonlara baliğ oluyordu. Bunların arasında ne aranırsa bulmak mümkündü. Belli ki sakıtlar zevk sahibiydiler. Nadide mücevherat, envai türde şampanya birinci salonda duruyordu. İkinci salonda gümüş takımlar yer almıştı. Üçüncü salon daha eğlenceli ve zevkli mallara tahsis edilmişti. Burada ev eşyası bulunuyordu. Bu eşyaların büyük bir kısmının hal malı olduğu dikkati çekiyordu. anlaşılan, "Bay Yüzde On" ve şüreası iyi çalışmıştı.

Geçen haftanın ortasındaki çarşamba günü bu nadide eşyanın sayısına başlandı. Sayım paraşüt subaylarının nezaretinde yapılıyordu. Başkentin tanınmış kuyumcuları haftanın ortasındaki gün geldiler ve 31 Mayıs günü "Bay Yüzde On"un evinde bulunan mücevheratın kati sayımını yaptılar. Bunların bir kısmı sayımdan sonra Merkez Bankasına tevdiedilerek kasalarda muhafaza altına alındı. Zorlunun sâdece gümüş takımları üç kasayı tepeleme doldurmağa kâfi geliyordu. Bu yüzden kuyumcuların çalışmaları geç vakitlere kadar sürdü. Kuyumcuların ağızlarını bir karış açıkta bırakan, Zorlunun bu kadar mücevheri nasıl bulduğu değil, nasıl olup ta bir kuyumcu derecesinde ince işten anladığı oldu. Zira ele geçen bir broşun değeri en azından 85 bin lira olarak tespit ediliyordu.

Kuyumculardan müteşekkil ekip, neticede düşüklere ait olup kıymeti milyonlara yükselen mücevheratı tespit ettiler ve takribi fiyatları bir zabıtla alâkalılara sundular. Daha sonra mücevherat Merkez Bankasının çelik kasalarına konularak emniyet altına alındı. Mücevheratın taşınmasından en fazla memnun olanlar, tabii ki onları muhafaza ile vazifeli polis memurlarıydı. Zira D blokunun alt katında, asansöre giden yolun solunda daracık bir yerde çalışan üç polis memuru hayatlarının en sıkıntılı anlarını geçirmişlerdi. Şimdi bu mesuliyetti vazifeden kurtuluyorlardı. Fakat hayır, vazife bitmemişti. Zira Soruşturma Kurulu onların mesailerinden memnun olmuş olmalı ki bu üç gözüpek memuru bırakmamış ve onlara yeni Vazifeler bulmuştu. Üç memurun yeni vazifesi, dinlenmesi gereken şahitleri Kurula getirmekti. Eh, doğrusu bu işleri diğerinden rahattı. Bunun için memurlar tevekkülle başlarını salladılar ve yeni vazifelerine dört elle sarıldılar. Yalnız, işleri zannettikleri gibi kolay çıkmadı, verilen isimleri bulmak bir hayli zordu. Meselâ, Yüksek Soruşturma Kurulunun istediği İzzet Akçalın oğlunu bulmak onlara tam 48 saate mal oldu. Tabii bu arada zevkli işler de yapıyorlardı. Bu zevkli işlerden biri, kendilerine geçen haftanın içinde verildi. Vazife, sabık Başbakanın metresi Ayhan Aydanın hizmetçisi güzel Rindayı bulmak ve Soruşturma Kuruluna getirmekti. Rindayı bulmak kolay oldu. Ayhan Aydanın en az kendisi kadar güzel hizmetçisi Rinda Ay, emri tebellüğ eder etmez giyinmiş ve üzerine bir hüviyet dahi almağa lüzum hissetmeden yola revan olmuştu. Asıl eğlenceli safha, Rinda Ayın D blokunun kapısında gözükmesiyle başladı. Rinda Ay paraşüt teğmenlerinin önünde bütün işve ve naz numaralarını eksiksiz yapmış ve teğmenlere bir hayli hoş vakit geçirtmişti. Anlaşılan, güzel hizmetçi bu kabil numaraları pek iyi biliyordu.

Rinda Ay, paraşütçü teğmenlerin yanından ayrıldı ve 10 Numaralı Kurulun karşısına çıkarak Aydan - Menderes münasebetleri hakkında malûmat verdi. Rindaya sorulan sorular, Menderesin gayrimeşru çocuklarıyla ilgiliydi. Rinda Ay bu mevzuda bildiklerini hiç çekinmeden 10 Numaralı Kurula anlattı. Ne var ki. malûmat tam manasıyla tenvir edici olmadı ve bir kere daha Ayhan Aydanın ifadesine müracaata lüzum hissedildi. Aydan Kurula celp edildi ve yine aynı suallere muhatap oldu. Ünlü opera sanatkârı her şeyi bülbül gibi anlatıyor, fakat çocukların imhası hakkında mütalea serdinden çekiniyordu. Soruşturma Kurulu üyeleri onun bu çekingenliğini analık hissine verdiler ve fazla ısrar etmediler. Zira, zaten sabık Başbakanın bu rezil zamparalık maceraları hakkında kâfi fikir edinmişlerdi.

Uçurulan balon

Soruşturma işte bu tarzda devam ediyor ve yeni deliller dosyalanıyordu. Henüz ortada bir iddianame mevcut değildi. Ne var ki geçen haftanın ortalarında, bir İstanbul gazetesinde intişar eden haber ortalığı bulandırdı ve Millî Birlik Komitesi tarafından kaleme alınıp Devlet Radyosu tarafından ısrarla tekrarlanan bir tebliğe sebep oldu.

Haberin neşredildiği gazetenin 13 Eylül tarihli nüshasını ellerine alanlar, bu gazetenin Ankara istihbaratının ne emin ellerde olduğunu bir kere daha idrak ediyorlardı. Zira gazete bütün refiklerini atlatarak manşetini bir idam haberiyle süslemişti. Haber, "İdamı istenenlerin sayısı: 55' başlığını taşıyor ve sekiz sütun

Ya bu, Patrik efendi?

Ermeni patriği Karekin efendinin düşük Menderesin kasasında bulunmuş bir mektubunu yayınlamıştık. Ermeni cemaati adına Ermeni cemaatinin hislerine asla tercüman olmayan bir sempatiyi, gençlere karşı giriştiği mücadele sırasında Menderese bildirmeyi akıllılık sayan Patrik efendi "Bilmiyordum, haberim yoktu, farkında değildim" kalkanının ardına saklanmaya kalkışmıştır. Ama Patrik efendi Menderes ne zaman bir mücadeleye girişse düşük Başbakanı hemen, Ermeni cemaati adına teşvik etmiştir. İşte, Karekin efendinin 13 Mayıs 1959 tarihinde Menderese yazdığı mektupta Basın hakkındaki yaveleri.. Karekin efendinin Menderese hitap ederken kullandığı "Siz" kelimelerini, sanki Tanrıdan bahsediyor muş gibi büyük harfle yazdığını farkediyor musunuz?

"Sevgili Başvekilimiz, basının boş ve hattâ bazan zararlı münakaşa ve mücadelelere sahne olacağı yerde, yüksek fikirlerden mülhem ciddî ve faydalı yazılar neşretmek suretile böyle hayatî meselelerle uğraşması neden mümkün olmasın ? Vatanımızın ihtiyacı bunadır. Sizin şayanı hayret yapıcı hamlelerinizin yanı başında basın bu vadide çalısmalarile, niçin bu ihtiyacı da karşılamakta Size müzahir olmasın? Eminim ki, bu tâlim ve terbiye meselesi de, diğer teşebbüsleriniz kadar kalbinize ve fikrinize yakın bir meseledir. Ve muhakkaktır ki Siz, Sizin hemhis ve hemfikir mesai arkadaşlarınızla birlikte bu sahada da kuvvet ve enerjiye maliksiniz. Fakat basının, ve affınıza mağruren söylüyorum, cümlemizin vazifesi, hak ve imkânlarımızın müsaadesi nisbetinde bu vadide çalışmaktır. Hakikî vatanperverlik bunu icabedet"

Hayır, hayır. Menderes gökten zembille inmiş değil. Bu cemiyetin bir yaratığı. Ermeni patriğine kadar kimler, neler yazmışlar yarabbi!

Hayrettin Perk İle Bir Konuşma

Sual: 20 Eylülde Yüksek Soruşturma Kurulunun toplanacağı ilân edildi. Buna göre iddianamelerin tanzimine hemen başlanacak mı?

Cevap: Evvelce de söylediğimiz gibi buna iddianame denmesi doğru değildir. Yüksek Soruşturma Kurulu bir Sorgu hâkimi sıfatın haizdir. Sorgu Hâkiminin vereceği karar ancak, lüzum-u muhakeme veya men-i muhakeme kararı olabilir. Yüksek Soruşturma Kurulunun ittihaz edeceği karar işte böyle bir karar olacaktır. Taktir buyurursunuz ki aylardan beri tahkik mevzua yapılan olayların bir günde karara bağlanması imkânsızdır; Esasen bu gibi işlerde kesin tarih söylemek doğru değildir. Biz, en kısa zamanda neticenin abnması için bütün kudretimizle çalışmaktayız.

Sual: Geri kalan soruşturmaların durumu ne olacak?

Cevap: Bu toplantıya getiremediğimiz tahkikat, bittabii devam edecektir. Onlar da ikmal edildikçe peyderpey sevk olunacaktır.

Sual: Savcılık heyetinin arttırılması ile ilgili olarak Anayasada niçin değişikliğe lüzum görüldü?

Cevap: Biliyorsunuz ki Soruşturma Kurulu azaları da evvelce otuz kişiydi. Bu miktarın ihtiyacı karşılamadığı anlaşıldı ve bir ay evvel çıkan 55 sayılı kanunla Soruşturma Kuruluna yeteri kadar üye verildi. Böylece heyetimize 12 üye daha ilâve edilmiş olda. Bu böyle olunca, işlerin azameti ve kesreti karşısında Yüce Divanda iddia makamım teşkil edecek olan heyetin de yeteri kadar yükseltilmesi icab diyordu. İşte 81 saydı kanun bu ihtiyacı karşılamak içindir.

Sual: Bu durum Yüce Divan için de bahis mevzuu mudur?

Cevap: Yüce Divanın yedek üyeleri vardır. İhtiyaç hasıl olunca yedeklerin yardımı sağlanabilir.

üzerine devam ediyordu. Haberi kaleme alan muhayyele o kadar işlekti ki, okuyanların tüyleri diken diker oluyordu. Gazetenin Ankara bürosundan İstanbula geçirilen bu nadide at latma haber, merkezde gereken ihtimamı gördü ve gazetenin başında, manşetin üstünde idam edileceklerin resimleri yer aldı. Aynı gün Ankara da intişar eden bir günlük akşam ceridesi de bu nadide haberi mal bul muş gibi hemen aynı mizanpajla ya yınlıyordu. O gün, yâni takvimlerin 13 Eylül salıyı gösterdikleri sıralarda, başkentte, soruşturma kurullar değil iddianame yerine geçecek ka rarnameleri hazırlamak, dosyaların tevhidine bile başlamamışlardı. Bu nun içindir ki haber alâkalı çevrelerde, uçurulan hir balon tesiri yap ti. Üzerinde durulması gereken bu "balon - haber" Milli Birlik Komitesinin samimiyetleri müsellem üyelerinl biraz kırgınlığa, biraz da kızgınlığa şevketti, öyle ya, ortada fol yok yumurta yokken bu kabil haberlerle umumi ekân bulandırmanın sebebi neydi? Nitekim bir selâhiyetli Millî Birlik Komitesi üyesi bu kırgınlığını gazetenin Ankara bürosunun becerikli elemanlarına ifade etmek lüzumunu hissetti; Haberin kaynağı malûm değildi. Ne Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı Hayrettin Perk, ne de Adalet Bakanı Âmil Artusun böyle hir idam talebinden haberleri vardı. Her ikisi de bunun bir hukuk işi olduğunu, üstelik bu mevzuda mutaca serdetmenin dahi mevcut nizamı '.edeleyici bir mahiyet arzedebileceği mî ifade «diyorlardı. Mesele anlaşılıyordu. Haber tamamen bir tahmin nahiye tini taşıyordu ve esası yoktu. Nitekim ertesi gün yayınlanan gazete, Basın Ahlâk Yasasına riayeti bir vecibe telâkki ediyor ve Millî Birlik Komitesinin açıklamasını lâyık olduğu yerde neşrediyordu.

İşte, geçen haftanın ilk günlerinde ortaya fırlatılan bu tarz tahmini haberlere rağmen Soruşturma Kurulu mesaisini adalet ve nasfet kaideleriyle telif ederek dosyaları tetkike devam ediyordu. Ortada henüz karar yoktu. Ancak, 20 Eylülde fevkalâde hâdiseler zuhur etmez, yeni deliller ortaya çıkmazsa, görüşünü bir kararname ile Yüksek Adalet Divanına bildirmek üzere toplanacaktı.

İstanbulda hazırlık

Başkentte durum buyken, bu hafta İstanbulda da hummalı bir faaliyet hüküm sürmekteydi. Faaliyetin merkez sikletini, Yassıadayla irtibatı sağlayacak büronun bulunduğu Deniz müzesi teşkil ediyordu. Milli Birlik Komitesi Yassıada İrtibat Bürosu olarak kullanılan Deniz Müzesinin dış tarafında deniz kıyısında, gri tulumlu İşçiler harıl harıl bir takım demir borular taşıyorlar, oksijen kaynakları ile demir boruları birleştiriyorlardı. Çalışan işçiler İETT Şişli deposuna bağlı Bakım ve İnşa servisinin ustaları idi ve bir turnike inşa ediyorlardı. Geçen hafta pazartesi günü sabahleyin işe başlamışlar ve turnikenin Müzenin dışında, çoğu defalar amatör futbolseverlerin top oynadıkları deniz kıyısındaki kısmını tamamlamışlardı. İETT işçileri 10 ar kişilik gruplar halinde çalışıyorlardı. Turnike, 14 bölüm olacak ve bir, anda 600 kişi turnikelere girebilecekti. Haftanın sonunda turnikenin demir dayanakları yerlerine oturtulmuş, üzerine çimentodan, dalgalı bir çatı konulmuş ve turnike demirlerinin yağlıboya ile boyanmasına geçilmişti. Demirlerin kırmızı boya kısmı hemen hemen tamamlanmış ve kırmızının üzerine gri çekilmesine başlanmıştı. Duruşmaları takip edecek gazeteciler ve sabıkların yakınları, kendilerini Yassıadaya götürecek olan Denizcilik Bankasının Bahçe ti pi vapurlarına bu turnikelerden geçerek ve gerekli kontrol yapıldıktan sonra binebileceklerdi.

Deniz Müzesinin cümle kapısının bitişiğinde ve sağ tarafta bulunan kubbeli kısma işe demir iskeleler konulmuş ve orada badana işine başlanmıştı. Turnikelerin inşaasına başlanmadan Önce, İrtibat Bürosunun "Danışma Servisi" olarak kullanılan bu kısmında çalışan bir tank yüzbaşısı ile bir üsteğmen, içeriye nakletmişlerdi. Badana bittikten sonra Danışma Servisi tekrar o kısımda faaliyete geçecekti .

Deniz Müzesinin rengi atmış yeşil demir cümle kapışından avluya ve oradan da İrtibat Bürosunun çalıştığı kısma giriliyordu. Avluyu geçince, dört ayak mermer merdiven-

den çıkıldıktan sonra kırmızı ve boyaları yer yer dökülmüş bir kapıdan geçilmekteydi. Kapı kırmızı ve yeşil buzlu camlarla kaplıydı.

Tam bir inşaat yeri manzarası gösteren avludan geçildikten sonra denize doğru bir de şat inşa ediliyordu. Yassıadaya gidecek gemiler buraya yanaşacaklardı. Deniz Müzesinin karayla irtibatını kesmek üzere Kabataş tarafına da bir duvar yaptırılmaya başlanmıştı. Duvar, hemen hemen tamamlanmak üzere idi, ve 2,5 metre yüksekliğinde olacaktı.

Sabıkların aileleri, bu avludan geçtikten sonra dört ayak merdiveni çıkıyorlar ve kapıdan içeriye giriyorlardı. Kapının hemen son tarafında saçları şakaklarından itibaren bir hayli ağarmış genç bir yüzbaşı oturuyor, kapının tam karşısına konulmuş masayı da bir üsteğmen işgal ediyordu. Gelen sabık aileleri, üsteğmene adreslerini ve akrabalık derecelerini bildiriyorlardı. Sarışın üsteğmen bunları not ediyor ve kendilerine duruşmalardan onbeş gün önce haber verileceğini ve üç gün kala da nüfus hüviyet cüzdanları ve üç resimle birlikte müracaat etmeleri gerektiğini ifade ediyordu.

Haftanın sonunda bütün gözler, bir defa daha Yassıadaya yönelmişti.

Küfürbazların Hâmisi Kimmiş ?

Menderes, basın kanununu sertleştirmek istedi mi bir takım adı sanı bilinmeyen gazetelerde çıkmış ve profesyonel küfürbazlar tarafından kaleme alınmış yazıları mucip sebep diye gösterirdi. Bunlardan biri de Yeni Cephedir. Osman Hâmit Tat isminde biri tarafından çıkarılan ve başta İnönü, işine gelmeyen herkese ağız dolusu küfür eden bu gazete en sonda D.P. milletvekillerinin Meclisteki gözlerine konur ve beyfendiler bu küfürleri ağızlarından salyalar akarak, kahkahalar atıp birbirlerine göstererek, dirsekleriyle dürtüşerek okurlardı. Menderesin evrakı arasında bulunmuş bir mektup basında küfürbazları kimin beslediğini göstermektedir.

Ankara: 15.4.1955

Pek muhterem Adnan beyefendi:

Hapishaneden ve hastaneden çıktıktan sonra ziyaretinize gelerek gösterdiğiniz alâka ve teveccühata teşekkür etmek ve minnettarlığımı arzeylemek fırsatını bulamadım. Sonsuz meşguliyetiniz bu arzuma mâni teşkil etti.

Demokrat Parti davasına ve tahsisen şahsınıza karşı beslediğim sadakat ve merbutiyetin hudutsuz olduğunu söylemekle bir hakikati ifade ettiğime şüphe yoktur. Esasen bu düşüncelerin tesiri altında idealim olan bir gayenin tahakkuku uğrunda Demokrat Parti davasına kavlen, fiilen ve kalemen hizmet etmekten çekinmedim; bütün varlığımı tehlikeye attım. Mağduriyetimi tevlid eden bir çok mahrumiyetlere katlanmak icab etti. Şimdi ise, otuz senelik gazetecilik mesleğimi iki seneye yakın bir zamandanberi tevakkuf ve intizar İçinde geçirmekteyim. Bu müddet zarfında hayatın bütün maddî icablarını genç kızım memur olarak taşımakta ve bu ağır yükün altında ezilmektedir. Fransa'da hukuk tahsilini gelecek sene bitirmekte olan oğlumun masraflarını ise karşılayamayacak durumdayım.

Gazetecilik mesleğinde size her zaman hizmet ettim ve daima hizmete amade olduğumu arzederken vefakâr Adnan beyden müzaharet taleb etmek ıztırarında bulunuyorum. Üzeyir Avunduk bey İş Bankasında veya idare ettiği iktisadî müesseselerde emir ve delâletinizle bana bir matbuat müşavirliği verirse, davanızın sadık ve samimî bir adamı himayenize mazhar olacağından dolayı sonsuz minnettarlık duyacağım, muhterem Adnan beyefendi.

Saygılarımla
Osman Hâmit Tat

İnkılâp

Tek tek vatandaş

Geride bıraktığımız haftanın sonunda Millî Birlik Komitesi üyelerinin evlerinde bir faaliyet göze çarpıyordu. Millî Birlik üyelerinin eşleri veya evdeki yakınları biraz telâşlıydılar. Oradan oraya koşuyorlar, bâzı eşyaları alıp muayene ediyorlardı. Sökükler dikiliyor, ütü yapılıyor, ufak eksikler tamamlanıyor, valizler kontroldan geçiriliyordu. Faaliyet, Millî Birlik Komitesi Üyelerinin yurt içinde yapacakları seyahatle ilgiliydi. İkişer kişilik gruplar hâlinde bir hafta sürecek yurt seyahatine hazırlanıyorlardı. Memleketin, denilebilir ki her tarafı karış karış dolaşılacaktı. Gaye, vatandaşın tek tek düşüncesini anlamaktı.

İnkılâp hareketinin üzerinden şu kadar gün geçmişti. Komite üyeleri T.B.M.M. nin dört duvarı arasında günde en az 14 saat çalışarak birçok iş başarmışlardı. Ama' bunların tatbikatı nasıl oluyordu? Yapılan işler, çıkarılan kanunlar, alınan tedbirler vatandaşa nasıl intikal ediyordu? En mühimi, vatandaş -ama tek tek vatandaş- İnkılâp hareketini nasıl karşılamıştı? İşte bütün bunları öğrenmek bir hafta sürecek seyahatin gayesini teşkil ediyordu. Zira rivayet muhtelifti. Komitenin kulağına türlü lâkırdılar geliyordu. Öyle ki, bâzı mıntıkalarda askerî kaymakamların dayağa müracaat ettiği söyleniyor ve köylünün D.P. yi aradağı belirtiliyordu! Acaba bunlar rivayetten öteye gidememekte, aslı astarı olmayan dedikodular halinde ortaya bulanık su avcıları tarafından mı atılmaktaydı, yoksa bir esasa dayanıyor muydu?

Komitenin yurt içi seyahati duyulduğunda, hele bunun bir hafta devam edeceği öğrenildiğinde bâzı dudaklar her zaman olduğu gibi istihfafla büküldü. Bir haftada mı yurtta olup biten şeyler öğrenilecekti? Bir haftada mı bütün olup bitenlerden haberdar olunacaktı? Ancak, dudaklarını büküp, kaşlarım yukarı kaldıranların bilmedikleri, daha doğrusu bilmek istemedikleri bir husus vardı. Gezi çok evvelden kararlaştırılmıştı ve en ince teferrüatına kadar plânlıydı. Plân, tam kurmayca hazırlanmıştı. Her komite üyesi nereye, ne zaman varacağını biliyordu. Orada kas saat, kaç dakika veya kaç saniye kalınacağı malûmdu. Bütün yurdu içine alan geniş plân hazırdı ve olağanüstü önemli hâdiseler zuhur etmezse plânın aksaması imkânsızdı. Bu bakımdan gezi başıboş, hele sabık Başbakanın yurt gezileri gibi zamansız ve mekansız dolaşmalardan çok daha verimli olacaktı. Sâdece ve sâdece korkulan bir nokta vardı. İşte bunu ne dudak bükenler ne de Komite üyeleri hesap ediyorlardı.

Gidilecek yerlere, oralarda ne kadar kalınacağı evvelden bildirilmişti. Bu evvelden bilinme, gezinin gayesini tamamen değiştirebilirdi. Kim ne derse desin, on yılın mirası hâlâ devam ediyor ve yeni efendilerine yaranmak için çırpman bir yığın insan sotada bekliyordu. Bekleyenler böyle bir gezinin yarattığı fırsattan istifade etmek için bütün hazırlıklarım tamamlamışlardı. Komite üyelerini karşılamağa böylesine meraklıydılar ki, yaptıkları plân belki de gezinin plânından üstündü, teferruatlıydı.

Bir Görüş

Hangi Seferberlik?

Hıfzırrahman Raşit Öymen

Beş parmağın bugün dahi basit hesaplarda pratik bir sayı makinesi vazifesini gördüğü malûmdur. İlk insanın yaşıyabilmesi için muhtaç olduğu maddeler, parmakla gösterilecek seviyeyi aşınca, sayı kavramı da, feza âleminin tasavvuru bile güç rakamlarını kullanmağa kadar yol alınıştır. İnsan topluluklarının yakın çevrelerinden uzaklara doğru yayılışı, karalar ve denizler ötesinde karşılıklı temaslara geçişi ise rakamların bulunuşuna bir de okuyup yazmanın anahtarı olan alfabenin icadını eklemiştir. Bugünkü alfabelerin asıllarını Finikelllere izafe etmenin sebebini, bu insanların kıtalar arası ticaret yollarında mekik dokumalarına bağlıyanlar gerçeğin bir yönüne işaret etmişlerdir. Nasıl ki, İngilizcenin son yüz yıllarda dünya dilleri arasında neden en çok yaygın hale geldiğini araştıranların vardığı netice de, bundan farksızdır. Batı kültürünün beşiği sayılan kıta Avrupasında ortaçağ boyunca kilise dışında dünya ile teması olan tek bir okul yok iken, Amsterdam, Venedik ve Siraküze gibi ticaret Umanları ve çevrelerinde okuma, yazma., hesap bilgilerini öğreten okullara yaygın bir şekilde rastlanmasını da bu hayatî münasebetlere bağlamak yerinde olur. O okullar ki, bugünkü umumi öğretim müesseselerinin bir nevi öncüleri sayılabilir. İnsan münasebetlerinin üremesi istikametinde kendi yolunu çizen bu tabiî gelişme, öteyandan el yazması yerine, baskı vs yazı makinelerinin icadını sağlamış bu da öğretimi, hattâ doğrudan doğruya umumî ilkokulu, yaymakta belli başlı rolü oynamıştır. O derecede ki, okuma ve yazmanın neşir ve temimi, Prusya kıratlar min 1866-1870 zaferlerine ulaşmak için gayrete geldikleri sıkı bir davranış veya daha önce Prusya Protestanlığını kurmak için İncil'in ana diline tercümesini isteyen Luther'ciliğin bir sonucu mudur, yoksa millet ve devlet olma cereyanlarının da ilerslnde bir makina medeniyeti meselesi midir t Başka bir ifade ile, bir memleketin kültür kapasitesini artırma teşebbüsleri arasında okulun binası ve kadroları mı önce gelmektedir, yoksa kültür mahsullerini, el yazmalarından kurtaran dizgi ve baskı makinalarının sayısı vs kalitesi mi daha önemlidir? sorusu, yüzyılımızda en azından başbaşa gitmektedir. Unutmamak gerekir ki, umumi öğretim fikri ve davranışı bir seferberlik hamlesi olarak 100 yıldan öteye geçmemektedir. Meşrutiyetin, dalgınlığı ile meşhur Maarif nazırı Emrullah Efendinin Tuba Ağacı -yâni kökleri yüksekte olan bir sistem- teorisini bâzı aydınlarımızın hâlâ bir yeni görüş gibi ileriye sürmesi de gösteriyor ki İkinci Mahmud'un tarihi fermanına rağmen problem, bizde hâlâ aktüalitesini muhafaza etmektedir. Bize kalırsa bu görüşü, tarihî gelişimine göre, başka umumî öğretimin bir millet ve devlet birliği meselesi halinde mütalea edilişine göre ise başka türlü değerlendirmek gerektir. Hatırdan çıkarmamak da lâzımdır ki tarih boyunca yüksek kültür müesseselerinin çoğu devlet tarafından da kurulmamıştır. Voya ilim müesseseleri birtakım fikir cereyanları ile kaynaşırken devlet içki bir umumî öğretim problemi de aslında bahis konusu da olmamıştır. Din müesseseleri, mabetler, ruhanî sınıfın öncülüğü bu iş için kâfi görülmüştür.

Öğretimde ve millî eğitimde yeni bir seferberlik sözü ediyoruz. Ayrıca öğretmeni ve okul binasını da bulduk mu her şey tamamdır sanıyoruz. Modern öğretim ve yaygın bir eğitimin bu faktörler dışındaki hareket gücünü düşünmek ise, görüyoruz ki çoğumuzun, hattâ ilgili Bakanlığın aklından bile geçmemektedir. Bereket versin ki er eğitimi denemesinde bu eksiklikleri bize ha tırlatan dostlar da yardımdan geri durmadılar. Seferberlik sözüyle eski kuşaklar, 93 harblerinden bu yana Trablus, Balkan, Birinci Dünya Harbi ve nihayet Millî Kurtuluş Savaşlarını hulâsa cenk için bir soluk dahi alamadığımız seferleri hatırlarlar. Yeni kuşaklar ise, 40 yıldanberi bu türlü seferleri, sadece uzaktan ve tarih sahifelerinden seyreden bir huzura kavuşmuşlardır. Fakat buna karşılık, kendi ana dilinde özleşme savaşı, Millî Birliğin temel örgülerini sıklaştıracak bir okuyup yazma ve kültür dünyasında varlığını duyma ve duyurma savaşının zaman zaman hazırlık borularını gidiyorlardı.

Geniş ölçüde bir erk eğitimi seferberliğine girişmenin son tecrübelerdeki hız, hattâ rehberlik, nasıl Birleşmiş Milletler davranışından gelmişse, günümüzün öğretim seferberliği parolasını, Eğitim Bakanlığında harekete getiren plân manivelası da, görüyoruz ki Ford Vakfının, masraflarını da yüklenerek kurdurduğu bir "Eğitim Milli Komisyonu"nun hazırladığı uyarma raporundan gelmektedir. Fakat işin başı, sokma akıl hesabı ile harekete geldiği içindir ki bu rapor, eski iktidarın eline geçinceye kadar bir eğitim sakızı halinde ağızlarda çiğnenip durmuş, sonra da hasır altı edilmiş, nerede ise raportörlerine de ceza kesilmek istenmiştir. 27 Mayıs havasının bu mahbus raporu gün ışığına çıkarmasından sevinenler, bu defa da raporu ikinci elden inceleyecekleri gizlemeğe kalkışmanın, hele koridor kuşkuları içinde kurulan danışma kurulunda ilköğretim, teknik öğretim gibi ihtisas ve uzun tecrübe isteyen kollardan bir tek üyeyi dahi kıskanarak işi yuvarlak lâflara boğmanın şaşkınlığı ile karşılaştılar. "Dostlar alış-verişte görsün" hesabı başkadır, işi yüklenmek ve sırtında taşımak başkadır.

Kendimize hâlâ gelemeyişimizin belirtileri olan bu bocalamalara rağmen Cumhuriyet, ilk 10 yılında giriştiği ve sonradan Halkevleri ve Köy Enstitüleri ile ikinci hamle olarak sarıldığı umumî eğitim seferberliğini tamamlamak zorundadır. Birinci seferberlik şehir hudutlarını tutmuştu. -Bu gün o da bir sarsıntı geçirmektedir- ikinci seferberlik, köy boşluğuna yönelmişti. Kabul ediyoruz ki, ikincisi birinciden daha zordur. Çünkü köydeki boşluk şehrin boşluğuna elbette ki benzemezdi. Köyler, kültür ve eğitimin tadım yeni tadacaktı. Hele kendi realiteleri ile bağdaşan bir okul anlayışına ilk defa kavuşacaktı. 10 yılı kaplıyan bir gerileme devri, sanki Halkevleri dahil, bu hamlelere tırpan atmak için açılmıştı. Bu yüzdendir ki bu gün bırakılan yerden değil, yıkılan temelleri yeni baştan onarmaktan ve yeni ihtiyaçları karşılayacak yeni kuruluşlardan işe başlamak zorundayım

İşte, kendilerine elendi bulmadan edemiyen bu insanlar yeni idarecileri hakikatin çok uzağına götürebilir ve onları yeni hatalara sevkedebilirlerdi. Bunu iyice düşünmek, tehlikeli ihtimallere karşı hazırlanmak ve bu insanlara fırsat vermemek gerekiyordu. Genç subaylar düşmanlarla mücadelede bilgili olduklarını göstermişlerdi. Seyahat, dost geçinenlere karşı tutumlarının miyarı olacaktı. Dünya kadar insan kendilerine yılışacak, hatalı olduğunda zerrece şüphe bulunmayan hareketlerini, sözlerini dahi övecek, hoşlarına gitmek iİçin gökteki ayı önlerine koyacaktı. Havadis gazetesi bu davranışların canlı örneği olarak ortada değil miydi? Bir Komite üyesi, haksız görülen davranışından dolayı en kibar tarzda tenkide mi uğradı? Havadisin üç ka--emi, Peyami Safa Orhan Seyfi ve bilmem ne Evliya derhal kalkanlarını ona siper ediyor, tenkit sahibinden basın hürriyetine her şeye ver yansın ediyorlardı. Böyle bir talihsizliğe geçen hafta içinde genç Numan Esin mâruz kaldı. Üç Havadisçinin üçü birden, hattâ bir kısmı "Numan Esini tenkit edenler komünisttir" diye Komite üeyesini savundular da, savundular.. Şimdi, aynı tipler yurtiçi seyahatte inkılâpçılarla yüzyüze geleceklerdi. İnkılâpçılar, bu sebepten valizden çok "pek yüz"e muhtaç bulunuyorlardı

Yorucu günler..

Komite üyelerinin eşleri veya yakınları evlerde valizleri hazırlarken valiz sahiplerinin fikrini almağa fırsat bulamadılar. Zira geride bıraktığımız hafta Komite hergün muntazaman saat 14 de toplandı ve gece yarısına yakın dağıldı. Millî Birlik Komitesinin geçen hafta içinde elinde bir hayli iş vardı. Ceza Kanununda yapılacak değişiklikler, Hal Kanunu ve Kira Kanunu bunların başında ge liyordu Bilhassa Kira Kanunu son derece titizlikle inceleniyor ve hemen bütün maddeler kiracı lehine değiş tiriliyordu Millî Birlik Komitesinin geçen hafta içinde yaptığı toplantı lar bir hayli tartışmalı ve uzun geçti

Bu arada duruşmalarda son dere ce mühim rol oynıyacak bir karara varıldı: Savcıların tâyini meselesi Geçici Anayasa bunu tahdid etmiş ve yüksek Yargılama Kurulunun bir başsavcıyla beş savcıdan teşekkül e deceğini âmir hüküm koymuştu. Bu hüküm bir kanunla değiştirildi, ve bu rakamı verine "lüzumu kadar" iba resi konuldu Böylece, işler çok daha kolaylanacaktı Savcıların tâyini me selesi de Komite tarafından ele alın dı. Duruşmalarda sürat birinci şart olduğuna göre işin ehli adamların tâyini gerekiyordu. Bunun için de güzel bir çâre bulundu. Muhtelif tahkikatları yöneten hukukçular elde mevcuttu. Bir Topkapı hâdisesi tahkikatını yapan heyet içinde birkaç hukukçu birden bulunuyordu. Bunlardan biri, bu hâdiseyle ilgili duruşmada iddia makamını işgal edebilirdi. Böylece hem çabukluk temin ediliyor, hem de iddia makamındaki şahsın yanılma payı azaltılıyordu. Zira tahkikatı yapan zat en azından bu meseleyle üç ay uğraşmıştı.

Bir dert ki..

Komite, geride bıraktığımız hafta içinde son derece girift ve içinden çıkılmaz bir ise nihayet vermek kararını da aldı. Bu. Bakanlıklarda kurulan ve doğrusu istenilse Devlet mekanizmasının işlemesini çelmelemeye başlıyan tahkikat kurullarının lağvıydı. İşin başında Milli Birlik Komitesi Bakanlıklardan kurulların bu derece içinden çıkılmaz durumlar yaratacağını tahmin etmiyordu. Ama gün geçtikçe, Komitenin Dilekçe Komisyonuna binlerle şikâyet mektubu yağmağa başlamıştı. Yüzlerce insan işinden çıkarılıyordu. Yüzlerce memur Dairesinden neye uğradığını anlamadan fırlatılıp atılıyordu. Memlekette işsizlik alıp yürümüştü, Şikâyet çamuru diz boyundan fazlaydı. Atılanlar öyle ahım şahım memurlar da değildi. Olan küçük memura oluyordu. Bu yüzden hemen her dairede, elini şakağına dayamış "Sıra bana ne zaman gelecek?" diye kara kara düşünen yüzlerce insan türemişti. Başbakanlığın tamimine rağmen kurullar Allah yarattı, demiyorlardı. Sanki tahkikat kurulları memur öğüten bir makinaydı

Sami N. Özerdim
Hakkı yeden adam

Komite bu durumu başlıca iki sebebe bağladı. Birincisi, on yıl içinde bir çok suiistimaller olmuş ve Devlet mekanizması arap saçına dönmüştü. Yakından veya uzaktan hemen her memur buna bulaşmıştı. Büyük başlar aşağı yukarı temizlendiğine göre artık bu derece derine inmeğe lüzum yoktu. Zira sabık idare pek çok gayri meşru işi meşru hale sokmuş ve küçük memur bu alışkanlıkla önüne gelen evraka imzayı basmıştı. İkinci sebep, tahkikat kurullarının işi son derece küçük hesaplara götürmeleri ve muhakkak bir suç bulmak amacıyla hareket etmeleriydi. Bu da işlerin aksamasına ve Devlet mekanizmasının tam randımanla işlememesine sebep oluyordu.

önümüzdeki hafta içinde çıkarılacak bir tamim bu kurulların lağvını temin edecek ve komite bir deklerasyon neşrederek vaziyeti vatandaşa açıklıyacaktı.

Komitenin üzerinde durduğu önemli meselelerden biri de, ordunun gençleştirilmesi sırasında emekliye ayrılanlardan istemiyerek mağdur edilmiş bulunanların durumu oldu. Emekliye ayrılanlardan bâzıları bu yıl 30 Ağustosta bir üst rütbeye terfi edeceklerdi. Bunlar on gün evvel emekliye sevkedilince çok şey kaybediyorlardı. Meselâ, bu Ağustosta albaylığa terfi edecek olan bir yarbay emekliye ayrılmış ve tabiatiyle muamele yarbay rütbesi üzerinden yapılmıştı. Böylece, on gün sonra albay olacak olan şahıs ömrü boyunca alacağı emekli maaşından, az da olsa, birşeyler kaybediyordu. Bunu önlemek için Komite bir kanun tasarısı hazırlamakta ve bu şekilde mağdur olanların hakkını iade için gerekli tedbiri almayı düşünmekteydi, Hazırlanacak tasarı kısa zamanda -diğerleri gibi- Komitenin tasvibine sunulacak ve kanunlaşacaktı.

İhtilâl bilmecesi..

Millî Birlik Komitesi üyeleri geride bıraktığımız hafta bu kadar çalışır, yemek yemeğe dahi vakit bulamazken, içlerinden bir tanesi -en genci- birkaç işi birden yapmağa muvaffak oluyordu. Muzaffer Özdağ oir yandan Komitenin toplantılarına iştirak ederken, bir yandan da fırsat buldukça başkentte bazı teşekkülle rin toplantılarına katılıyor ve konuşmalar yapıyordu. Konuşmayı seven Özdağın katıldığı toplantılar sadece başkenttekiler değildi. Arada bir İstanbula uçuyor ve birkaç saat kalıp, herhangi bir toplantıda hazır bulunduktan sonra tekrar başkente dö--üyordu. Zaman o kadar azdı ve işler o kadar sıkışıktı ki Özdağ geçen haftanın ortasında perşembe sabahı uçakla İstanbula gitmiş, Fen

Fakültesi salonunda ilim adamlarının yurt içi seyahatiyle ilgili toplantıda bulunmuş, konuşmuş ve hemen aynı gün başkente dönmüştü. O gece Millî Savunma Bakanı Fahri Özdilekin kızının düğününde bulunamıyan Komite üyelerine Majestikte verdiği yemeğe işte bu yüzden Özdağ biraz geç gelmişti. Genç kurmay kapıda göründüğünde yemeğin hemen hemen ortalarına gelinmişti.

Özdağın, toplantılarda yaptığı konuşmalar doğrusu istenirse bir hayli alaka çekici oluyordu. Genç Kurmay her ne hikmetse bu konuşmalarında bir fikrin üzerinde fazlaca durmaktaydı. Fikir, ihtilalin kim için yapıldığı, kime karşı yapıldığıydı. Özdağı yakınen tanıyanlar kendisinin pek nüktedan, pek muzip, pek şakacı olduğunu bilirlerdi. Hatta zaman zaman genç kurmay bunu kendi de ifade ederdi. Onun bu huyunu bilenler bazı konuşmalarını dinleyince hakikaten şaka yaptığını zannettiler. Genç Komite üyesi bir konuşmasında, "İhtilal elbette ki Yassıadada bulunan bir avuç insana karşı yapılmamıştır" demişti. Bu bir fikirdi. Ama şaşırtmaca, diğer Millî Birlik Komitesi üyelerinin başka türlü söylemesinden doğuyordu. Meselâ, Albay Sami Küçük bir basın toplantısında kendisine tevcih edilen bu meseleyle ilgili bir suali oldukça başka türlü cevaplandırmıştı. Sual suydu:

"— İhtilalin ikinci günü, Devlet Başkanı bir mesajında, İhtilal meşruiyetini kaybetmiş bir idareye karşı yapılmıştır, demişti. Şimdi bazı Komite üyeleri yaptıkları konuşmalarda topyekün politikacıları suçlamakta ve politikayı vebal altına sokmaktadırlar. Buna kesin bir cevap verebilir misiniz?"

Albay Küçük genç gazetecinin bu sualine kendine has gülüşüyle mukabele etmiş ve başını iki yana hafifçe sallıyarak şöyle cevap vermişti:

"— Yassıadanın kimlerle meskûn olduğunu biliyorsunuz. Bu, ihtilâlin kime karşı yapıldığını anlatmıyor mu ?"

Albay Küçük basın toplantısında Milli Birlik Komitesi sözcülüğünü yapmaktaydı. İşte bundan dolayıdır ki Özdağı dinliyenler bir türlü kimin şaka yaptığını, kimin ciddi olduğunu kestiremiyorlardı.

Özdağ, geçen haftanın ortasında bir gün, ayırabildiği vakitten istifade ederek Sağlık Bakanlığı Sosyal Hizmetler Enstitüstüsü tarafından tertiplenen bir seminere de gitti. Burada yaptığı konuşmada gene ihtilâlin mânasını anlattı. Bu sefer iş biraz daha geniş tutulmuş ve şöyle denmişti:

"— İhtilâl bir avuç soyguncuyu Yassıadaya göndermek için değil, milletin kaderini değiştirmek için yapılmıştır!"

Bir Tekzibin Düşündürdükleri

Bir tekzip, ferahlık yaratmış bulunuyor. Gazete yalan havadis vermiş, yalan havadis telâş uyandırmış, tekzip edilince herkes ferahlamış! Hayır, öylesi değil. Ferahlık sebebi tekzibin kaleme alınış tarzı, tekzibi yayınlayanlara hâkim olan zihniyet ve meselelerin telâkki tarzıdır. Hikâye şu:

Günlerden bir gün Vatan gazetesinde, kocaman puntolu harflerden müteşekkil bir manşetin altında sansasyonel bir haber veriliyor. Haber, düşüklerin duruşması ve haklarında istenilen cezalarla alâkalı. Resimler, sumanşetler, çerçeveler., öyle bir hal var ki, 55 kişinin idamı muhakkak. Hattâ, aynı tencerenin içinde bulundukları halde âdeta iyi hallerinden dolayı ayrı muameleye nail olmuş kimseler bile -Kabinede Şem'i Ergin, D.P. Genel İdare Kurulunda Sıtkı Yırcalı- isim zikredilerek belirtilmiş.. Gerçi, profesyonel bir gözün bu yazının bir masa başı yazısı olduğunu ve herkesin bildiği bâzı hususların mantık ve muhayyeleyle işlenmesi suretiyle hazırlandığını farketmemesi imkânsız. Ama okuyucu elbette ki başka kanaat edinecek, 55 düşüğün idamı için iplerin bile hazırlandığına inanacaktır. Millî Birlik Komitesi bir tebliğ yayınlıyor ve böyle bir hatayı düzeltiyor.

Şimdi, gözlerinizi kapayınız ve yüz küsur gün evveli düşününüz. Böyle bir vaziyette radyolardan yükselecek sesi tahayyül ediyor musunuz? Aman efendim, o düşüklerin en düşüğü Burhan Belge ucundan kan damlayan kalemiyle nasıl küfür eder, basın hürriyetine nasıl sövüp sayar, ne yüksek perdeden "Alçaklar!" diye haykırırdı. Mesele, bizzat düşük Başbakana gazetecileri yermek için silâh yerine geçer, Menderes o kendisine has yayvan üslubuyla "Bu mudur basın hürriyeti? Bu mudur istedikleri serbesti? Bütün bir umumi efkârı telâşa verecekler, aslı astarı bulunmayan şeyleri hakikatmış gibi yazacaklar.. Maksat? Maksat sürüm. Ama fitne devam edecekmiş.. Ne gam? Rotatifler dönecek ve basın denilen o doymak bilmez ejder beslenecek. Hayır! Yok öyle şey.." diye nutuklar atardı.

Millî Birlik Komitesinin tebliğini okudunuz mu? Bir eda ki, sanki böyle bir tekzibe, bir tavzihe lüzum oldu diye huzursuz, üzgün, mahcup.. En ufak serzeniş yok. Adeta "Canım, olur böyle hatalar. Ama, ne çıkar, biraz dikkatli davranalım. Zira bu nevi haberler ağıza sakız yapılıyor ve istismar vesilesi teşkil ediyor" diyen bir hava.. Tebliğin her satırında bunun basın hürriyetine bir köstek sayılmaması ricası kendini belli ediyor. Bu, sâdece bir düzeltme ve istikbale matuf bir ikazdır. Gazeteler, hattâ resmen yasak sahalarda bile at oynatmakta serbest bırakılıyor. Komitenin bütün istediği biraz dikkat, biraz itina ve yalan, yanlış havadisten, tefsirden sakınmadır.

27 Mayıs hareketinin üzerinden yüz gün geçmiş bulunuyor. Hattâ, daha da fazla, Bütün bu devre içinde bir husus dikkati çekiyor: Komite, heyet olarak, daima en isabetli yolu, en uygun tonu buluyor. Bir takım hareketler endişe uyandırıyor, bâzı tutumlar garipseniyor, bir tebliğ çıkıyor, ihtiyatsız ve talihsiz ibareler taşıyor. Ama en sonda, Komite işi ele aldığında aklıselim ve basiret galip geliyor. Kümelenen, mütemadiyen kümelenen bulutların şimdiye kadar hep Komitenin tek fiskesiyle dağılıvermesi bu yüzden, Gerçi basın hürriyetine saygı, bu neviden dahi bir tereddüte yol açmış değil. Basın hürriyetine saygı İnkılâp hükümetinin ve onun yürütücülerinin alâmeti farikası olarak kalmakta devam ediyor. Ama, tenkitleri esirgemediğimize göre takdiri niçin esirgeyelim: Bir hatalı haberin bu ölçüyle tekzibi, onun arkasında yatan zihniyete insanı ivazsız, maksatsız bağlıyor.

Kuvvetli idareler, vatandaşı kendisine böyle bağlayan idareler değil midir?

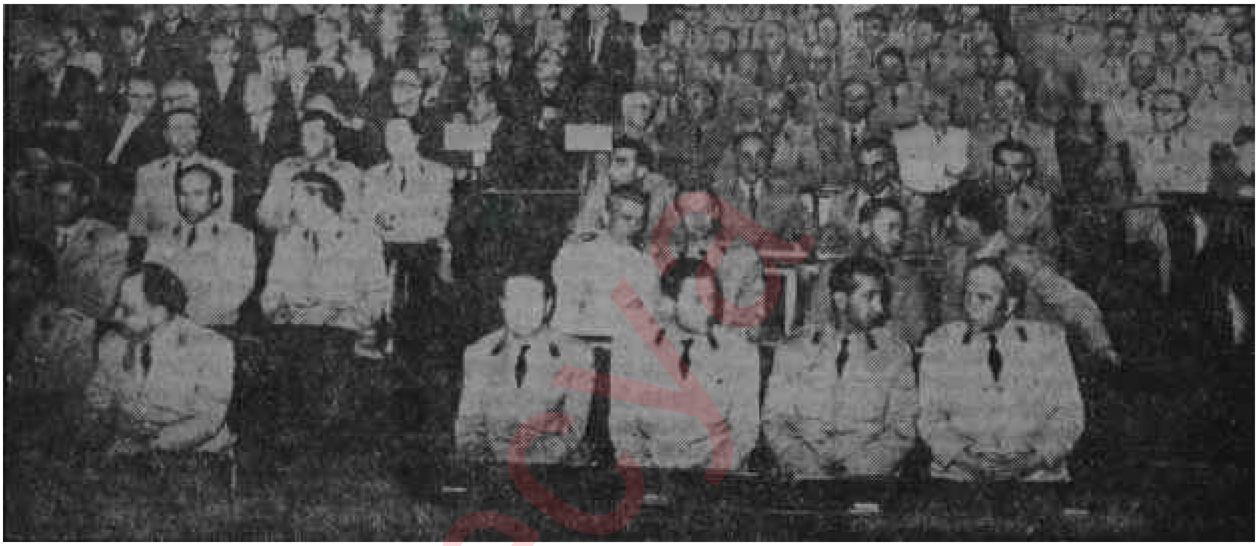
Bir garip tâyin..

Başkentte işler böylece yürürken, Ankara sakinlerini duydukları bir haber hem üzdü, hem de pek büyük hayrete düşürdü. Habere bir türlü inanamıyorlardı. Acaba böyle bir hâdiseye sebep ne olabilirdi? Anlaşılan, yanlışlar zincirine bir halka daha ek-

leniyordu. Başkent sakinlerini hayreti düşüren haber, Millî Kütüphane Müdürlüğüne yapılan tâyindi Millî Kütüphaneye müdür olarak tâyin edilen isim yabancı değildi. Hele eski iktidarın yakınları bunu pek sık duymuşlardı. Millî Kütüphanenin yeni müdürü Adnan Ötügendi. Ötügenin sabık Millî Eğitim Bakanlarından Tevfik İleri ile olan yakınlığı bilinirdi. Hele Almanya maceraları pek nefisti. Bir kitap haline getirilse, üzerine "geceleri okumayın" ibaresi yazılması lâzım gelecekti. 28 Nisanda başlıyan Üniversitedeki nümayişler, Almanyada okuyan Türk talebelerine intikal etmişti, Ötügen o sıralarda Almanyada talebe müfettişi olarak bulunuyordu. Derhal faaliyete geçmiş ve Türk talebelerinin üzerine derhal Bakanlığa bunların iadesi için mektubu yazar, protestoyu çekerdi. Ardından Kubalı hadisesiyle ilgili koleksiyonlar taşınmış ve geri getirilmemişti, Özerdim Allah yarattı dememiş, gene aynı muameleyi yapmıştı. Bütün suçu buydu. Hele bir gün Millî Eğitim Bakanlığının Hususî Kalem Müdürü kendisine, "Bakan sizi ayıplıyor" gibi bir laf söylemiş, buna verdiği cevap Özerdimin istikbalini belli etmişti, Özerdim Hususî Kalem Müdürüne, "Beni Müdürlükten alır, olur biter" diye cevap vermişti. Gerçi Özerdim Milli Kütüphane Müdürlüğünden alınmayı bekliyordu. Ama nedense iş biraz gecikmiş ve alınış 27 Mayıs tarihinden sonra olmuştu!

Saat 12:46 da Dışişleri Bakanı Selim Sarper üzgün bir çehreyle törene geldi. Daha sonra Baştuğun ihtilâl arkadaşları birer ikişer göründüler. Ağlamak istedikleri belliydi. Ama serde askerlik vardı. Madanoğlu göründüğünde tören başlamak üzereydi. Etrafını saran gazetecilere üzgün üzgün baktı. Konuşmağa mecali yok sanılırdı. General nemli gözlerle, kendisinin gazetecilerden kaçtığını etrafındaki basın mensuplarına yalanladı.

Namazı müteakip, yol boyunca sıralanmış başkentlilerin hüzünlü bakışları altında askerî törenle Cebeci kabristanına götürülen Baştuğun naşı, ebedî istirahatgâhına nakledildi. Cebeci şehitliğinde şehitlerin nâşları arabalardan alınırken, Baş-

Millî Birlik Komitesi üyeleri
Birlik kuvvettir

"baba eli"ni uzatmıştı. Bu işler iyi değildi. Tasvip edilmemesi gerekiyordu. Memleket güllük gülüstanlıktı. Hattâ ve hattâ zamanının Başbakanı Menderese Almanyadakj Türk talebeleri bir bağlılık telgrafı çekmeliydiler!

Başkent sakinlerini üzen sâdece bu tâyin değildi. İşinden alınan Millî Kütüphane Müdürü de tanıdıkları bir isimdi. Sami Özerdim, D.P. devrinde parmakla gösterilecek medenî cesarete sahip bir memurdu. Bu yüzden D.P. idarecileri, hele Milli Eğitim Bakanlarıyla hiç mi hiç geçinemezdi. Meselâ, İnönünün aleyhine delil toplamağa çalışan eski idareciler, Millî Kütüphaneden bâzı gazete koleksiyonları almışlardı. Aradan uzun müddet geçmiş, koleksiyonlar iade mi edilmemişti? Özerdim hiç dinlemez,

Bir şehit ardından..

Başkentte günler biraz yorucu, biraz karışık, biraz da üzücü geçerken haftanın başında bir gün Ankarada başlıyan son bahar yağmurlarına başkentlilerin gözyaşları karıştı. Yaşlar, Ankara Vali ve Belediye Başkanı General Baştuğ içindi. Baştuğ feci bir trafik kazası sonunda hayata gözlerini yummuş ve Millî Birlik Komitesi üyeleri adedi böylece 37 ye inmişti.,

Baştuğ askerî törenle defnedildi. O gün Hacı Bayram Camiinin musalla taşının iki yanında, yüzlerinden üzgün oldukları açıkça belli olan iki Mehmetçik nöbet tutuyordu. Musalla taşında Türk bayrağına sarılmış bir tabut bulunuyordu. Merhumun ailesi türbenin yanında, gözleri yaşlı bekliyorlardı.

tuğ için hazırlanmış kabrin başında General Gürsel, gözlerinde tutamadığı iki damla yaş, Öylece bekliyordu. Bir ara Kâzım Karabekirin mezarını gördü ve eliyle işaret ederek:

" — İşte karası da, akı da... Netice bu." dedi. Sonra üzgün devam etti:

"— Bir mebde, bir de münteha vardır. Mühim olan, şerefle ölmektir. Doğmak ta ölmek kadar tabii bir şeydir. İnsanlar doğumda sevinir, ölümde üzülürler. Bu ölümün yeni bir doğum olmadığı ne malûm?"

Devlet Başkanı bundan sonra derin derin düşündü. İdeal arkadaşının defnini takip etti. Etraftakiler Generalin dişlerini büyük bir şiddetle sıktığını ve gözyaşlarına ancak böyle mâni olabildiğini gördüler.

C. H. P.

Aldatan sessizlik

Önce, kim olsa bu ölüm sessizliği karşısında ürperiyordu. Hem ürperiyor, hem şaşırıyordu. Sanki koca binaya, insan ayağı değmemişti, Kapıcı "perili evbt bekçisi" gabiydi. Onda da esrarlı, donuk bir hâl vardı. Ne sorulursa sorulsun, kısa, çok zamın tek heceli cevaplar veriyordu. Alınan cevapların ilki "yok" tu, sonra bir "efendim" veya "beyefendi" ekleniyordu: "Yok, efendim," "O de yok beyfendi," Peki, o yok, o da yok, kim vardı? Nereye gitmişlerdi? Bütün bir kadro, derin bir yaz uykusuna mı yatmıştı? Bu kadar da olur muydu?

Bu derin ölüm sessizliğine gömülmüş, uğrayanların çoğunu şaşırtan, hattâ biraz da kızdıran bina, Kızılayda Karanfil sokaktaydı. Üzerinde "C.H.P. Genel Merkezi" yazılıydı. C.H.P. Genel Merkezinin bundan dört ay kadar önceki durumunu yakından bilenler bugünlerdeki bu derin ölüm sessizliğine gerçekten bir mâna veremiyorlardı. 27 Mayıs öncesinde Genel Merkez bir arı kovanı gibi işlerdi. Gelenin gidenin sayısı belli olmazdı. Büyük bir çalışma içinde bulunulduğu belli olurdu. Şimdi ise, C.H.P. Genel Merkezi arı kovanı olmaktan çıkmış, bir "perili ev" olmuştu. Sessiz ve kimsesiz.. Hem de yaz ayları sona ermiş bulunduğu halde.

Genel Merkeze uğrayıp da aradıklarından hemen hemen hiç kimseyi bulamayanlar, kapıda "perili evin bekçisi"nden hep, "İsmail Rüştü bey mi? Yok efendim", "Belli olmaz, belki öğleden sonra uğrarlar efendim". "Kemal Satır bey? O da yok efendim", "Ne zaman?.. Belli olmaz efendim. Belki gelir, belki gelmez efendim.." gibi cevaplar alıyorlardı. Genel Merkeze uğrayanlardan sabırsız olanlar, tâ dillerinin uçlarına kadar gelen bir cevabı zorla geri çeviriyorlardı: "Peki, anladık. O beyfendi yok, bu beyefendi de yok, şu beye fendinin de ne zaman geleceği belli değil. Sen niye varsın? Ha? Sen de yok ol bari de, iş kökünden hâlledil sin!"

Keramet arayanda

Gerçi C.H.P. Genel Merkezinin son günlerdeki durumu böyleydi. Hemen hemen her uğrayan sessizliğin verdiği ürperti ile aradığını bulamamanın hırçınlığı arasında sıkışıp kalıyordu ama, bu tecrübesizler için böyleydi. "Perili evin bekçisi" işinin ehli bir adamdı. Geleni önce şöyle bir baştan aşağı süzüyor, "neyin nesi, kimin fesi' olduğunu bir iyice seçiyor, ondan sonra da gereken, cevabı veriyordu, Genel Merkeze gelen, gerçekten önemli bir kişiyse, havaiyattan değil de işten söz açacak, birşeyler yapacak kişiyse, "perili evin bekçi" si"nin cevabı değişiyordu. Hafifçe yerinden kalkıyor, o esrarlı hâlini hiç bozmuyor, gelene hafifçe yaklaşıyor, gülümsüyor, sonra çok az kullandığı bir kelimeyi fısıldıyordu; "Var efendim. Çalışıyorlar efendim, Yukardalar efendim!"

Çalışma, çalışma, çalışma...

"perili evin bekçisi"ne "bir şey ifade eden" ve "Var" cevabını alan kişi yukarı kata çıkınca bir arı kovanıyla değil ama bir karınca yuvasıyla karşı karşıya geliyordu. Gerçekten üst katlar bir karınca yuvası gibiydi. Sessiz sedasız, ama durup dinlenmeden devam eden, bir karınca çalışkanlığı içinde bir takım adamlar...

27 Mayıstan bu yana, siyasî çalışmaların durdurulduğundan beri bâzı C.H.P. idarecileri bir çok meseleleri esasından ele alıp işlemek, parti için en uygun, memleket için en faydalı sonuçlara varmak maksadıyla bir karınca çalışkanlığı ile işe koyulmuşlardı. Artık gürültülü çalışma devri, hiç olmazsa bir müddet, sona ermişti. Milli Birlik idaresinin memlekette gerçek bir sükûna ihtiyacı vardı. Esasen, halkoyunu uyarmak için gürültülü bir çalışma yapmak gereği de ortadan kalkmıştı. C.H.P. bir yandan Milli Birlik idaresinin işlerini azami şekilde kolaylaştırmak, konan yasalara en saygılı şekilde uymak, bir yandan da parti olarak bu sükûndan faydalanarak kendi işlerini en iyi şekilde yapabilmek imkânını kullanmak istiyordu.

Suphi Baykam
Kebaplı ilim

CHP. Genel Merkezinin üst katlarındaki odalarda masaların üzerlerinde tonlar tomar kâğıtlar, boşaltılması unutulmuş ama bir iyice dolmuş sigara tablaları, on kişilik bir masaya yirmi kişiyi sığdırmak için sıkıştırılmış sandalyalar görmek Genel Merkezin son günlerdeki hakiki veçhesini ortaya koyuyordu.

Sol dipteki oda

Genel Merkezin ikinci katındaki bölmeyi geçip de soldaki son odaya girenler, içerde uyun boylu, iri yapılı, kır saçlı bir adamı karşılarında buluyorlardı, Bu adam, C.H.P. Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Satırdı. Kemal Satıra "Ne var, ne yok? Parti neler yapıyor" diye bir soru sorulursa alınacak cevap şuydu: "Partimiz durmuyor, çalışıyor. Ama izin verirseniz bu çalışmalarımızı gürültülü bir şekilde yapmıyalım. Önümüzde, yâni en geç 1961 sonbaharında seçim var. C.H.P. bu seçimlere nasıl girecek, neler yapacak? Bunların üzerinde duruyoruz, ilim adamlarıyla idare heyetinden bir kısım arkadaşlar bu işlerle hem İstanbulda, hem de Ankarada devamlı şekilde meşgul oluyorlar. İstanbuldaki arkadaşlarımız iktisadi ve sosyal konularda çalışıyorlar, buradaki arkadaşlarımız ise bunların dışında kalan konular üzerinde incelemeler yapmaktadırlar. Bu arada tüzük üzerindeki çalışmalarımız da devam etmektedir. Son Kurultayda Merkez İdare Kuruluna tüzükte bir kısım değişiklikler yapılması için direktif verilmişti. Bu direktifle, ocak ve bucak teşkilâtının kaldırılması dolayısıyla ortaya çıkan meseleleri bir arada ele almış bulunuyoruz. Yapılması gerekli görülen değişiklikler üzerinde dikkatle çalışılmaktadır. Ayrıca, teşkilâtımızm tüzükde yapılmasını istediği değişiklikleri tespit etmek ve yapılmakta olan çalışmalarımıza ona göre bir istikamet vermek üzere parti yüksek kademeleri arasında bir anket açtık. Bu suretle her bakımdan tatmin edici, işleri ve meseleleri tesadüflere ve aceleye getirmeyen bir çalışma içindeyiz."

Kır saçlı Kemal Satır, sigaranın birini söndürüp birini yakıyor, içeri giren vazifelilere neler yapacaklarını izah ediyordu. Bu izahları da, masasının üzerindeki dosyalardan çıkardığı kağıtlara bakarak yapıyordu. Böylece çalışmaların ezberden yapılmadığı, önceden tespit edilmiş bir takım prensiplere ve alınmış kararlara ta-

mamen uygun şekilde yürütülmeğe dikkat edildiği belli oluyordu.

Evlerin içi

Geçen haftanın ortalarında Sakarya Caddesiyle Mithat Paşa Caddesinin kesiştiği köşedeki sarı boyalı evin dördüncü katında dikkati çekecek ölçüde bir çalışma göze çarpıyordu. Saatlerin 20.30'u gösterdiği sıralarda, kapının üzerinde "Dr. Suphi Baykam" yazılı daireye Ankara Üniversitesinin bâzı genç profesör ve doçentleri, birlikte gelmişlerdi. Kapıdan girer girmez karşıya gelen salon, kalabalık bir grubun rahatça çalışabilmesi için önceden düzenlenmişti. Salondaki Koltuk ve sandalya sayısı çoğaltılmış, abajur ve aplikler yüzer mumluk ampullerle takviye edilmişti. Salonun görünüşü hem bir çalışma hazırlığını andırıyor, hem bir eğlenceye işaret ediyordu. Bu toplantı Suphi Baykamın dört yaşındaki sevimli oğlunun sünnet düğünü için de olabilirdi. Çünkü salondaki büfede Adana işi kebaba varıncayadek her türlü yiyecek vardı ve tabak itina ile hazırlanmıştı.

Baykamın evine gelenler arasında Prof. Sadun Arel, Doç. Arif Payaslıoğlu, Doç. Nejat Bengül, Doç. Besim Üstünel, Attila Karaosmanoğlu, Bülent Daver, C H P. nin önde gelen politikacılarından Ferit Melen, Bülent Ecevit, Turan Güneş göze çarpıyordu. C.H.P.nin Araştırma ve Dokümantasyon Bürosu da tam kadroyla çağrılanlar arasındaydı.

Toplantı ne sünnet düğünü, ne de üç beş eski arkadaşın bir araya gelip "hoşça bir gece" geçirmeleri içindi. Toplantı, evlerin içinde de devam eden bir parti çalışmasıydı. Konuşulan C.H.P. nin gelecekte yapacaklarıydı. Partinin, düşükler devrinde üzerinde ısrarla durduğu, hâlledilmesini hem memleketin muhtaç olduğu sükûna kavuşması ve hem de demokrasimizin kökleşmesi için zaruri gördüğü temel rejim meseleleri, Devrim Hükümetince esas itibariyle ele alınmıştı. önümüzdeki yılın sonbaharında ise seçim vardı. Bu seçime "iktidara aday" bir parti olarak C H P. nin en iyi şekilde girmesi gerekiyordu. Seçmenlerin karşısına, her meselenin enine boyuna düşünülmüş, çâreleri tesbit edilmiş olarak çıkılması, muhalefet devresindeki çetin mücadele ile kazanılmış sempatinin, ince elenip sık dokunmuş bir programla takviye edilmesi gerekiyordu.

C H P herşeyden önce geleneği olan, belli prensipleri olan bir partiydi. Bunların dışına çıkılması elbette ne kendisinden beklenir, ne de istenirdi. Ama, günün değişen şartlarını, belli prensiplerin ışığında gözden geçirmek, de bir zaruretti.

C.H.P. Genel Merkezi
İçi seni, dışı beni yakar

Düşüklerin devrinde, rejim meselelerinin hâlli uğrunda sarfedilen zamanın çokluğu, bir takım memleket meseleleri üzerinde derinine bir inceleme yapmak imkânını partiye vermemişti. Şimdi durum böyle değildi. Rejim meselelerini kökünden halletmek işini Milli Birlik İdaresi üzerine almıştı. C H P. bu durum karşısında, rahatça memleketin temel dâvaları üzerine eğilebilir, bunların en süratli ve en iyi şekilde halledilebilmesi için yollar arıyabilir bulabilirdi. Eğitim meselesi, iktisadî ve mali meseleler, yatırımlar konusu, sağlık dâvası gibi bir çok temel dâva ve meseleler hâl çâresi bekliyordu.

C.H.P bütün bu memleket meselelerine, genç ilim adamlarıyla tecrübeli politikacıların bir araya gelmesiyle, birlikte ve takım hâlinde bir çalışmayla en iyi hâl çârelerini arama kararını verdi. İlmin ve bilginin rehberliği, plân ve programın zarureti artık inkâr kabul etmez bir gerçekti. C H P. nin seçimlere bir yıl varken ve daha şimdiden bu temel dâvaları ele alıp, üzerlerinde ciddiyetle düşünmeğe koyulması, onun "iktidara aday" parti olmanın büyük ve ağır sorumluluğunu, bugünden omuzlarında hissettiğine işaretti. İtiraf edilmeliydi ki, bu iyi bir işaretti. Partide görev almış genç ve idealist particiler, C H P. ye yeni bir ruh ve çalışma azmi getirmişlerdi.

Bu çeşit toplantılar geçen haftalar içinde yalnız Suphi Baykamın evine inhisar etmedi. Suphi Baykamlardan sonra, aynı mahiyetteki bir başka toplantı da iki gün sonra Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksalın Mebusevlerindeki evinde tekrar ediliyordu.

G E N Ç L İ K

Birleşme

Hâlâ o hikâye

Geçen bütün bir hafta boyunca hararetini kaybetmeden devam eden olaylardan biri de öğrenci teşekküllerinin birleşmesi meselesi oldu. Bir yandan Milli Türk Talebe Birliği -M.T.T.B.-, bir yandan Türkiye Millî Talebe Federasyonu -T.M.T.F.-, bir yandan da Millî Birlik Komitesinin bu işle görevlendirilen üyeleri, konuyu kendi açılarından incelemeğe devam ettiler. İşin aslına bakılırsa "herkesin maksûdu bir amma rivayet muhtelif" di. Prensip olarak birleşmenin aleyhinde bulunan yoktu. Bütün mesele, birleşmenin nasıl olacağı veya olması gerektiğiydi. Basında, birleşmeğe karşı direnen teşekkül diye gösterilen M.T.T.B. de aslında aykırı düşünmüyordu. Ne var ki, Birlik Başkanı Yaşar Özdemirin, son zamanlarda bazı yersiz çıkışları, hele basın mensuplarına karşı sert tutumu, 27 Mayıs öncesindeki yiğitçe karşı durmaları ve mücadeleleri ile kazandığı itibarını ve sempatisini kaybetmesine sebep olmuştu. Bu yüzden M.T.T.B. nin çeşitli meseleler karşısındaki davranışları ya gereği gibi değerlendirilmiyor, ya da yanlış ve eksik aksettiriliyordu.

Artık bir yılan hikâyesine dönen bu işin en kısa zamanda halli gerektiği açık bir gerçekti. Bunu başarabilmek de, pek güç bir iş değildi. Küçük hesaplar, şahsî kaprisler, manasız çıkış ve direnmeler, sonuçsuz kuvvet gösterileri, İşi bir "sen - ben" davası hâline sokmazsa ortada hâlledilmiyecek bir mesele kalmayacaktı. Herşeyden önce sağduyuyu hakim kılmak gerekiyordu, Birleşmeden elde edilecek sonuçlar gözönünde tutulmalıydı. Her iki taraf ta iyi niyetle birleşme işini ele almalıydı.

Sağduyunun sesi

Geçen haftanın sonuna doğru bir gün, öğrenci derneklerinin birleşmesi konusunda beklenilen sağduyunun sesi Ankarada duyuldu. Bu ses, M.T.T.B. nin 2. Başkanı Beşir Hamidînin sesiydi. Bir AKİS muhabiriyle görüşen Beşir Hamidî birleşme konusuna ışık tutan, tarafların durumlarını isabetle tespit eden, çıkar yolu küçük hesaplardan sıyrılarak gösteren bir konuşma yaptı.

Beşir Hamidîye göre birleşmenin faydası üzerinde tartışmanın gereksizliği ortadaydı. Türkiyede, bütün öğrencileri temsil eden tek bir teşekkül olmalıydı. Bu teşekkül hem içerde, hem dışarda Türk gençliğini yetkiyle temsil etmeli, yüksek öğrenim gençliğinin dertleriyle uğraşmak, hâl çâreleri bulmalıydı. Bu görüşün itiraz edilecek bir tarafı yoktu. Asıl mesele, birleşmenin şartlarını tespit etmekti. M.T.T.B. eşit şartlar içinde bu konunun ele alınıp görüşülmesine daima taraftardı. Esasen bir birleşmeden ziyade, yeni bir ilim altında, yeni bir hüviyetle, yeni bir teşekkülün kurulması gerekiyordu.

Türk gençliğini temsil edebilecek bu yeni teşekkül için yalnız Birlik ile Federasyonun lâğvedilmesi de kâfi değildi. Türkiyede başlıca üç büyük öğrenci ve gençlik derneği vardı. Biri M.T.T.B. idi, biri T.M.T.F. biri de Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtıydı. Nedense bu üçüncü teşekkül, birleşme konusunun tartışılmasında hiç anılmıyordu. Halbuki, yeni kurulacak derneğin içine Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtının da katılması gerekiyordu.

Beşir Hamidî
Aklı selim

M.T.T.B. nin birleşme konusundaki temel görüşleri şunlardı:

Önce, mevcut teşekküllerin işbaşında bulunan idarecileri kendi kongrelerine hesaplarını vermeli, ibra edilmeliydiler. Bunun için de, süratle kongrelere gidilmeli, idare heyetleri yaptıkları faaliyet ve harcamaların hesabını vermeliydiler. M.T.T.B. bu konuda hazırdı.

Düşük iktidar devrinde iktidara, yerinden yurdundan edilme pahasına başeğmeyen, mücadele azminden hiç bir şey kaybetmeyen M.T.T.B. 44 yıllık bir geçmişin verdiği güven duygusuyla bu süre içinde yerleşen çalışma geleneği ve prensiplerine sıkı sıkıya sâdık bulunuyordu. Bu geleneğe ve prensiplere Birlik bugün de yarın da uyacaktı.

T.M.T.F. nun durumu ise biraz özellik gösteriyordu. Federasyon, düşük iktidarın türlü oyunlarıyla "iktidara baglı" bir teşekkül haline getirilmişti. 1958 yılı Temmuzunda Balıkesirde iktidar zoruyla ve tamamen gayrimeşru olarak yaptırılan kongreyle işbaşına getirilen Yönetim Kurulunun başkam Sadık Güldoğan halen nezaret altındaydı. Federasyon iki yıldır, kanunî gereklere aykırı olarak kongresini yapmamıştı. Düşük

iktidarın Federasyona verdiği beşyüzbin liranın hesabı görülmemişti. Bugün için, kanun hükümlerini ve gereklerini de gözönünde tutunca Federasyonu hem hakikî ve hem de hukuki olarak temsile yetkili hir heyetin mevcudiyetinden söz açılamazdı. 27 Mayıstan sonra işbaşına getirilen ekip ise geçici bir ekipti. Tapılacak ilk iş Federasyonun, kanunun ve tüzüklerinin açık hükmüne rağmen, iki yıldır yapmadığı kongresini yapması, geçen yönetim kurulunun hesabını vermesi ve kongre sonunda Federasyonu gerçekten temsile yetkili bir kadronun iş başına geçmesi idi.

M.T.T.B. ile T.M.T.F. nun birleşmesi konusunda karar vermek yönetim kurullarının yetkisi dahilinde değildi. Bu karan ancak bu teşekküllerin kongreleri verebilirdi. M.T.T.B. prensiplere, yasalara ve nizamlara saygılı bir dernek olarak kongresinden bu konuda yetki almadıkça birleşme kararı veremezdi. Bu sebeple dahi, talebe teşekküllerinin süratle kongrelerini toplamaları gerekiyordu. Bütün şartlarıyla bir hukuk devletinin kurulması için çalışmalara girişildiği bu sıralarda, talebe teşekküllerinden hukuk dışı, kanun dışı kararlar alınmasını istemek elbette ki beklenemezdi. Bu, 27 Mayıs Devriminin ruhuna ve mânasına tamamen aykırı ve zıt bir tutum olurdu. Milli Birlik Komitesinin talebe teşekküllerinin birleşmesi konusunda gösterdiği ilgi ve hattâ titizliğe hak vermemek mümkün değildi. Bu tutumundan dolayı, talebe teşekkülleri Millî Birlik Komitesine teşekkür borçluydular. Ancak, her işin bir yolu yordamı vardı. Bu yol yordam da, teşekküllerin kongrelerinden geçerdi. Bu düşünceye itiraz etmenin imkânı da yoktu. Çünkü, mevcut kanunların açık hükümleri esasen hareket hattını böyle çiziyor, böyle gösteriyordu. Kanunlara rağmen bir takım kararlar alıp uygulamağa geçmenin imkânsızlığı ise aşikârdı.

Yapılacak işler

Her üç teşekkülün kongrelerini toplayıp, hesaplarını vermeleri, birleşme ve kendi kendilerini fesih konusunda karar almaları nasıl gerekliyse, bir başka karara da varmaları o kadar zaruriydi. Bu kongrelerde, yeni kurulacak teşekkülün ilk genel kurulunu teşkil edecek delegelerin de seçilmesi lâzımdı. Arada herhangi bir sızıltıya meydan vermemek, meseleyi yeniden "sen - ben" kavgasına dökmemek için bu konuda yapılacak iş aslında basitti, önce yeni kurulan teşkilat için kaç kişilik bir, "ilk genel kurul" üyesine ihtiyaç olduğu taraflarca tespit edilmeliydi. Tespit edilecek delege sayısı, mevcut teşekküller arasında eşit olarak paylaşılmalıydı. Her teşekkül, kendi payına düşen sayıda delegeyi, yapacağı kongrede seçmeliydi. Böylece, teşekküllerin hakikî sahipleri bulunan üyeler tarafından kendilerini temsil edecek kimseler tâyin ve tespit edilmiş olurdu. Bu degeler toplanırlar, eşit şartlar altında hakikî temsil gücüne sahip olarak yeni kurulacak teşekkülün statüsünü hazırlarlardı. Bu yol her türlü tartışmanın çekişmenin önüne geçebilecek, demokratik haklara ve kanun hükümlerine saygı yönünden de örnek bir hareket olacaktı. Üstelik yeni kurulacak teşekkülün sağlam, temellere ve prensiplere dayanması da sağlanmış bulunacaktı.

M.T.T.B. nin genç 2. Başkanı Beşir Hamidî, birleşme konusundaki düşüncelerini böylece özetliyordu. Ayrıca yeni kurulacak teşkilât için bir tüzük tasarısı da vardı. Bu tasarıda, geçirilmiş tecrübelerden faydalanılarak bâzı yeni hükümler yer alıyordu. Bir kere, yeni kurulacak teşekkülün, işbaşına gelecek iktidarların elinde bir politika âleti hâline gelmesi kesin surette önlenmeliydi. Bunun için de, teşekkülün gelir kaynakları açık surette tespit edilmeli ve bu kaynaklar, iktidarlar için gençlik teşekkülüne herhangi bir şekilde tasarruf ve baskı hakkı tanımayacak şekilde düzenlenmeliydi.

Önemli olan

Tasarıda yer alması gereken hükümlerden biri de, doğrudan doğruya öğrenci teşekkülünde görev alacaklarla ilgiliydi. Bir kere iki yıl üstüste sınıfta kalan öğrencinin, idareci olmaması gerekirdi. Dört yıllık bir tahsil devresini sekiz yılda güç tamamlıyan bir kişinin, yüksek tahsil gençliğini temsil etmesi hem şekil ve hem de mâna bakımından doğru görülemezdi. Temsilciler her yönden örnek kişiler olmalıydılar. Bu itibarla yeni kurulacak teşekkülün yönetmeliğine bu konuda açık hükümler konmalıydı.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Müşterek Pazar

Hangisi?

Geçen hafta iki haber iktisadi çevrelerin dikkatini bilhassa çekiyordu. Haberlerin birisi, Millî Birlik Komitesinin, Planlama Dairesi Kanun Tasarısını görüşmekte olduğuna dairdi, İkinci haberde ise, yeni Ticaret Bakanının "Türkiyenin Müşterek Pazara girmesinin büyük faydalar sağlayacağına" dair sözlerinden sonra, Marttan beri Müşterek Pazarla kesilmiş olan müzakerelerin Ekim ayında yeniden başlıyacağı bildiriliyordu.

Bir yandan plânlama, öbür yandan Müşterek Pazara girme arzusu... Ayın 10. günü gecesi Milli Birlik Komitesince açıklanan "Hükümete Direktifler" ve "Memleket Meseleleri Üzerinde Komitenin Temel Görüşleri" hakkındaki vesikalarda da Müşterek Pazar konusunda herhangi bir esasa rastlamıyan iktisadi çevreler, yeniden başlıyacak olan müzakerelerde bu iki hususun birbiriyle nasıl bağdaştırılacağını bir hayli merak ediyorlardı. Bu merakın sebebi, sakıt iktidarın Müşterek Pazara illâ ki girmek arzusu yüzünden Türk halkoyunda başlıyan tartışmalarda, bilhassa Sadun Aren, Besim Üstünel ve Kenan Bulutoğlu gibi genç Üniversite öğretim üyelerinin ve -eski Devlet Bakanı- Şefik İnan, Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Mahmut Şeyda ve eski Sanayi Kalkınma Bankası Umum Müdür Muavini ve şimdiki İş Bankası Umum Müdürü Bülent Yazıcının sayesinde Türkiyenin Müşterek Pazara giriş şartlarının, ne sakıt iktidarın teklif ettiği şartlar, ne de Müşterek Pazar Komisyonunun ileri sürdüğü esaslar dairesinde mümkün olabileceğinin anlaşılmış olmasıydı.

Gerçeklen, meselenin üzerine eğilen iktisadi çevreler ve bilhassa Üniversite çevreleri -tabiî, liberal olmakla geçinen, fakat hiçbir "izm"in ne olduğunu aşla bilmeyen bir takım ulema bozuntuları hariç- plânlamadan bahsedildiği zaman, Müşterek Pazara giriş şartlarımızın bir kısmının ister istemez tesbit edilmiş olması gerekeceğini de biliyorlardı. Mesele neydi?

Müşterek Pazara girmemizin lehinde bulunanların ileri sürdükleri sebeplerin haşinde, Türkiyenin Batı medeniyetine yönelmiş olması geliyordu. Fakat, sırf bu sebepten dolayı Müşterek Pazara girmeğe kalkışmanın, Müşterek Pazarın Batı medeniyetinin tek temsilcisi olduğu tarzında pek acayip bir iddiada bulunmak mânasına gelirdi. Aslında, Türkiyenin Müşterek Pazara girmesinin, bu girişin şartlarına göre, iktisadî, sosyal, kültürel ve hattâ siyasî alanda türlü tesirleri olacağı muhakkaktı. Mesele bu tesirleri müşahhas ve teferruatlı bir şekilde tahlil etmekteydi. Böyle "Batı medeniyetine bağlı olmak" gibi muğlâk lâkırdıların bu tahlilin yerini tutamıyâcağı şüphesizdi.

Müşterek Pazara girmemizi, hem de bir an önce girmemizi istiyenlerin bu telâşına asıl sebep olan şey, geleneksel ihraç maddelerimizi teşkil eden tütün ve meyvelerimizin bu pazara girecek olan Yunanistanın rekabeti sonucunda satılamaması ve zaten günden güne düşmekte olan ihracatımızın çok büyük bir darbe yemesidir. Fakat, Yunan rekabeti ihtimalleriyle birlikte, geleneksel ihraç maddelerimizin hâlihazırdaki ve istikbâldeki durumu, Müşterek Pazarın talep vaziyetindeki değişiklikler de nazara alınarak incelenecek olursa, bu tehlikenin pek o kadar büyük olmadığı anlaşılacaktır. Gerçi, Türkiye ihracatının 1/3'ünü Müşterek Pazar bölgesine yapmaktadır. Bu bakımdan bu piyasanın bizim için kaybı elbette ki üzerinde durulması gereken bir meseledir. Fakat, ihraç maddelerimizi teker teker ele alıp inceleyince, durumun Müşterek Pazara bir an önce girmek için telâş edenlerin sandığı kadar vahim olmadığı derhal ortaya, açıkmaktadır.

Gerçekten, meselâ geleneksel ihraç maddelerimizden pamuk için Müşterek Pazarın dış gümrük tarifesinde gösterilen gümrük vergisi nisbeti sıfırdan ibarettir. Şu hâlde, pamuk için, meselâ bir Yunanistanla rekabet imkânlarımızda, Yunanistan Müşterek Pazara girse ve biz dışında kalsak bile, hiçbir değişiklik olmıyacaktır. Ancak, tütün ve meyveler için durum böyle değildir. Fakat, bu maddeler bakımından o kadar büyük endişelere yer olmadığı anlaşılmaktadır. Gerçekten, hâlen Yunanistan-Müşterek Pazarda , tütün piyasasına hâkim durumdadır. Buna karşılık biz, Müşterek Pazar dışındaki piyasaya hâkim durumdayız. Üstelik, bizim Müşterek Pazar bölgesine sattığımız tütün miktarı, Yunanistanın Müşterek Pazar dışı bölgeye sattığı tütün miktarına aşağı yukarı uymaktadır. Böyle olunca, Yunanistan Müşterek Pazara girip de biz dışında kalacak olursak, bunun sonucu, her iki memleketin tütün ihracatının yön değiştirmesinden ibaret kalacaktır. Şöyle ki, Yunanistanın Müşterek Pazar dışına sattığı tütün miktarı artık Müşterek Pazara satılacak, buna karşılık, Türkiyenin Müşterek Pazara sattığı tütünler Müşterek Pazar dışına yönelecektir. Meyve ihracatımız için de benzer sebepler dolayısiyle pek o kadar endişelenmeğe mahal yoktur. Olsa olsa belli ve kısa bir devre için dış ticaretimizin yön değiştirmesi neticesi olarak bâzı intibak ve temas kurma, güçlükleri doğabilecektir. Öte yandan, Müşterek Pazarın, dışardan alıcısı olduğu istihlâk maddelerinin talebinde, bu zengin bölgedeki refah artışı dolayısiyle büyük yükselmeler olacağı tahmin edilmektedir. Tütün ve meyve gibi ziraî mahsûllerin istihsâlini arttırmak ise çok güç olduğu için, Türkiyenin bir süre sonra, Yunanistana tanınacak imtiyazlara rağmen, Müşterek Pazara yeniden bu maddeleri satmağa başlaması ihtimali da azımsanamaz.

Müşterek Pazara hemen girilmesini istiyenlerin ileri sürdükleri bir diğer delil de, bu suretle, dışarıya kalifiye olmayan işgücümüzün bir kısmını ihraç ederek, hem içerde gitgide artan nüfus artışı baskısının hafifletilmesinin, hem de bir miktar döviz kazanılmasının mümkün olacağıdır. Fakat, bu gibi işçi hareketlerinin vukuu için yerleşmiş geleneklerin mevcut olması gerektiği ve bu gelenekler olmadan işçilerin hareket kabiliyetinin hayli az olduğu unutulmaktadır. Aksine, dışarıya göndereceğimiz işgücü unsurlarının, Müşterek Pazardaki yüksek ücret ve refah şartlarının cazibesine kapılacak olan ve binbir güçlükle yetiştirebildiğimiz kalifiye unsurlar olması tehlikesi çok büyüktür.

Müşterek Pazara girerken fazla acele edilmemesine ve giriş şartlarımızın dikkatle tesbit edilip kıskançlıkla savunulmasına taraftar olanlar ise, bu delilleri karşıladıktan başka, diğer bâzı deliller ileri sürmektedirler. Gerçekten, Türkiye gibi az gelişmiş memleketlerin bellibaşlı kronik dertlerinden biri döviz darlığı olarak kalacaktır. Halbuki, az gelişmiş memleketlerin ekonomisinin bellibaşlı noktalarından biri de, mevcut talebin kolaylıkla dışardan ithâl edilecek ve memleektin genel sosyal seviyesine göre lüks sayılması gerekecek mallara yönelmesidir. Bunda gösterisin büyük rolü olmaktadır. Bundan başka, plânlı bir kalkınma yapan bir memlekette dışardan sağlanacak döviz kaynaklarında elde olmıyan sebepler dolayısiyle -meselâ dış ticaret

hadlerinin aleyhte değişmesi, yardım, programında kısıntı yapılması gibi sebepler- azalma olduğu takdirde, enflâsyoncu baskıları önlemek için yatırım hacminde bir kısıntı yapmak gerektiği hâlde, başlamış yatırımları kesmek teknik bakımdan dahi her zaman kaabil olmıyabilir ve toplumun sarf vetiresi daha önceden başlamış olabilir. Bu takdirde, plânlı bir kalkınmada dâhi bâzı enflâsyoncu baskılar olabilecektir. Bu baskıların da kendilerini derhal dış ticaretimiz üzerinde hissettireceği muhakkaktır.

Bu durumda, dış ticaretimizde -bilhassa ithalâtta- lisans, kontenjan, yasak gibi usûllere başvurmak mecburiyetinde kalınacaktır. Nihayet, dış ticaret kontrollerini ve bilhassa yüksek bir gümrük tarifesini gerektiren sebeplerin başında, genç sanayimizi himaye ve yeni kurulacak sanayie gelişme imkânı vermek gelir. Sakıt iktidarın enflâsyoncu politikası devrinde ortaya çıkmış olup rasyonel olmayan ve olmasına asla imkân bulunmayan "mantar sanayi"in böyle yüksek bir tarifeyle teşvik edilmesi pek tabii olarak düşünülemez. Zaten kalkınma plânı çerçevesi içinde uygulanacak kamu sektörü politikası olsun, özel sektörün sınaî yatırımlarını lisansa tâbi tutmak politikası olsun, bu tarz endüstrilerin gelişmesini önliyecektir.

Nihayet, Türkiyenin sanayileşmesinin 50 yıldan az sürmeyeceği de düşünülecek olursa, bu konunun önemi büsbütün anlaşılır. Halbuki Müşterek Pazar Komisyonu, Türkiyenin gümrük tarifelerinde birinci intibak devresinde bile %8 indirim istemiştir. Ayrıca, gene gümrük tarifemizi yükseltme teşebbüsü mukabilinde Müşterek Pazar Komisyonunun bu nisbeti arttırması ihtimali vardır. Üstelik, Türkiyenin 20 - 24 yılda Müşterek Pazarla bütün gümrük duvarlarım kaldırması gerekmektedir ki -esasen arada geçecek zaman içersinde gümrük vergilerimizde peyderpey indirme yapılacaktır- bu takdirde sanayileşmemizin çok büyük bir darbe yiyeceği şüphesizdir.

Müşterek Pazara girdiğimiz takdirde, Sermaye hareketleri de serbest olacaktır. Fakat, modern iktisat teorisi, bu takdirde, gelişmemiş memlekete gelecek -ve az miktarda kalacak- yabancı özel sermayenin sırf petrol ve bâzı madenler gibi ihracata dönük- sahalara akacağını, muvazeneli bir kalkınma için gerekli sair yatırımlara yönelmiyeceğini ve hattâ dahilden Müşterek Pazara sermaye kaçacağını göstermektedir. Dış yardıma ise fazla bel bağlamamak gerektir.

Müşterek Pazara girmemiz takdirinde, Devlet, plânlama vasıtası olarak, sâdece gümrük vergileri, ithâl yasak, lisans ve kontenjanları, sermayenin plasman mahallinin tesbiti, sermaye giriş ve çıkışının kontrolü, kalifiye işgücünün giriş ve çıkışının kontrolü gibi çok lüzumlu vasıtalardan mahrum olmakla kalmıyacak, belli alanlara sübvansiyon bile veremiyecektir. Nihayet, ikamet hakkına konulan tahditlerin bası istisnalar dışında kaldırılması neticesinde, gelenek farkları dolayısiyle meselâ turizm alanını tamamen yabancılara kaptırmak ve balıkçılık gibi alanlarda da kendi servetimizi başkalarının işletmesi durumuna düşmemiz tehlikesi vardır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Kongo

Kiproko

Geçen haftanın sonundan beri Kongo artık bir Devlet değil, sadece taş devrinden kalma iptidaî aşiretlerin kan dâvası uğruna en vahşi katliamlara giriştikleri ne idüğü belirsiz bir diyardı. Gerçekten, geçen haftanın sonunda Kongo Ordusu Genel Kurmay Başkanı Mobuto, hem Cumhurbaşkanı Kasawubu'yu, hem de birinci Başbakan Lumuraba ile ikinci Başbakan İleo'yu vazifelerinden azlettiğim ve idareyi kısa bir süre sonra Üniversite profesörlerinden müteşekkil bir Hükümete devretmek üzere ele aldığını bildiriyordu. Fakat, işin aslı iki gün sonra anlaşıldı. Albay Mobuto Cumhurbaşkanı Kasawubu'nun mensup olduğu Bakongo aşiretindendi. Diğer aşiretlerden mukavemet gelmesin diye tarafsız görünmeği tercih etmiş ve Kasawubu'yu da vazifesinden uzaklaştırdığını bu sebeple bildirmişti. Fakat, iki gün sonra herkes Kasawubu'nun hâlâ Cumhurbaşkanlığı Sarayında ikamete devam ettiğini ve hattâ Devlet Başkanlığı yetkilerini kullandığını görünce bu işin içinde iş olduğunu anladı. Nitekim, birinci Başbakan Lumumba, bir zamanlar aleyhlerinde ağız dolusu küfürler ettiği Birleşmiş Milletler Kuvvetlerine, Kongo Ordusu Başkomutanı -çavuşluktan Tümgeneralliğe terfi eden- Lundula ile birlikte sığınınca, Kongodaki iç savaşın bir aşiret çekişmesi hâline geldiğini anlamayan kalmadı. Gerçekten, Kasawubu ile Mobuto Bakongo aşiretine, halbuki, Lumumba ile Lundula Batetela aşiretine mensuptu lar. Nitekim Albay Mobuto'nun da duruma tamamen hâkim olmadığı hemen ortaya çıktı. Çünkü, Kongo Ordusunda ne kadar Batetela aşiretine ve onunla müttefik aşiretlere mensup asker varsa hepsi Mobuto'ya sâdık kuvvetlerle savaşa girişmişlerdi.

Nitekim, ayın 13'ündenberi durumun tam bir kabile savaşı hâlini aldığını görmemek imkânsızdı. Zira, o gün Kongonun merkezi Leopoldville'de olup bitenler bunu ayan beyan gösteriyordu. Saat 15,30'da Leopoldville Radyosunu saran -Birleşmiş Milletler Kuvvetine mensup- Gana askerlerini çevirmiş olan Kasawubu'ya sâdık Kongolu Jandarmalar birdenbire esas vaziyete geçtiler. Beş tane jip, tepeden tırnağa kadar silâhlı Kongo jandarmalarının himayesinde Radyoevinin önünde durmuştu. Birinci jipten Kasawubu'nun yeni Hükümeti kurmağa memur ettiği -ama korkudan Kongo Nehrinin öbür yakasındaki öbür Kongo Cumhuriyetinin -Fransız Birliğine dâhil olup yeni bağımsızlık kazanmıştır- merkezi Brazzaville'de oturmağı tercih eden ikinci Başbakan -eski Ayan Meclisi Reisi- İleonun kabinesinde Enformasyon Bakanı olan -Lumumbanın eski can düşmanı- Bolikango indi. Ganalı askerler kısa bir tereddütten sonra Bolikangonun Radyo binasına girmesine izin verdiler. Bolikango Radyo binasına girdi, fakat Radyoyu kontrol altında tutan Birleşmiş Milletler memuruna kendisinin meşru Hükümetin Enformasyon Bakanı olarak Radyoda konuşmak hakkına sahip olduğunu bir türlü anlatamadı. Nitekim, Radyo-Leopoldville'in dinleyicileri Bolikangonun nutku yerine "Bayan Sophie Mulelenin arkadaşı Celestine için istediği" bir pasodoblenin tatlı nağmelerini dinlediler.

İkinci Enformasyon Bakanının Radyo binasındaki müzakereleri uzayıp giderken, Radyo binasının hemen yanında bulunan Lumumbanın özel villâsının -Lumumba bu villâyı Leopoldville'in iki meşhur birahanesinden en büyüğünü işletirken satın almıştı- önünde, iki jip ve dört GMC duruverdi. Radyoevi önünde toplanmış olan yabancı gazetecilerin ilk aklına gelen, bunların Bolikangonun Radyoevine girmesine imkân veren Kongolu jandarmaları silâh kuvvetiyle oradan uzaklaştırmağa gelen Lumumbaya sâdık Kongo askerleri olduğu idi. Fakat, bir süre sonra Lumumba, tabancaları kendisine çevrili iki siyahi subayın ortasında birincil jipte yer almış görününce, birinci

Başbakanın tevkif edildiği artık şüphe götürmez bir hal aldı. Gerçekten, gelenler, Bakongo aşiretine mensup askerlerdi ve Lumumbayı Leeopold Kışlasına hapsetmeğe götürüyorlardı. Bakongolular Lumumbanın evine girince, birinci Başbakan onlardan, bir tevkif müzekkeresini haiz olup olmadıklarım, sormuştu, Onlar da, yine Bakongolu olan Leopoldville Başsavcısının verdiği bir müzekkereyi ibraz etmişlerdi. Bunun üzerine Lumumba"kan dökülmesine mani olmak için" -herhâlde kendi kanı olacak- mukavemetten vazgeçmişti, Karışıklık devam ediyordu. Bakongolu Emniyet Müdürü Muzungu, Bayan Lumumba ile çocuklarını Belçikalı Genel Volilerin oturduğu şimdiki resmi Başbakanlık Sarayından çıkartıp Radyoevinin yanındaki villâya getirirken, Lumumba kabinesinde Başbakan Yardımcısı olan Gizenga da, Güvenlik Konseyine bir protesto telgrafı gönderiyordu. Başbakanlık Sarayında ise her şey karmakarışıktı. Lumumbanın mesai arkadaşları kâğıtlarını acele acele toplayıp çıkmağa hazırlanıyorlardı.

Gerçekten, Lumumbanın tevkifinin Üstünden üç saat geçmişti ki birinci Başbakanın partisi olan Kongo Milli Hareketinde neredeyse tek bir üye kalmamak üzereydi. Fakat, Alladan saat tam 18,30'da askerî jiplerin canavar düdükleri, Leopoldville'in kaderine razı olmuş halkını yeniden sokaklara uğratıverdi: Lumumba serbest bırakılmıştı! Elinde bir oparlör, dört jipten ve üç GMC'den ibaret bir kafilenin başında, sokakları dolaşıyor ve bar bar bağırıyordu: "İşte burdayım! İşte burdayım! Zafer! Merak etmeyin ! Bütün Ordu benimle beraber! Bütün Ordu benim-e beraber!" Halktan yer yer birkaç ses çıktı: "Yaşa Kasawubu!" Fakat, bunlar hemen susmakta gecikmediler. Yanılmışlardı! Lumumba gerçekten serbestti. Gerçekten, tevkifinden 2.5 saat sonra, kendisi gibi bir Batetela olan Tümgeneral Lundula, Leopold Kışlasına gelmiş ve Lumumbayı hapishaneye götüreceği bahanesiyle Bakongoların elinden, kurtarmıştı. Lumumbanın kafilesi de, üç saat önce tıpkı Bolikangonun kafilesi gibi geldi, Radyoevinin önünde çattı. Fakat, Ganalı askerlere laf anlatmağa imkan yoktu. Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Kongoda kimin meşru idareyi temsil ettiğini artık ayırt edemez hale gelmişlerdi. Bu sebepten dolayı hiçbir Kongolunun Leopoldville Radyosuna girmesine asla imkan verilmeyecekti. Ve Kongo Radyosu artık pasodobleleri bırakmış en modern "çaçaça"lardan ibaret bir programı yayınlamağa başlamıştı.

İşin Ciddiyeti

Kongoda "Yanlışlıklar Komedyası"-nın dikâlâsı oynanırken Güvenlik Konseyi de Lake-Success'de toplanmış Genel Sekreter Mr. "H"ın Kongo hakkındaki raporunu dinliyordu. Mr. "H" raporunda, Lumumbanın Kongoda kendisine muhalif aşiretlere karşı katliam tertiplemekle, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı üyelerinin bağlı oldukları Jenooit aleyhindeki andlaşmayı ihlâl ettiğini, Kasai Eyaletinin merkezi Luluabourg'u zapteden Kongo birliklerinin orada oturan Lulua aşiretleriyle birleşerek, nehrin öbür yarısında ikamet eden Balubaların köküne kibrit suyu ektiklerini bu durumda Kongoda hakikî bir hükümetin mevcut olmadığını, bu sebeple Kongoyu Birleşmiş Milletlerin bir süre için bir nevi vesayeti altına almak gerektiğini, Cumhurbaşkanı Kasawubu'nun Lumumbayı Başbakanlıktan azletmesinin tamamen Anayasaya uygun olduğunu bildiriyordu. Hammarskjöld'ün bu raporu, Konseyde büyük bir fırtına kopardı. Sovyet Başdelegesi Kuznetsov, Genel Sekreterin Kongonun iç işlerine karıştığını ileri sürüyordu. İşin aslına bakılırsa, Kasawubu'nun Lumumbayı azledişinî tamamen Anayasaya uygun diye ilân etmekle Mr. "H" büyük bir hata işlemişti. Hakikatte, Kasawubu'nun bunu yapabilmesi için Bakanların ekseriyetinin rızasını alması şarttı. Halbuki, o zaman Kasawubu sâdece iki Bakanın muvafakatini alabilmiş, kabinenin büyük ekseriyeti Lumumbayı desteklemişti.

Devlet Tiyatrosu

Edebi heyet

Yeni mevsim hazırlıklarının başla-
dığı geçen haftalarda Devlet Ti-
yatrosunda bazı değişiklikler oldu.
Edebî Heyet genç, taze bir kuvvet kü-
mesiydi, ikinci değişiklik Edebî He-
ra ile Tiyatro bölümünün birleştiril-
yeni kurulmuş olan Tiyatro Enstitü
inanmış, iyi niyetli ve çalışkan bir ip
muzun yerli eserle kalkınacağına
yerine genç bir tenkitçi, Özdemir
yette olmuş, Munis Faik Ozansoyun
Nutku alınmıştır. Özdemir Nutku,
illerinde incelemeler yapmış, tiyatro-
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde
da tutumu tartışma konusu olmuş E-
sandır. Onun alınmasıyla, son yıllar-
sünde asistandır, tiyatro üzerine Batı
yere biribirinden ayrılmış olan Ope-
zanmış oluyor. Ama bu taze kuvve-
tin, on yıllık tecrübenin ihtiyaca ce-
vap vermediğini ortaya koyduğu bir Heyette mucizeler yaratacağına inanmak saflık olur. Edebî Heyet sisteminin, Devlet Tiyatrosunun günden güne artan repertuvar ihtiyacını dörtbaşı mamur bir şekilde karşılamağa yetmediği, yetemiyeceği fikrini savunanlar arasında Özdemir Nutku da vardı. Onun için, kendisi Heyete girmekle, durumun değişmiyeceği meydandadır. Olsa olsa Heyete gelen eserler biraz daha ince elenip sık dokunacak, beğenilmiyenlerin niçin beğenilmedigi açık ve inandırıcı mucip sebeplerle yazarlarına bildirilecektir. Bu da şimdilik, hiç olmazsa Heyeti, indi görüşlerle hareket etmek gibi -haklı veya haksız yere- ileri sürülegelmekte olan bir suçlamadan kurtaracaktır. Çünkü geçen mevsim tanınmış birkaç yazarın piyesleri repertuvara alınmamış, sonradan bu eserler İstanbul sahnelerine çıktıklarında -şahaser sayılamazlarsa dapekala oynanabilecek, seyirciyi tatmin edecek kıratta eserler oldukları görülmüş, hatla bâzılarının aylarca afişte tutunacak kadar tiyatro değeri taşıdıkları da sabit olmuştur. -Cevat Fehmi Başkutun "Öbür Gelişte"si ile Haldun Tanerin "Fazilet Eczahanesi" için olduğu gibi.-

Devrime uymak...

Operanın Tiyatro ile tekrar birleştirilmesi, Edebi Heyetin eski şekliyle muhafazası, yıllardanberi boş tutulan bazı mühim idari kadroların aynı şekilde bırakılması gösteriyor ki Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Tiyatrosunun statüsünde ve İdare sisteminde şimdilik esaslı bir değişiklik yapmamak kararındadır.

Halbuki Devlet Tiyatrosunun kuruluşundan bugüne kadar geçen on küsur yıllık uzunca bir tecrübe devresi bu statüde ve idare sisteminde bâzı değişiklikler yapılmasını ve yeni hükümler getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu değişiklikler elbette sanat icaplarına ve realitelerimize uygun olarak, sanat ve idare işlerinin daha iyi yürütülmesini sağlıyacak bir ıslahat hareketi olmalıdır. Böyle bir ıslahatın ise 27 Mayıs inkılabından sonra bütün müesseselerimizde gerçekleştirilmesinden daha tabii bir şey olamazdı. Çünkü bu hareket sırf İnkılâba uymak için lâf olsun diye girişilmiş bir hareket olmıyacak, tecrübelerin ışığında, en mühim kültür ve sanat müesseselerimizden biri olan Devlet Tiyatrosunun, her yıl biraz daha serpilip gelişen iç ve dış bünyesinin gerektirdiği lüzum ve zaruretlerden doğacaktı. Sonra, bu gibi ıslah hareketlerinin normal zamanlarda uzun formaliteler ve değişen bakanlarla beraber değişen görüş ve anlayışlar yüzünden nasıl felce uğradığı düşünülseydi, Devlet Tiyatrosu statüsünün ıslahını bu devrim hareketi içinde çabucak gerçekleştirmenin faydaları kendiliğinden ortaya çıkardı.

Gerekli ıslahat

Devlet Tiyatrosu bünyesinin gerekli kıldığı ıslahatın başında, sanat çalışmalarının belkemiğini teşkil eden repertuvar işinin çok daha realist bir anlayışla ele alınması geliyor. Edebi Heyet sistemi, bugünkü şekliyle, verimli olmamakta, repertuvar meselesi bütün maddi ve mânevi sorumluluğu ile yalnız Umum Müdürün sırtına yüklenmektedir. Çünkü Edebî Heyet, Devlet Tiyatrosunu sâdece kendisine gönderilen yerli ve yabancı eserlerden uygun olanları seçip sahneye koyacak bir müessese olarak kabul eden bir zihniyetle kurulmuştur. Halbuki Devlet Tiyatrosu da, her tiyatro gibi, sâdece kendisine gönderilen eserleri değil, kendisine lâzım olanları da arayıp bulması, sahnesine çıkarması icabeden bir tiyatrodur. Bunun için geceli gündüzlü çalışacak, bütün Batı tiyatrolarının faaliyetini, repertuvarlarını ve yeni mahsullerini tâkibedecek, onları getirtip inceleyecek, tercüme ettirecek, yerli yazarlarla da yakından işbirliği edecek, kimine sipariş verecek, kimine zaruri gördüğü tâdilleri yaptıracak, kimine faydalı gördüğü istikameti gösterebilecek ve tiyatroda devamlı olarak çalışacak, tarafsızlıkları teminat altına alınmış dramaturglar lâzımdır. Bu dramaturgların yapacağı iş, yılda yirmi toplantı ile çalışmaları sınırlandırılmış, bir huzur hakkı ile fahrî denebilecek şekilde vazifelendirilmiş bir Edebî Heyetten elbette beklenemez. Edebî Heyet bu şekliyle, belki son sözü söylemek için, muhafaza edilebilir. Ama bütün hazırlıkları, araştırmaları, kurmay çalışmasını yapacak dramatürji müessesesini kurmak bir zarurettir. Edebî Heyetle dramaturglar heyeti arasındaki işbirliği ise, bir baş dramaturgun Edebi Heyette yer almasıyla pek âlâ sağlanabilir.

Devlet Tiyatrosu bünyesinde bir ikinci ıslahat lüzumu, sanat ve idare işlerinin birbirinden ayrılmasında kendini duyuruyor. Sanatkârlar daha çok sanat işleriyle meşgul ve sorumlu olmalı, idarî işler de tiyatronun bütün hususiyetlerine vâkıf, bilgisine, iyi niyetine güvenilir ellere emanet edilmelidir. Batı memleketlerinde birçok mühim Devlet tiyatrolarında -meselâ Comedie - Française'de- şimdi bu böyledir. Böyle olursa hem müessesenin sanat sorumluluğunu taşıyanlar kendilerini tamamiyle sanat işlerine verebilecekler, hem de son günlerde gayri memnun bir zümre tarafından, muayyen maksatlarla gazete sütunlarına kadar aksettirildiği hissini veren, dedikoduların bir kısmına olsun hedef olmaktan kurtulacaklardır.

"Salıncakta İki Kişi"

Yeni mevsim sallamalarının perde arkalarında başladığı günlerde Ankaralılar, bir yıldanberi sahnelerinde göremedikleri iki seçkin sanatkârı tekrar seyretmek ve alkışlamak fırsatını buldular.

Bu iki sanatkâr, Devlet Tiyatrosundan ayrılmış ve İstanbulda geçen mevsim Muhsin Ertuğrulun kurduğu husûsî teşekkülde başarılı temsiller vermiş, İstanbul seyircisinden büyük ilgi ve takdir görmüş olan Yıldız ve Müşfik Kenter kardeşlerdi. Oynadıkları eser: Geçen mevsim başı İstanbulda çıkardıkları William Gibson'un "Salıncakta İki Kişi "si. Göründükleri sahne: 1700 kişilik Büyük Sinemanın sahnesi.

Ankara seyircisinin, sıcakların hiç de azalmadığı, bu Eylül başında, Kenter kardeşlere gösterdiği alaka bütün ümitlerin üstünde oldu. O koca salon bir hafta müddetle doldu, taştı. Hatta geçitlere ve yanlara bir hayli iskemle de ilâve edildi. "Salıncakta İki Kişi" temsillerine gösterilen bu rağbet piyesin kulaktan kulağa yayılan şöhretinden çok, Kenterlere duyulan özleyiştendi. Ankaralı seyirci, bu iki seçkin sanatkârın yıllarca önce "Finten"de, "Yağmurcu"da, "Öfke"de kendisine yaşattıkları sanat heyecanını unutmamıştı.

Bununla beraber, eserin İstanbuldaki ilk temsillerini görmüş olanlar, en düzenli, en ölçülü tenderin bile

yüzüncü, yüzellinci temsili aştıktan sonra dengesinden ister istemez ve az çok nasıl oynadığını farketmek fırsatını bir kere daha buldular. Yıldız da, Müşfik de, şimdi, kadınla erkek arasındaki o görünmez tahtaravalli oyununu sonsuz bir rahatlık ve tabiilik içinde, kendi evlerinde oynar gibi oynuyorlar.

Kenterler şimdi İstanbula dönmüş olacaklar. Her hususi teşebbüs gibi Karaca Tiyatroda başlıyan o güzelim sanat hareketinin ömrü de bir mevsimden fazla süremedi... Kenterler şimdi Karacanın bıraktığı Şişlideki Site tiyatrosunu kiralamışlar, salonunu da amfi şeklinde değiştirmişler. Orada, kendilerinden başka, Şükran Güngör, Genco Erkal, Kamuran Yüce ve belki de Lale Oraloğlu ile küçük bir topluluk halinde çalışacaklar.

Hangi eserle, daha doğrusu eserlerle yeni mevsime gireceklerini gelecek hafta, bütün yurt tiyatrolarının ve sahnelerinin yeni mevsim hazırlıklarını anlatırken açıklayacağız.

İzmirden iyi haberler

İzmirdeki Devlet Tiyatrosu faaliyeti ve "Opera Sarayı İnşaatı" dolayısıyla İzmir Belediyesinin sanat tutumunun uyandırdığı endişeler üzerine bu sahifelerde yazdıklarımız (Bk: AKİS, 17 Ağustos 1960 - Sayı 313, s. 33) Belediye Reisini üzmüş, ama gerçeği kavramasına, tutumunu değiştirmesine ve İzmir gibi çok güzel bir şehrin en medeni ihtiyaçlarından biri olan tiyatro dâvasına dört elle sarılmasına vesile olmuş. Bunu İzmirden gelen son haberlerden anlıyor ve seviniyoruz. Çünkü maksadımız hiçbir zaman iş başında olanları kötülemek değil, olsa olsa uyarmaktır. Onun için bugün İzmir Belediyesinin yeni tutumunu, bu yolda giriştiği müspet teşebbüsleri okuyucularımıza duyurmayı ve bu teşebbüsü desteklemeyi de vazife biliyoruz. .

Bir kere "Opera Sarayı İnşaatı"nın adı "Şehir Tiyatrosu İnşaatı" olarak değiştirilmiş. Sonra Devlet Tiyatrosundan kapalı ve açık tiyatrolar için kira istemek düşüncesinden vaz geçilmiş. Daha sonra Şehir Tiyatrosu inşaatı için Devletten yardım beklemeden, dört duvarı çıkmış olan binayı depo haline de getirmeden, bu inşaatı İzmir Belediyesi için en şerefli yoldan, yani kendi imkânları ve kaynaklarıyla, tamamlamak için teşebbüse geçilmiş ve pek isabet edilmiş.

İzmir Belediyesinin bu ilk teşebbüsü güzeldir: Hayır dernekleri harekete geçirilerek Fuarın açılış günü giriş ücreti 50 kuruştan 1 liraya çıkarılmış, farkı da Tiyatro inşaatına ayrılmış. Netice: 43.000 lira. ilk adımda kırk sekiz bin lira küçümsenemiyecek bir gelirdir, ama Şehir Tiyatrosu inşaatını tamamlamak için lâzım olan paranın yüzde biri bile değildir. Sevinerek öğrendiğimize göre yardım bununla kalmıyacak, bütün İzmirliler, hattâ Egeliler açılan kampanyaya katılacaklardır. Devlet Tiyatrosu da bu ayın 25 inden 30 una kadar Ankarada, Büyük Tiyatroda vereceği beş "Kral Oidipus" temsilinin hâsılatını İzmir Şehir Tiyatrosu inşaatına yardım olarak verecektir.

İzmir Belediyesini, şehre yeni ve güzel bir tiyatro binası kazandırmak için seçtiği bu belki çetin, ama güzel yoldan dolayı tebrik ederiz. Fakat yardım kampanyasının muvaffak olması, Şehir Tiyatrosunun meydana çıkması herkesten ve herşeyden önce İzmirlilerin davranışına ve Sanatseverliğine bağlı kalacaktır. Çünkü bu tiyatro onların malı olacaktır, onların yüzünü göldürecek, kafalarını arındıracaktır. Parasını da daha çok onlar vermeli, bu şerefi kimseye bırakmamalıdırlar. Zengini, hattâ milyonerleri eksik olmıyan İzmirlilerin, Egelilerin bu kampanyaya yürekten katılmalarını dileriz. Sofya operası yandığı, Viyana operası bombalar altında kaldığı zaman bu sanat âbidelerini en kısa zamanda eski hallerine getiren ne Belediye, ne de Devlet olmuş, sâdece Sofyalıların ve Viyanâlıların sanat aşkı kâfi gelmişti.

Evet, bu bir "şahıs meselesi" dir

Ankara Radyosu Musiki Yayınları Şefliğine yapılan kayırmalı tâyinle ilgili protestolar, sadece bir şahıs etrafında koparılan fırtınadan mı ibarettir? Gerek basındaki, gerekse basın dışındaki protestocuların art düşüncesi nedir? Bunu kestirmek güç ama, kesinlikle söylenmesi gereken şudur ki, evet, bütün bu protestoların amacı aslında bir şahsı korumaktan başka birşey olmamalıdır. Kusursuz otomatların iş başına gelebilecekleri çağa kadar, şahıslar üzerinde tartışmaya devam etmek zorundayız. "Hiçbir şahıs zaruri değildir, biri giderse yerine başkası gelir. Esas olan, mekanizmanın işlemesi, oyunun devam etmesidir" görüşümü ileri süren zihniyet, mekanizmanın ancak, onu çalıştırmasını bilen şahıslar sayesinde işliyebileceğini, oyunun ancak oyun bilgisi olan şahıslarca devam ettirilebileceğini hesaba katmalıdır.

Tuhaftır, benzer görüşlere doğrudan doğruya protestocularda da rastlanıyor. "Benim gözüm bilmem hangi mevkide değildir" diye muhtemel bir vazife teklifini peşin olarak reddetmek, birtakım basmakalıp ve edinilmiş düşünüşlere uyup vazifeden kaçmak diye adlandırılmalıdır. Bir işi görebilecek yetkiyi kendinde bulan bir şahsın gözü, pek tabii o işin koltuğunda olacaktır; Bunda utanılacak hiçbir taraf yoktur. Bu bakımdan, o mahut kayırmalı tâyin yüzünden Ankara Radyosunun Musiki Yayınları Şefliğinden uzaklaşmak zorunda kalan Faruk Güvencin, durum düzeltilip de kendisi yeniden iş başına çağrıldığında bu daveti kabul etmiyeceğini bildirirken böyle bir görüşü ileri sürmesi birtakım muhtemel ve gereksiz dedikodulara önceden tâviz vermesi demek olur. Birçok mevki gibi, Ankara Radyosu Musiki Yayınları Şefliği de, çarpık yollara sapmak istiyenlere, gerçekten bâzı kirli menfaatler sağlıyabilir. Fakat, dürüstlüğü peşin olarak kabul edilmiş -ve zaten ispatlanmış- bir şahsın böyle bir çekingenliğe kapılması yersizdir.

Öte yandan, Faruk Güvenç ile birlikte vazifesinden istifa eden radyo kurulu geçen hafta, kayırmalı tâyin Basın Yayınca düzeltildiği ve kurula yeniden iş başına dönmesi teklif edildiği takdirde bu teklifi kabul etmiyeceğini açıklamıştır. Hiçbir gerekli sebebe bağlanmadan verilmiş olan bu karara müspet bir yoldan akıl erdirmek güç olduğu için birtakım menfi ihtimaller üzerinde durmak mümkündür. Meselâ, kurul acaba radyo programlarını ıslah etme yetkisini kendinde görmemekte midir? Öyleyse niye, kayırmalı bir tâyini ileri sürerek iş başından çekilmiştir de gerçek sebebi ortaya atmamıştır? Yoksa, sırf bir kapris -baltalayıcı sonuçları olabilecek bir kapris mi kurulu böyle hırçın bir davranışa götürmüştür? Öyleyse unutmamak gerekir ki, karşımızda, zıtlaşılması gerekilen kişiler değil, bir hataya düşmüş, fakat aklı eren kişilerin yardımına muhtaç iyi niyetli bir idare vardır.

Bu iyi niyet nitekim, Milli Birlik Komitesinin geçen hafta yayınlanan ve nüfuz suiistimalinin önleneceğini belirten bildirisinde bir kere daha açığa vurulmuştur. Düpedüz bir nüfuz suistimaliyle iş başına getirilmiş olan şimdiki Musiki Yayınları Şefinin henüz iş başında tutulmasını sırf, işlerin bizde biraz yavaş yürümesine verebiliriz ve kayırmalı tâyinin düzeltileceğine güvenebiliriz. Bununla beraber, hatadan en kısa olmasını dilediğimiz bir zaman içinde dönüldüğü takdirde herşey eski durumuna dönecek midir? Radyo kurulu inadında ısrar ederse ne yazık ki bu yolda artık umutlanmak boş olacaktır.

Ankara

Kaldırılan prensipler

14 Eylül çarşamba günü Ankara Radyosunun telefonları sabahtan akşama kadar devamlı olarak çaldı durdu. Meraklılar o gece Viyanada yapılacak olan Beşiktaş - Rapid futbol maçının radyodan naklen yayınlanıp yayınlnnmıyacağım soruyorlardı. Radyo idarecilerinden bâzıları bu suale kısaca "hayır" demekle yetindiler. Bazıları ise maçın radyodan yayınlanmıyacağını, çünkü böyle bir yayın için gereken tedbirin alınmadığını söylediler. Diğer bazı idareciler de maçın yayınlanmamakla beraber neticesinin, haber alındığı takdirde, program aralarında ilân edileceğini bildirdiler.

Radyoevinden bu hususta bilgi edinmek için telefonlarına sarılanlar arasında sporseverler bulunduğu gibi gazeteciler ve haber ajanslarının müdürleri de vardı. Hepsi de bu önemli karşılaşmayı hiç olmazsa radyodan takip edemiyecekleri için üzgün, telefonlarını kapamışlardı. Maç radyodan verilmiyecekti, bundan emindiler. Çünkü bizzat Radyo Müdüründen, Program Müdüründen, Söz Yayınları Şefinden ve diğer yetkili idarecilerden durumu öğrenmişlerdi.

Geniş bir dinleyici kütlesinin merakla takip ettiği muhakkak olan bu maçın çok evvelden alınan tedbirler sayesinde, yine çok evvelden açıklanarak yayınlanması kadar yerinde bir hareket olamazdı. 1 Eylülden sonra gazetelere dağıtılan basılı programlarda belirtilmiş program saatlerini hiçbir şekilde değiştirmemek azminde olan Ankara Radyosu maçın zamanını da çok evvelden basılı programına işleyebilirdi. Maçın oynanacağı Viyanada bir aksaklık çıkmadığı takdirde de programda belirtilen saatte maçın naklen yayını mümkündü. Böylece maçın yayınlanacağı ve yayın saati dinleyicilere ve basına önceden duyurulmuş olur ve radyolarımızın artık Batılı bir anlayışla çalıştıkları ortaya çıkardı.

Bu, işin dış görünüşü idi. Maçların radyodan naklen yayınlanmasının bir de iç görünüşü vardı. Geçtiğimiz Temmuz ayının 18'inde, çeşitli mesleklere ait 16 kişi işlerini güçlerini bırakıp Ankara Radyosuna gelmişler ve Radyoevinin 1 numaralı stüdyosuna kapanarak üç gün müddetle sabahın dokuzundan akşamın altı, altı buçuğuna kadar radyolarımızda yayınlanması istenen programlar ve uygulanması gereken prensipler hakkında oldukça faydalı kararlar almışlardı. Aralarında değerli sanatkârların, ilim adamlarının ve başarıya ulaşmış devlet memurlarının da bulunduğu bu topluluk, "Radyo Yayınları Danışma Kurulu" İsmini taşımaktaydı. Radyo Yayınları Danışma Kurulu, toplantının ilk günü öğleden sonra bir "Söz Yayınları Komitesi" seçmiş, bu komite de spor yayınları ile ilgili olarak, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından tasdik edilen şu kararı almıştı; "Türk millî takımlarının yabancı takımlarla yapacakları müsabakalar, hangi gün olduğuna bakılmaksızın, radyolardan yayınlanır." Bu kararın başka bir maddesinde de şöyle deniliyordu: "Stadyumlardan naklen yayın yalnız pazar günleri yapılabilir."

Ankara Radyosu idaresinin büyük bir titizlikle sâdık kalmağa çalıştığı bu kararlara göre Beşiktaş-Rapid maçının radyodan yayınlanması imkânsızdı. Fakat, ortada özel bir durumun bulunduğunu da kimse inkar

edemezdi. Beşiktaş-Rapid karşılaşması her ne kadar milli bir maç değilse de, o derece önemli ve heyecan verici bir karşılaşmaydı. Dinleyicinin de arzusu göz önünde bulundurularak bu maçın Viyanadan naklen verilmesi sağlanabilinirdi.

İşte bu ihtimali düşünenler, Danışma Kurulunun kararının farkında oldukları halde, Ankara Radyosu idaresiyle temasa geçtiler, bizzat en yetkili idarecilerden ve prensiplerin bozulmasına asla göz yummak istemeyen Ankara Radyosu Müdüründen red cevabı aldılar. Kendilerine bu hususta hiçbir talimat verilmemiş olan ikinci derecedeki idareciler de bütün gün çalan telefonlara aynı cevabı vermişlerdi. O gün, saat 17.00 de Ankara Radyosu akşam yayınına başlarken okunan toplu programda da maç hakkında bir kayıt yoktu. Halbuki aynı gece, saat 20.37'de radyolarının başında bulunanlar Beşiktaş-Rapid futbol maçını anlatan Viyanadaki spikerin sesiyle karşılaşınca adamakıllı afalladılar ve kimbilir kendilerine bütün gün "Hayır, maç Ankara Radyosundan verilmiyecektir" diyen Ankara Radyosu idarecileri hakkında neler düşündüler? O sırada ise Radyo idarecileri maç yayınının aksamadan devam etmesini düşünmekten başka birşey yapacak durumda değillerdi. Maçın radyodan verileceği haberi 18.30'da Ankara Radyosuna bildirilmiş, ancak bir saat sonra PTT ile temasa geçilerek hatlar temin edilebilmişti. Bir yandan da son dakikada yapılan program değişikliği yüzünden tam beş tane program yayından kaldırılıyor ve maç yayınına zaman açılıyordu.

Bu hâdise pek önemli görülmeyebilirdi. Bu kadar büyük bir değişiklik meydana gelmiş, radyo idaresi son dakikada sıkışmış, muazzam bir program değişikliği yapılmış ve telefonlara "maç yayınlanmıyacaktır" diye cevap veren radyo idarecileri en sonunda dinleyicilerine karşı yalancı çıkmışlardı ama, nihayet geniş bir kütlenin arzusu olmuş ve Beşiktaş-Rapid karşılaşması oynandığı anda bütün yurda duyurulmuştu. Fakat geniş bir kütleyi memnun etmek için son dakikada bu kadar büyük bir değişiklik yapmak acaba radyoculuğa ne dereceye kadar uygun düşerdi? Halbuki kütleyi memnun etmenin başında son dakikada yapılan değişikliklerin değil, sağlamca korunan prensiplerin bulunduğunu radyoculukla az buçuk uğraşmış olanlar gayet iyi bilirlerdi. Bütün bunlardan başka, dinleyiciye daima istediğini mi vermek, yoksa gerekeni mi dinletmek daha yerinde olurdu? Bu sualin cevabını verebilmek için birçoklarının oldukça terleyecekleri muhakkaktı. Evet, bu maç hâdisesi hakikaten pek önem taşımıyabilirdi, fakat çok önemli meseleleri ortaya bir kere daha çıkardığını da kimse reddedemezdi.

İşte bu meselelerden bir tanesi de, 27 Mayıstan sonra tamamen düzeleceğine inandığımız radyolarımızın dizginlerini ellerinde tutanların ne kadar dikkatli davranmaları gerektiği idi. Bu kimselerin işlerinde ehil kişiler olduklarına şüphe yoktu. Fakat bu şahıslar ehliyetlerini ispat etmek istiyorlarsa, radyolarımız için yetkili bir kanun hazırlatırlar ve yalnız denetlenmesi Devlete düşen bağımsız birer radyo müessesesi kurarlardı. Böylelikle hem radyolar daha iyi çalışır, hem de, en basitinden, bir radyo idarecisi telefonda dinleyicisine verdiği sözün sahibi olurdu.

en alâsı
NUH'UN
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel : 27 36 58 - ANKARA Tel : 1 2 3 9 5 Telgraf : MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL